

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

# MUSÂHABE 4

İMAN – ORUÇ – ŞÜKÜR

Mahmud Sâmi Ramazanoğlu

 ERKAM  
YAYINLARI

Allah teâlâ buyuruyor:

“Zât-ı ulûhiyyetime yemin ederim ki sizin için Allah’ın Rasûlünde iktidâya şâyân muhakkak haslet-i hamîde, ahlâk-ı hasene vardır ki; o haslet Allah’ın sevâbını ümîd edip rızâ-i ilâhiyyeyi tahsîle sa’y ile âhîret gününe îmân eden ve Allâh’ı çok anan (zikreden) kimseler içindir.”

Ahzâb Sûresi / 21

“Yiyiniz, içiniz, fakat israf etmeyiniz. Muhakkak ki O, israf edenleri sevmez.”

Ârâf Sûresi / 31

“And olsun ki biz, “Allah’a şükret!” diye Lokman’a hekimlik ilmini verdik. Kim şükrederse kendi lehine şükretmiş olur. Kim de küfreder, nankörlük ederse bilsin ki Allah her şeyden müstağnîdir, hamde layık yegane mâbuddur.”

Lokman Sûresi / 12

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- buyuruyor:

*"Helâl bellidir, haram da bellidir. Bu ikisinin arasında insanlardan pek çoğunun bilmedikleri şüpheli şeyler vardır. Kim bu şüpheli şeylerden sakınırsa dînini ve ırzını korumuş olur. Şüpheli şeylere düşenler harama düşerler. Bir koruluğun etrafında hayvanlarını otlatan bir çoban gibi ki koruluğa dalması pek mümkündür. Biliniz ki her hükümdarın bir koruluğu vardır. Yine biliniz ki Allah'ın koruluğu da haram kıldığı şeylerdir. Şunu da biliniz ki vücûdda bir çiğnem et parçası vardır. O, sâlih , sağlam olursa bütün vücûd sâlih ve sağlam olur. Eğer o bozuk olursa bütün vücûd da bozular. Biliniz ki bu et parçası kalbdır."*

(Buhârî ve Müslim)

*"İki nîmet vardır ki, insanlardan çoğu bunlar husûsunda aldanırlar, yani iyi değerlendiremezler: Sihat ve boş vakit."*

(Buhârî)

# NÛR-i MUHAMMEDÎ

Sallallahu aleyhi ve sellem

**Ş**am-ı Abdürrezzâk -rahmetullahi aleyh-'in rivâyetinde Câbir bin Abdillâh el-Ensârî -radiyallahu anh- buyurmuştur ki:

- Yâ Rasûlallah! Anam babam sana fedâ olsun. Allah teâlâ hazretlerinin cümle eşyadan evvel halk ettiği ne nesnedir, dedim.

Buyurdu ki:

*"Yâ Câbir! Tahkîkan Allah tebâreke ve teâlâ hazretleri cemî eşyadan evvel senin Peygamber'inin nûrunu kendi nûrundan yarattı. Dahî şöyle eyledi ki; O nûr Allah teâlânın kudretiyle dilediği yerlerde devredip gezdi. O zaman ne levh, ne kalem, ne cennet, ne cehennem, ne melek, ne gök, ne yer, ne güneş ne ay, ne cin, ne de ins vardı. Hâsılı mahlûkâtan bir nesne yaratılmamıştı.*

Ondan sonra buyurdular ki:

"Hak teâlâ hazretleri mahlûkâtı yaratmak dilediği zamanda o nûru taksim edip dört cüz kıldı: Evvelki cüzden kalemi halk etti, ikinci cüzden levhi halk etti, üçüncü cüzden arşı halk etti, dördüncü cüzü taksim edip dört cüz kıldı. Onun dahî evvelki cüzünden arşı yüklenen melekleri halk etti, ikincisinden kürsiyi halk etti, üçüncüsünden geri kalan melekleri halk etti, dördüncü cüzünü yine taksim edip dört cüz kıldı. Evvelkisinden gökleri halk etti, ikincisinden yerleri halk etti, üçüncüsünden cennet ile cehennemî halk etti, dördüncü cüzünü yine taksim edip dört cüz kıldı: Evvelkisinden mü'minlerin gözlerinin nûrunu halk etti, ikincisinden kalblerin nûrunu halk etti ki o mârifetullahdır, üçüncüsünden dillerin nûrunu halk etti ki o dahî tevhid olup (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ) demektir."

**İbn-i Merzûk** -rahmetullahi aleyh- naklinde **Hazret-i Hüseyin** -radıyallahu anh- Fahr-i Âlem -sallallahu aleyhi ve sellem- hazretlerinden şöyle rivâyet eylemiştir ki:

"Âdem -aleyhisselâm-'ın halkından ondört bin yıl evvel Rabbimin karşısında bir nûr idim."



Haberde vârid oldu ki, Allah tebâreke ve teâlâ hazretleri Âdem -aleyhisselâm-'ı halk ettiği zaman o nûru Muhammedî'yî -sallallahu aleyhi ve sellem- Hazret-i Adem -aleyhisselâm-'ın zâhirine koydu, şöyle ki alnında zâhir olup geri kalanın nûruna galip oldu.

Hazret-i Âdem'e meleklerin cümlesi ibâdet secdesi değil secde-i tâzîm ve tahîyyet secdesi etti. (Meselâ Yûsuf -aleyhisselâm-'ın kârdşelerinin Hazret-i Yûsuf'a ettikleri secde gibi.) Hakîkat-i halde secde Allah teâlâ ve tekaddes hazretlerine idi. Âdem -aleyhisselâm- kible gibi vâkî olmuş idi. Nitekim Kâbe'ye karşı secde bu kabildendir. Kâbe'ye karşı secde yine Hak teâlâ hazretlerine olur. Âdem -aleyhisselâm-'a secde olunduğu zaman, cuma günü zevâl vaktinden ikinci zamanına değin idi.

Hak teâlâ hazretleri Âdem -aleyhisselâm-'ın sol egesinden Hazret-i Havvâ'yı halketti. Hazret-i Âdem Hazret-i Havvâ'yı görmek istedi. Elini uzattığı gibi melekler: Yâ Âdem dur, onun mehrini eda eyle, dediler. Mehri nedir, dedi. Melekler: Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'e üç kere salavat getirmektir, dediler.

Hak teâlâ hazretleri Âdem ile Havvâ -aleyhime's-selâm-'a cennet nîmetlerini mübâh edip, "Yalnız buğday ağacından sakının, ona yakın olmayın." diye nehiy buyurdu. Bazıları üzüm ve incir ağacından nehiy buyurdular, dediler.

İblis; Hazret-i Âdem ve Havvâ'ya hased eyledi. Âlemde hased ilk defa İblis'den sâdır olmuştur. İblis cennet kapısına gelip hîle ile içeri girip ağlayıp feryâd ederek Âdem ve Havvâ -aleyhime's-selâm-'ın karşılılarına geldi. İlk defa feryâd ile ağlamak İblis'den kalmıştır.

İblis'e:

- Niçin ağlıyorsun, diye sordular. İblis de:

- Sizlere ağlarım ki mevt erişip vefat etseniz gerek, ve cennet nîmetlerinden ayrılsanız gerek. Sizlere şecere-i hindi göstereyim. Ondan yeyin. Tâ ki cennette bâkî kalasınız. Yemin ederim ki muradım sizlere nasîhattir, dedi. Evvelâ yalan yere yemin etmek İblis'den kalmıştır.

İblis'in iğvâsına mağrur olunca evvelâ Hazret-i Havvâ şecereden yedi ve Hazret-i Âdem'i terđib edip yedirdi.

Hak teâlâ hazretleri:

- Yâ Âdem! Sana cennet nîmetlerini mübah kıldım. Yetmez mi idi ki; Havvâ'ya da nehyelediğim nesneden yedin buyurdu:

Âdem -aleyhisselâm- da:

- Belî Yâ Rabb! İzzetin hakkı için yeter idi. Ama ben şöyle sandım ki asla huzûrunda yalan yere yemin yoktur, ona aldandım, dedi.

Allah teâlâ ve tebâreke hazretleri buyurdu ki:

- İmdi izz ü celâlim hakkı için seni yer yüzüne indireyim ki ancak mihnet ve meşakkatle yaşaysın.



**İbn-i Abbas** -radiyallahu anhümâ'dan mervîdir ki:

Hak teâlâ hazretleri:

- Yâ Âdem niçin böyle eyledin, dediği zamanda:

- Yâ Rabbî, bana olan Havvâ'dan oldu, onun sözüne uydum, dedi. Allah teâlâ ve tekaddes hazretleri buyurdu ki:

- Ben onu hâmile olup doğurmağa ve ayda bir ke-re hayız görmeğe mübtelâ edeyim.

Rivâyet olunur ki **Vehb bin Münebbih** der: Âdem -aleyhisselâm- yeryüzüne indirildiği zaman üç yüz yıl ağladı göz yaşını dinmedi.

**Mes'ûdî**'den mervîdir ki; Âdem -aleyhisselâm- cennetten çıktığı zaman o kadar ağladı ki eğer ehl-i arzın göz yaşları cem olsa Hazret-i Âdem'in gözyaşları, cümlesinden ziyâde olurdu.

Âdem -aleyhisselâm- Allah tebâreke ve teâlâ hazretlerinin bir kere emrini infâz etmeyip bir günah ettiği için üç yüz yıl ağlayınca her gün nice defâ Allah teâlâ hazretlerinin emr-i şerîfine muhalefet edip günâh-ı ke-bâir işleyenlerin halî nice olsa gerektir. Âkil olan teem-mül edip buna göre amel etmek gerekir.



**Sâhibü'l-Keşşâf** der ki:

Hazret-i Âdem -aleyhisselâm-'ın günahı, sağâir-den idi. Eğer suâl olunursa ki sebep ne idi bu kadar libasdan uryan kalıp cennetten niçin ihrac olundu?

Cenâb-ı Hakk'ın bu misillü ukûbet kılmasından murâdı zürriyyet-i Âdem'e lütuf idi. Zîrâ günahdan tamamıyla ictinâb üzere olup ziyâde mâsiyete ikdâm et-

meyeler. Ta ki kurb-i Hak'dan tamamen uzak düşmek lâzım gelinmeye ve bundan mâadâ daha nice hikmetler vardır ki bazıları idrâk olunur ve bazıları da idrâk olunmaz.

Âdem -aleyhisselâm- yeryüzüne inmesi idi mücâhidlerin cihâdı ve âbidlerin ibâdeti hâsıl olmaz ve tevbekârların enfâsı göklere çıkmaz ve günahkârların göz yaşı bir yöne dökülmez idi. Hep bunlar Hak teâlâ hazretlerine sevgi nesnelere dir.

Hak teâlâ ve tekaddes hazretleri buyurdu ki:

“Yâ Âdem! Eğer ki dârü'l-karibden indirilip uzak düştün ise ben yakînim! Duâ edenin duâsına icâbet ederim. Eğer cennetten çıkarılmak ile kalbine inkisar hâsıl olduysa ben kalpleri münkesir olanların katındayım. Eğer göklerde tesbih eden meleklerin âvazlarını dinlemekten geri kaldınsa yeryüzünde günahkârların iniltisini dinlemek sana ondan îvaz verildi. Onların iniltisi bana meleklerin tesbihinden sevgilidir. Zîrâ kâh olur ki müsebbihlerin tesbihine iftihar karışır ve günahkârların nâle ve feryâdı inkisarla zînetlenir. Eğer siz günah işlemiyeydiniz sizi giderip bir kavim halk ederdim ki onlar günah edip sonra istiğfar ederler idi. Ben de onların günahlarını mağfîret eylerdim.” diye buyurdu. Bakın görün Hak teâlâ ve tekaddes hazretlerinin lutfuna ki herhangi bir kuluna perişanlık verip nusratını terk eylese o kulun çalıştığı fayda vermez.

Bazıları buyurmuşlardır ki; Hazret-i Âdem'in cennetten çıkarılmasında bu mânâyâ işâret vardır ki Allah tebâreke ve teâlâ Âdem'in günahını cennette mağfîret

edeydi yalnız bir günahkârın suçunu afv buyurmakla lutf u keremi ne mertebede olduğu zâhir olmazdı. Amma dünyaya getirip zürriyâtından nice yüz bin günahkârı afv u mağfiret etmekle lutf u keremi ne derecede idiği mâlum olur. Ve bir hikmeti dahî, bu idi ki; Hazret-i Âdem'in belindeki zürriyeti ihraç olursa gerek idi. Amma cennet ise veled getirecek mahal değildir. Ve biri dahî zürriyetinden cennete lâıyk olmayan kimseler olup onların dahî cennetten taşrada kalmaları gerek idi, ki onun için dünyaya gönderildi ve daha nice idrak olunmayacak hikmetler vardır.

Rivâyet olundu ki:

Âdem -aleyhisselâm- cennetten ihrac olunduğu zamanda nazar edip gördü ki arşda ve cennetin her mevkinde Hak teâlânın ism-i şerîfi yanında Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem- ism-i şerîfi yazılı idi. Dedi:

- Yâ Rabbî! Bu Muhammed -sallahu aleyhi ve sellem- kimdir?

Allah teâlâ ve tebareke hazretleri buyurdu ki:

- Bu senin evlâdından o kimsedir ki, eğer o olmaydı seni halk etmezdim.

Âdem -aleyhi's-selâtü ve's-selâm- dedi ki:

- Yâ Rabb! Beni bu oğlumun hürmetine afvedip esirge! Hak teâlâ ve tekaddes hazretleri buyurdu ki:

- Yâ Âdem! Eğer gökler ve yerler halkı hakkında

bu oğlun hürmetine benden şefaât dilesen şefaatin makbul olur.



**Hazret-i Ömer** -radiyallahu anh-'den mervîdir ki: Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- buyurdu:

*"Âdem -aleyhi's-salâtü ve's-selâm hatâyı işleyip günahkâr olduğu zamanda:*

- *Yâ Rabb, Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem- hakkı için beni mağfiret eyle, dedi. Hak teâlâ:*

- *Yâ Âdem sen Muhammed'i nice bildin ki ben onu henüz halk etmedim, diye buyurdu. Âdem -aleyhi's-salatü ve's-selam- dedi:*

- *Oradan bildim ki, sen beni yed-i kudretinle halk edip bana rûh nefhettiğın zamanda başımı kaldırıp arş üzerinde:*

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ

*yazılmış gördüm. Bildim ki sen ism-i şerifini ancak sana cemî halkın en sevgilisi olan bir kimsenin ismine muzaf eylesin, dedi. Hak teâlâ ve tekaddes hazretleri:*

- *Yâ Âdem! Doğru söyledin. O bana halkın en sevgilisidir. Madem ki O'nun hürmetine benden mağfiret istedin, muhakkak ben seni afv eyledim. Eğer Muhammed -sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem- olmasaydı, seni halk etmezdim, buyurdu.*

# ÎMÂN

Allah Teâlâ buyuruyor:

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَّتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تَلَّيْتُ عَلَيْهِمْ آيَاتَهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٢﴾ الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٣﴾ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا لَهُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٤﴾

“Ancak mü'min-i kâmil o kimselerdir ki Allah teâlâ zikrolduğunda onların kalbleri korkar. Onlar üzerine Cenâb-ı Allah'ın âyetleri tilâvet olduğunda onların îmânları tezayüd eder ve onlar ancak rabblerine tefvîz-i umûr ederler. Ehl-i îmânın kamilleri o kimseler ki onlar üzerine farz olan namâzı eda ve -merzuk oldukları rızıklarından fakara-ya infak ederler. İşte şu evsafı câmi olanlar hak ve sadık mü'minlerdir. Onlar için Rabbleri indinde dereceler vardır ki hatâları afv olunur ve onlar için

**cennette rızık vardır ki o rızık onlar hakkında ayrı-  
ikram ve tâzimdir.”<sup>1</sup>**

Yani, kâmil mü'minlerin haiz oldukları evsâf-ı âli-yeden birisi de farz namazlarını vaktinde ve şurût ve erkânına riâyetle edâ etmeleridir. Ve rezzâk-ı hakîkî olan Allah teâlâ hazretlerinin kendilerine ihsan buyurduğu rızıklardan zekât ve nafilâ sadakalarını fukaraya ve hayrata vermekten çekinmeyenlerdir. Allah teâlâ zikrolunduğunda kalbleri Cenab-ı Hak'dan havfeder. Ve âyât-i celîle tilâvet olunduğunda îmânları artar. İşte bu evsafı haiz olanlar hakkıyla mü'min-i kamillerdir. Onlar için herkesin amelîne, haline göre dereceler vardır.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz hazretleri buyurmuşlardır ki:

إِنَّ فِي الْجَنَّةِ مِائَةَ دَرَجَةٍ مَائِينَ كُلُّ دَرَجَةٍ مِائَةُ عَامٍ

*"Cennette yüz derece vardır. Her derecenin arası yüz senelik yoldur."*

Hulâsa, bihakkın mü'min olabilmek; Cenâb-ı Allah'dan korkmak, Kur'ân okudukça îmânın ziyâde ve kuvvet bulması ve Cenâb-ı Allah'a tevekkül ile tefvîz-umûr etmek ve farz namazları edâ etmek ve zekât vermeğe tevakkuf ettiği bu âyet-i celîleden müstefâd olmaktadır.

**İbn-i Abbas** -radiyallahu anhümâ-'dan rivâyete

göre Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz şöyle buyurmuşlardır:

لَا يُكْمَلُ عَبْدٌ الْإِيمَانَ بِإِلَّهِ حَتَّى يَكُونَ فِيهِ خَمْسٌ خِصَالٍ  
التَّوَكُّلُ عَلَى اللَّهِ وَالتَّفْوِضُ إِلَى اللَّهِ وَالتَّسْلِيمُ لِأَمْرِ اللَّهِ  
وَالرِّضَا بِقَضَاءِ اللَّهِ وَالصَّبْرُ عَلَى بَلَاءِ اللَّهِ

"Bir kulda beş haslet bulunmadıkça îmânını ikmal etmiş olmaz:

1. Allah'a tevekkül.
2. Allah'a tefvîz-i umûr.
3. Allah'ın emrine teslimiyyet.
4. Allah'ın kazasına rızâ.
5. Allah'ın imtihanına sabır.

إِنَّهُ مَنْ أَحَبَّ لِلَّهِ وَأَبْغَضَ لِلَّهِ وَأَعْطَى لِلَّهِ وَمَتَعَ لِلَّهِ  
فَقَدْ اسْتَكْمَلَ الْإِيمَانَ

"Bir kimse sevgisini ve buğzunu, atâsını ve men'ini hâlisân Cenâb-ı Allah rızâsı için ederse tahkîkan îmânını kâmil etmiş olur"

أَحِبِّ لِلنَّاسِ مَا تُحِبُّ لِنَفْسِكَ تَكُنْ مُسْلِمًا

"Nefsin için sevdiğin hayrı cemî nâs için de sev ki, o halde müslim-i kâmil olursun."

الْإِيمَانُ مَعْرِفَةٌ بِالْقَلْبِ وَقَوْلٌ بِاللِّسَانِ وَعَمَلٌ بِالْأَرْكَانِ

"İmân-ı kâmil; kalb ile mârifet, lisân ile ikrar, âzâ-yı cevârih ile amel eylemekten ibârettir."

Yalnız amelsiz olarak î mân kâfî değildir. Yani, ameli azaldıkça î mânı da fevt olur.

الْإِيمَانُ قَوْلٌ وَعَمَلٌ وَيَزِيدُ وَيَنْقُصُ

"Î mân kavil ve ameldir, artar eksilir." Yani, herkesin î mânı amel ve ibâdeti nisbetindedir.

لَا يَقْبَلُ اللَّهُ إِيْمَانًا بِلَا عَمَلٍ وَعَمَلًا بِلَا إِيْمَانٍ

"Cenâb-ı Allah amelsiz î mânı ve î mânsız ameli kabul buyurmaz."

الْإِيمَانُ وَالْعَمَلُ قَرِينَانِ لَا يَصْلُحُ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا

إِلَّا مَعَ صَاحِبِهِ

"Î mân ile amel yekdiğesine mütekarin ve mütela-zımdır. Binaenaleyh î mân amelsiz yahut amel î mânsız bir işe yaramaz."

لَيْسَ الْإِيْمَانُ بِالتَّمَنَّى وَلَا بِالتَّحَلَّى وَلَكِنْ هُوَ مَا وَقَرَ فِي الْقَلْبِ  
وَصَدَقَهُ الْعَمَلُ

Î mân ne tamennâ ve arzu ile ve ne de zâhirde kendini kavlen ve fiilen sâlih kimselere benzetmektedir. Ve lâkin mü'minin î mânı öyle bir şeydir ki kalbinde yer tutmuş ola ve amel ve ibadeti de onu tasdik ede."

Âyet-i kerîmede:

وَمَنْ يَعْمَلْ مِنْ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا يَخَافُ ظُلْمًا

وَلَا هَضْمًا

“Kim bir mü’min olarak iyi amel ve hareketlerde bulunursa o ne seyyiâtının artırılmasından, ne de hasenâtının eksiltilmesinden endişe etmez.”<sup>2</sup>

Cenâb-ı Allah:

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

“Hakikat îmân edip de iyi amel ve hareketlerde bulunanlar...”<sup>3</sup> buyurmuş, îmânın şart-ı sıhhatini amelde kılmıştır.

Binaenaleyh amelsiz îmân tekemmül etmez. Amel ile îmân birbirinin lazım-ı gayr-i müfârikı gibidir.

أَقَمَّنْ شَرَحَ اللَّهُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ فَهُوَ عَلَى نُورٍ مِنْ رَبِّهِ قَوْلٌ  
لِلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ مِنْ ذِكْرِ اللَّهِ أُولَئِكَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ

“Nâsın küllîsi mertebede müsavî olur mu? Elbette olamaz. Zîra o kimseler ki Allah teâlâ İslâm’ı kabule kalbini vâsî kıldı, nûrlandırdı, o kimse Rab-bisinden hidayet üzerinedir. Azâb-ı azîm de, zikr-i ilâhiyi işitmekten kalbi katı olanlar içindir. İşte kalbi katı olanlar açık bir dalalet içindedirler.”<sup>4</sup>

Cenâb-ı Allah İslâmiyet’i kabul eden mü’minlerin kalbini genişletip hidayet nûrunu kalbinde parlatır, tecellî ettirir. O nûr sebebiyle inkişaf-ı tâm ve kemal-î ya-

2. Tâhâ Sûresi / 112

3. Bakara Sûresi / 277, Yunus Sûresi / 9, Hud Sûresi / 23, Kehf Sûresi / 107, Meryem Sûresi / 96, Lokman Sûresi / 8, Fussilet Sûresi / 8, Buruc Sûresi / 11, Beyyine Sûresi / 7

4. Zümer Sûresi / 22

kîn husule gelir. Buna mukabil, o kimseler ki kalbi zikrullahı işitmekten ve zikir-i Hak'dan mahrum kalarak zulmet ve kasvet-i kalbe dûçâr oldular, onlar için de veyl, helâk vardır.

Bu âyet-i celîleyi Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz okuyunca huzur-ı risâlette bulunanlar sordular ki:

- Kalbin inşirâhı nasıl olur Yâ Rasûlullah?

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

- *Mârifet-i ilâhî kalbe girince, kalbin kapısı açılır, genişler, buyurunca:*

- Buna alâmet nedir, dediler. Buyurdular ki:

- *Buna alâmet dar-ı âhirete tedârik üzere bulunmak ve ölüm gelmezden evvel hazırlanmak ve lüzumundan fazla dünyaya râğbet etmemektir.*

**Abdullah ibni Mes'ud** -radiyallahu anh-'den mervîdir ki; *Cenâb-ı Allah'ın zikri, güneşin balmumunu yumuşattığı gibi ehl-i îmânın kalblerini yumuşatır.*

Nitekim:

تَقْشَعِرُ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ  
وَقَلُوبُهُمْ إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ

“Rablerine derin saygı göstermekte olanların (onun vaîdleri, tehditleri karşısında) ondan derileri ürperir, sonra da hem derileri, hem kalbleri Allah'ın

zikrine yatışıp yumuşar.”<sup>5</sup>

اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

“Allah teâlâ göklerin ve yerin ziyasını vericidir.”<sup>6</sup> Yahut:

“Allah teâlâ semâvât ve arz ehlini hidayette kılıcıdır.” Yahut:

“Allah teâlâ semâvât ve arzı nûrlandırıcıdır.” demektir.

مِثْلُ نُورِهِ كَمِشْكُوتٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ الْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ

“Vâcib teâlâ nûrunun mü'min kalbinde sıfat-ı acibesî ve şân-ı garibesî ne gibidir? Şu pencere gibidir ki gayet parlak billûr içinde bulunan bir sirac ve yanar lambanın pencere içindeki hali gibidir.”

Çünkü mü'minin kalbi cesedin ortasındadır ki, nûr-ı ilâhî ile parlayan kalbin ışığı, pencereden parlak bir lâmbanın ziyâsı, ışığı etrafında ziya verdiği gibi ışık verir ve kalb-i insanda ihsan-ı ilâhî olarak mevdu' olan nûr-ı ilâhînin parlaması cesedî ihtivâ eden azaları tenvîr eder. O hidayet nûru, o ışık, kulların kalblerini aydınlatarak hayrî ve şerri, hak ve batılı tefrik ile doğru yola sevkeder.



Ehl-i hakikat, mü'minlerin kalbindeki îmânî bir ağaca teşbih etmişlerdir. **Ebî Bekir Verrak** -rahimehullah-

5. Zümer Sûresi / 23

6. Nûr Sûresi / 35

“Bu şecerede yedi dal vardır ki dalın birisi kalbde nihayet bulur, bunun semeresi sıhhatü'l-iradâtîr, yani kul bununla bedendeki âzâları ibâdete sevkeder. Dalın birisi lisana ulaşır ki semeresi, sıdk-ı makâl olup, hayır söz ve ibâdetle meşgul olmaktır. Dalın birisi de gözde nihayet bulur, semeresi de sadaka ve ihsan eylemektir. Ve dalın birisi boğazda nihayet bulur. Onun semeresi helâl lokma yemektir. Ve dalın birisi ayağa müntehi olur, onun semeresi de cumaya, cemaate gitmek, hayır üzere sa'y etmektir. Dalın birisi de nefis üzerine nihayet bulur ki onun semeresi de terk-i şehevâtîr.” demiştir.



**Ebû'l-Leys Semerkandî** -rahimehullah- demiştir ki:

“Nâs îmânı hususunda iki kısımdır.

Bir kısmı îmân-ı sâbit üzerine olandır ki onlar isyân ve tuğyandan muktezâ-yı îmân ictinâb ederler ve tâât ve ibâdâta râğbet ederler.

İkinci kısım da îmânları âriyet olanlardır ki onların zaaf-ı îmânları nefislerini seyyiâtтан men etmez ve hase-nâta ve ibâdâta ve tââta da râğbet eylemezler. Bunlar için hasret, nedâmet, hüsrân vardır.” Neûzü bi'llahi teâlâ.

**Mâlik bin Dinar** beş şey bedbahtlık nişanıdır demiştir.

1. Gönül katılığı.
2. Göz yaşarmazlığı.
3. Hayâsızlık.
4. Hubb-ı dünya.
5. Dünya için uzun endişe eylemek.

Bu hastalıkların hepsinin menşei de kalbdir.



**İmam-ı Hasan-i Basrî** -rahimehullah-'a bir kişi dedi ki:

- Gönlümüz uyumuştur, nasihat etsen de n'ola kim uyansa. Hasan-i Basrî dedi ki:

- Keşke sizin gönlünüz uyur olaydı, uyuyan kişi tez uyanır. Halbuki sizin gönülleriniz ölmüştür. Ölü uyanır mı? Dediler ki:

- Yâ İmam! Bizi çok korkutuyorsun! Dedi ki:

- Eğer bugün korkar iseniz yarın âhirette emîn olasınız, vay o kişinin haline ki burda korkmaya.

Nitekim hadîs-i küdsîde buyurulmuştur:

وَعِزَّتِي وَجَلَالِي لَا أَجْمَعُ لِعَبْدِي أَمْنَيْنِ وَلَا خَوْفَيْنِ

"İzzetim ve celâlim hakkı için abdimde iki emniyet ve iki korkuyu cem etmem."

Kalbin korkmadığı, yâ kalbin hastalığından veya ölü olmasındandır.



**Hâtem-i Esam;** kalb beş kısımdır, demiştir.

1. Ölü kalb.
2. Hasta kalb.
3. Gafil kalb.
4. Uyanık kalb.

5. Diri yani hayat-ı mânevîyi bulmuş kalbdır.

وَسَوَاءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنْذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ

“Senin onları inzâr edip etmemekliğin onlar üzerine müsavîdir. Zira onlar îmân etmezler.”<sup>7</sup>

إِنَّمَا تُنذِرُ مَنِ اتَّبَعَ الذِّكْرَ وَخَوَّبَى الرَّحْمَنُ بِالْغَيْبِ

“Habibim! Sen ancak Kur’ân’a ittibâ eden ve Rahmân olan Allah teâlânın gazabından korkan kimseleri inzâr edersin.”<sup>8</sup>

ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ أَوْ أَشَدُّ

قَسْوَةً وَإِنَّ مِنَ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْأَنْهَارُ

“Sonra kalbleriniz kasvet peyda edince kasvette, dalalette taş gibi katıdır. Yahut taşdan da daha şiddetli katıdır. Zîra taşların bazısından sular, nehirlir akar.”<sup>9</sup>

Bazı kalblerde teessür, yumuşaklık olmadığı gibi taşdan da daha katı olup asla havf-ı ilâhî gelmez. Bu gibi hasta kalbler de ölüm tehlikesine mârûzdur.



Hadîs-i şerîfde buyurulmuştur:

سِتَّةُ أَشْيَاءَ تَحْبِطُ الْأَعْمَالَ الْأَشْتِعَالَ بِعُيُوبِ الْخَلْقِ وَقَسْوَةُ

7. Yâsin Sûresi / 10

8. Yâsin Sûresi / 11

9. Bakara Sûresi / 74

الْقَلْبِ وَحُبِّ الدُّنْيَا وَقِلَّةِ الْحَيَاءِ وَطُولِ الْأَمَلِ وَظَلْمِ لَابْتِنْتِهِ

**Altı şey ameli habt eder:**

1. Halkın aybıyla iştiğal etmek.
2. Kalbin kasveti.
3. Hubb-i dünya.
4. Killetü'l haya; Hakdan ve halktan utanmamak.
5. Tûl-i emel.
6. Zulme devamdır.



**Lokman Hekim** oğluna nasihat ederek dedi ki:

“Pek çok enbiyâ -aleyhimü's-selam-'a hizmet ettim. Kelamlarından sekiz kelimeyi hulasa olarak ihtiyar ettim. Eğer ki yakîn eder de bu sekiz hasletle amel edersen ehl-i necât olursun.

1. Namazda iken kalbini,
2. İnsanların arasında iken dilini,
3. Sofrada iken elini,
4. Başkasının evinde iken de gözünü muhafaza et.

Diğer dördün de; ikisini alıp zikret, ikisini de unut. Alıp zikredeceğin ikiden biri Allah teâlâ hazretleridir, onu alıp zikret; İkincisi de mevttir, ölümü unutma. Unutacağın iki şeyden biri başkasına yapmış olduğun ih-sandır ki o iyiliği unut. Bir de başkalarının sana yapmış olduğu kötülüğü unut.

Ehl-i hikmet de: Gönül ağarması beş şey ile olur demiştir:

1. Salah ehliyle oturmak.

2. Namaz kılmak.
3. Oruç tutmak, aç kalmak.
4. Kur'ân okumak, zikretmek.
5. Seher vaktinde Hâlık teâlâ hazretlerine yalvarmak, göz yaşı dökmekle.



**Süfyân-ı Sevrî** -rahimehullâh- dört şey kâfirlik getirir, demiştir:

1. Bir kişiyi görmeden gıybet eylemek. Çünkü bu gaybe hüküm demektir. Gaybe hüküm ise küfürdür.

2. Hased eylemek. Zîra Cenâb-ı Hakk'ın bir kuluna verdiği lâyıy görmemektedir. Her kim ki Cenâb-ı Hakk'ın verdiği revâ görmezse küfürdür. Çünkü Hak teâlânın hikmetini, adlini inkâr etmiş olur.

3. Hak teâlâ hazretlerinin rahmetinden ümîdini kesmektir. **“Hakikat şudur ki kâfirler gürûhundan başkası Allah'ın rahmetinden ümîdini kesmez.”**<sup>10</sup>

4. Haram mal toplamaktır. Bu da kıyamet gününün hesabına inanmamaktır. Her kim ki kıyamet gününün muhasebesine inanmazsa kâfirdir.

قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى ﴿١٤﴾ وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّى ﴿١٥﴾ بَلْ تُؤْثِرُونَ  
الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ﴿١٦﴾ وَالْآخِرَةَ خَيْرٌ وَأَبْقَى ﴿١٧﴾

**“Muhakkak kurtuldu o kimse ki küfür ve mâsi-**

yetten pak oldu, Rabbisinin adını andı sonra namaz kıldı. Belki siz dâima zevale mâruz olan dünya hayatını ihtiyarla âhiret üzerine tercih edersiniz. Halbuki âhiret hayırlıdır.”<sup>11</sup>

Diğer mânâ:

“Hakikat, iyi temizlenen ve Rabbisinin adını zikredip de namaz kılan kimse umduğuna erişmiştir. Belki siz dünya hayatını âhiretten üstün tutarsınız. Halbuki âhiret daha hayırlı ve daha süreklidir.”



# MESCİD VE NAMAZ

Allah Teâlâ buyuruyor:

وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا

**“Cümle mescidler Allah teâlâyâ mahsusdur. Hal böyle olunca siz mescidlerde Allah teâlâ ile beraber hiçbir kimseye ibâdet etmeyin.”<sup>12</sup>**

Yani, ey ibâdetle mükellef olan ins ü cin, siz bilin ki ibâdet için, bina kılınan mescidlerin hepsi Allah teâlâyâ mahsusdur. Binaenaleyh mescidlerde Allah teâlâyâ ibâdet ederken Cenab-ı Allah ile berâber başka bir kimseye daha ibâdet etmeyin. Allah teâlâyâ şirk etmeyiniz, demektir.

Yehûd ve Nasârâ mâbedlerinde Cenâb-ı Allah'a şirk ettiklerinden Hak teâlâ hazretleri bu âyet-i celîlede şirkten nehyile ihlas üzere ibâdet olunmasını emir buyuruyor.

**İmam-ı Hasan** -radiyallahu anh-'ın rivâyetine nazaran Mesâcidle murad secde mümkün olan her yerdir, yer yüzünün kâffesine şâmilidir. Zîrâ Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz:

جُعِلَتْ لِي الْأَرْضُ مَسْجِدًا

"Benim için yeryüzünün küllisi mescid kılındı." buyurmuşlardır.

Bu da Hâtemü'l-enbiyâ -sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem- efendimizin hasais-i nebeviyyelerindedir. Diğer ümem-i sâlifede ibâdet yalnız mescidde ifâ olunurdu.

Cenâb-ı Allah'ın halkettiği hiçbir yerde Cenâb-ı Allah'dan gayriye ibâdet etmek ve tapmak câiz olamayacağı bu âyet-i celîlede beyan buyurulmuştur.

Bu âyet-i celîlede; mescide giren kimseye zikir etmesi emri vardır. Zîrâ "Allah'la berâber gayriye çağırmayın." demek "Allah teâlâyı çağırın, O'nu anın, Onu zikredin." demektir. Şirkten nehyetmek, tevhidle emir etmektir. Binâenaleyh mescid-i şerîfe giren kimsenin bu âyet-i celîleye imtisâlen tevhidle girmesinin sünnet olduğu **Fahr-i Râzî**'nin beyânâtındandır. Câmie girerken sağ ayakla girmek ve çıkarken de sol ayakla çıkmak sünnettir.



**İmam-ı Süfyân-ı Sevrî** bir gün mescide girerken sol ayağını basıp girdi. Hâtifden bir ses işitti ki:

- Yâ Sevrî -yani ey öküz- niçin evvel sağ ayağını basıp girmedin!"

Adı Sevr kaldı. Süfyân o âvâzı işitince aklı gitti. Sonra aklı başına gelince eliyle sakalını tutup yüzüne bir tokat vurdu.

- Bir sünnet terk edip edepsizlik etmekle adını sığır koydular daha ziyâde edepsizlik eder isen kıyas eyle ki ne derler, dedi.

İşte bu âyet-i celfile ki:

وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا

**"Mescidler Allah teâlâya mahsusdur. Siz mescidlerde Allah teâlâ ile berâber hiçbir kimsese ibâdet etmeyin."** buyurulmuştur.

*Berîka*'da<sup>13</sup> şu kayıt vardır:

- Sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem efendimiz:

لَا تَعْظُمُونِي فِي بَيْتِ رَبِّي

*"Rabbimin beytinde yani mescidde beni tâzim etmeyiniz."* buyurmuştur.

Bu hadîs-i nebevîye binâen selef-i sâlihîn de tilmîzlerine kendileri için kıyam edilmemesini tavsiye etmişlerdir.

13. İmâm-ı Birgîvî'nin Tarikat-ı Muhammediye'sinin Hâdimi tarafından yapılan şerhi.

Binâenaleyh câmide, mescidde hiçbir şahsa kıyâm etmek câiz değildir.

**Hazret-i Enes** -radiyallahu anh- diyor ki: Birisi Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'e sordu:

- Biz müslümanlardan birisi mü'min kardeşine ve bir dostuna mülâki olunca ona tâzimen eğilmeli midir?

- Hayır eğilmemelidir, buyurdu.

O kimse yine sordu:

- Onu kucaklayıp öpmeli midir?

Rasûl-i ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz de:

- Hayır, diye cevap verdi.

Tekrar o kimse:

- Musâfaha edip el tutuşmalı midir?

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bu son su-âlâle cevâben:

- Evet, diye tasdik ve tasvib buyurdu.<sup>14</sup>

Binâenaleyh karşılaştığı bir mü'min kardeşine tâzim için eğilmek yoktur.



Hadîs-i şerîfde:

مَنْ جَلَسَ فِي الْمَسْجِدِ يَنْتَظِرُ الصَّلَاةَ فَهُوَ فِي صَلَاةٍ

"Mescidde oturup namaza muntazır olan kimse bilfiil namazda bulunmuş gibidir. Namazı eda için gözetilen kimse namaza durmuş gibidir. Namaza başlayıp kılincaya kadar sevâbı işler, devâm eder."<sup>15</sup> buyurulmuştur.

"Namazı kılmak için bekleyen tesbih veya Kur'ân okumadığı halde sükut ile oturursa da namaza durmuş gibi namaza başlayıncaya kadar sevabı devam eder."

Câmide Kur'ân okumakla veya tesbih veyahud duâ okumakla meşgul olan bir kimse ile konuşmak veya musafaha eylemek doğru değildir ve huzurunu da ihlal eder.



Câmide cehren Kur'ân okunurken dinlemek ve sükut etmek vâcibdir:

وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

"Kuran okunduğunda, dinleyin, merhamet olunmanız için sükût edin. Konuşmayın!" buyurulmuştur.

Berâ bin Âzib -radiyallahu anh-'den rivâyet edilmiştir:

Ashabdan Üseyyid bin Hudayr -radiyallahu anh- bir gece Kehf sûresini okumuşdu. Evinde de bir atı vardı. Kur'ân'ı okurken at ürkmeye, deprenmeye başladı. Bunun üzerine Üseyyid: "Yâ Rabbî! Sen âfetten emîn kıl!" diye duâ etti. Üseyyid'i bulut gibi bir şey kapladı. Üseyyid bu vakâyı gelip Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem-'e hikaye etti. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz de:

*"Oku! Ey Üseyyid, durma oku! Bu tecelliyi ganimet bilerek her gece Kur'ân oku. Çünkü o bulut gibi görünen şey sekîne idi. Allah'ın sekînesi, rahmet-i ilâhîyeyi hâmil olan bir melek idi. Kur'ân dinlemek için yahut Kur'ân'ı tebcil için inmiş idi."* buyurdu.<sup>16</sup>

Sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem efendimiz buyurmuşlardır:

الْبَيْتُ إِذَا قُرِئَ فِيهِ الْقُرْآنُ حَضَرَتْهُ الْمَلَائِكَةُ

*"Bir evde Kur'ân-ı azimü's-şan okunursa melâike hazır olur."*

Eğer Kur'ân-ı azimü's-şan câmide okunursa daha evleviyetle melâikeler dinlemek için hazır olurlar. Fakat basireti kapalı olanlar, göremezler. İşte câmi ve mescidler beyt-i ilâhîdir. İbâdet için toplanan cemâata melekler de iştirâk eder.

# RAMAZAN VE ORUÇ

Allah Teâlâ buyuruyor:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ  
مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ<sup>۱۷</sup>

**“Ey mü’minler! Haram olan şeylerden nefsinizi sakınmanız için sizden evvelki geçen ümmetlere farz kılındığı gibi sizin üzerinize de oruç farz kılındı.”<sup>17</sup>**

Yani, ey ehl-i îmân! Bâtınınızı tasfiyeye hâdim olan oruç tutmak size farz oldu. Nitekim sizden evvel geçen ümmetlerin cümlesine farz olduğu gibi. Bu orucu tutmak sebebiyle sizin haramdan ittikânız, sakınmanız me’muldür.

**Beyzâvî’nin beyânı vechile Hazret-i Âdem’den Ümmet-i Muhammediye’ye gelinceye kadar bilcümle**

enbiyânın şerâfâtında oruç tutmak bir ibâdet-i kadîme olduğu gibi bu âyet-i celfile ile de Ümmet-i Muhammed'e farz kılınmıştır.

Oruç tutmak insanların nefesine ağır gelib meşakkatli bir ibâdet olduğundan kulûb-ı mü'minîni tatyîb için yalnız Ümmet-i Muhammed'e oruç farz kılınmamış, sizden evvel geçen ümmetlere de farz kılınmıştır ve onlara farz kılındığı gibi size de farz kılınmıştır, diye vârid olmuştur.

Yalnız, evvelki her şerâfatte orucun keyfiyeti ve adedi başka başka sûretlerde muhtelif şekillerde emrolunmuş ise de Şerâfât-ı İslâmiyye'de ramazan ayında imsak vaktinden başlayarak akşam namazı vakti olan gurûb-ı şemse kadar yemekten ve içmekten ve cinsî mukârenetten nefsi men etmek suretiyle meşrû kılınmıştır.



### Orucun Farziyeti:

Oruç, hicret-i nebeviyyeden birkaç sene sonra Şâbân-ı şerîfin üçüncü günü farz kılınmıştır. Cenâb-ı Hak azze ve celle âyet-i kerîmede: "**Orucun farziyeti sizin ittikanız için...**" buyurmuştur. Çünkü oruç insanın kuvve-i şehvâniyesini kırdığı gibi nefsin hevâ ve hevesini kırarak bütün âzâları günahdan, isyandan ictinâb ile zühd ü takvaya sebep olacağı beyân buyurulmuştur. Çünkü insanların dünyevî mesâisi başlıca iki şeye münhasırdır: Biri tatlı tatlı yiyip içmek arzusudur. Diğer de kuvve-i şehvâniyedir. Bu iki arzu da ancak oruç ile

men edilmiş olduğu gibi tasfiye-i cesed ve bazı emrâz-ı kalbiyenin tathîrine de oruç vesile olur. Ve tıbben de midenin tashihine vesile olduğu malûm bir hakîkattir.

أَيَّامًا مَّعْدُودَاتٍ ۖ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَّرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ  
مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ ۗ

**“Oruç farz olunca ey mü’minler, mâlum olan sayılı günlerde oruç tutun. Fakat sizden bir kimse hasta veya misafir yolcu olur da oruç tutamazsa memleketinde âfiyet üzere bulunduğu bir zamanda özür sebebiyle oruç tutamadığı günlerin adedince oruç tutsun ve borcunu ödesin.”<sup>18</sup>**

Bir hasta, nefsinin telef olmasından veya hastalığının artmasından korkacak olursa oruç tutmayabilir. Veya tutmuş olduğu orucu sıhhatinde gördüğü tehlikeye binâen bilâhare kazâ etmek üzere bozabilir. Fakat hastalığından dolayı orucu bozanlar bilâhare kaza etmesi lâzımdır. Şu kadar ki orucu bozmak husûsunda mevhum bir korku kâfî değildir. Ancak hastanın tecrübesiyle ve gördüğü zaafın, hastalığın artması alâmetlerinden dolayı kâfî bir zann-ı gâlib bulunmuş olmalıdır. Veyahud hâzık müslüman bir tabib orucu yemesine müsâade vermiş olmalıdır.

Gün aşırı sıtma tutulan kimse yani bir gün sıtma tutub da diğer günde sıtma tutmayan kimse sıtma tutmadığı günde zayıf düşeceğinden vehme düşerek orucunu bozduğu halde sıtma zuhûr etmezse kendisine

keffaret de lâzım gelir. Fakat pek ağır şiddetli sıtma nöbetine tutulan kimse o gün oruç tutmazsa bir beis yoktur, sonra kaza eder.

Kezâ müsâferet, yolculuk edecek olup en az on sekiz saatlik bir yere gidecek kimse oruca niyet etmeyerek yola çıktıktan sonra oruç tutmayabilir. Fakat oruç tutarsa daha hayırlıdır.

وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ ط

“Oruç tutmaya tâkâti olmayanlar bir gün oruç mukâbilinde fidiye verir.” demektir.

فَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ ط وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

“Eğer bir kimse fidiye vermek câiz olan yerde fidiyeyi bir fitra bedelinden daha ziyâde verirse o ziyâde kendisi için hayırlıdır. Eğer siz oruçda olan fayda ve menfaati bilerseniz orucun yenmesine mü-sâade olunan yerlerde de oruç tutmak sizin için hayırlıdır.”<sup>19</sup>

Yani, sefere çıkan kimseye bu yolculuğu sebebiyle yolculuğu esnasında oruç tutmağa ruhsat-ı şer'iyeye var ise de oruç tutarsa daha hayırlıdır. Çünkü ramazân-ı şerîfde oruç tutanlara mev'ûd olan ecir ve sevaba nâil olmuş olur. Fakat ruhsat-ı şer'iyeye üzerine seferde oruç tutulmaz da sonradan kaza edilirse bu kazâ ile ancak, üzerinde, borç kalan farz sâkit olur. Ramazan-ı

şerifde oruçlu olanların nâil olduğu sevâb ve fazîlete nâil olamazlar.

شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ  
مِّنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ

“Eyyâm-ı ma’dûdda vâcib olan oruç şu ramazan ayının orucudur ki o ramazanda nâsa hidâyet ve doğru yola sevkedici ve hak ile batıl beynini tefrik ettiği gibi Hakk’a îsâl edici açık deliller olduğu halde taraf-ı ilâhîden Kur’ân inzal olundu.”<sup>20</sup>



**Beyzâvî**’nin beyanı vechile: Ramazanın birinci gecesi İbrahim -aleyhisselâm-’ın suhufu, altıncı gecesi Tevrât, on üçüncü gecesi İncil ve yirmi dördüncü gecesi Kur’ân-ı azimü’ş-şanın nazil olduğunu Rasûl-i ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimizin buyurduğu mervîdir.

Bütün beşeriyetî dünyevî ve uhrevî selâmet ve saâdet ve doğru yola hidâyete sevk eden Kur’ân-ı azimü’ş-şanın Şehr-i Ramazan’da nâzil olması ramazan ayının diğer aylardan efdal olduğuna delâlet eder. Günlerin seyyidi Cumâ olduğu gibi ayların seyyidi de Ramazan ayıdır.

Nitekim seyyidü’l-beşer Muhammed Mustafâ -sallallahu aleyhi vesellem-’dir. Seyyidü’l-fâris Selman -radı-

yallahu anh-'dir. Seyyidü'r-rum Suheyb Rûmî -radiyallahu anh-'dir Seyyidü'l-habeş Bilâl-i Habeşî -radiyallahu anh-'dir. Seyyidü'l-kurâ Mekke-i Mekerreme'dir. Vâdilerin seyyidi vâdi-yi Beyt-i Makdis'dir. Gecelerin seyyidi Kadir gecesidir. Seyyid'ül-ahcâr Hacer-i esved'dir. Seyyidü'l-âbâr Bî'r-i Zemzem'dir. Seyyid-i asâ, Asâ-yı Mûsâ -aleyhisselâm-'dir. Seyyidü'l-efras da Burak'dır.

فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى  
سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ

“Sizden biriniz Ramazan ayında sağ olarak hazır bulunursa hemen o ayda oruç tutsun. Amma o aya hazır olan kimse hasta olur veya müsâferette bulunursa ruhsat-ı şer’iyye üzere oruç tutmazsa Ramazan’dan gayri başka günlerde yemiş olduğu günlerin orucunu kaza etsin.”<sup>21</sup>

#### Orucu yemeğe cevâz olan sebebler:

Cihâd halinde düşman karşısında zayıf düşeceğinden korkarsa oruç tutmayabilir. Bilâhare kazâ eder.

Cebir ve ikrah halindé hayatı tehlikede veya ta’tîl-i uzuv gibi kat’i bir zaruret karşısında kaldığında orucu bozabilir. Bilâhare kazâ eder. Eğer bu kimse, misâfir veya hasta ise cebir ve ikrâha rağmen orucu bozmas da öldürülecek olursa günâha girmiş olur. Çünkü sefer veya hasta halinde iken orucunu iftâr etmek için Cenâb-ı Hak ruhsat vermiş iken bu ruhsattan istifâde et-

memesi doğru olmaz. Fakat misâfir veya hasta olmayan bir kimse bir zulme mârûz kaldığı halde orucunu bozmasın da zulmen öldürülürse günahkâr olmaz, belki dinindeki sebât ve metânetini gösterdiğinden pek büyük uhrevî derece ve mükâfata nâil olmuş olur.

Gebelik ve sût analık halinde de oruc tutacak olursa gerek nefesine ve gerek çocuğa bir zarar gelmesinden korkarsa orucunu açabilir. Fakat sût analıkta kendisi çocuğa sût ana fâyin edilmiş bulunmalıdır. Ve kendisinden başka çocuğa sût veren bulunmamalıdır.

Hayız ve nifas halinde de âdet görünce ve çocuk doğurunca orucu bozulmuş olur. Fakat bir kâdın kendisini âdet günü zannederek âdeti başlamadan orucu bozduğu halde o gün âdet görmese o kadına keffaret lâzım gelir.

Yaş büyüklüğü: İstilahda kendisine (şeyh-i fânî) denilen pek ihtiyar kimseler de oruc tutmayabilirler. Pîr-i fânî o kimsedir ki ölünceye kadar vücûduna ihtiyarlık ve zâfiyet gelmekte olup tekrar kuvvet bulmadan ölecek kimsedir. İşte bu gibi ihtiyar kimselere her günkü oruc için bir fidiye icâbeder. Gerek otuz fakire versin ve gerek her gün bir fakire versin, otuz günü birden def'aten vermesine de cevâz vardır. Şu kadar ki vereceği kimse fakir ve muhtaç olmuş olsun. Fakire bir günlük doyacağı para yerine fakiri akşam ve sabah doyuracak taam vermesi de olabilir. Eğer ihtiyar kimse sonradan oruc tutmağa muktedir olursa evelki verdikleri fidyelerin hükmü olmaz geçmiş günlerini kazâ etmesi lâzımdır.

Misafir; yolcular ve hastalar yolculuk ve hastalık halinde orucu alenî yiyebilirler. Fakat kendilerini misafir ve hasta tanımayan âmmeye karşı oruçlarını alenî yemeleri mahzurdan hâli değildir. Hem töhmet ve sûizandan korunmak ve hem de oruçlu olan mü'min kardeşlerine karşı saygı göstermek nokta-i nazarından gizli yemeleri âdâba daha muvâfıktır.

Eğer orucu yemeğe mâzeret-i şer'iyyesi olmadığı halde bir kimse orucu alenî yerse o kimsenin îmânı çürümüştür, belki de îmânı yoktur ve kalbi de ölmüştür. Eğer îmânı olduğu halde alenî oruc yiyorsa mes'ûliyyet-i mânevîyyesi de en ağır cezâyı müstelzimidir. Tevbe etmezse muhakkaktır ki mahkeme-i kübrâda Cenâb-ı Hakk'ın pençe-i kahrına düşecektir.

Kezâ hayız halinde veya lohusa olanların da ictimâî nezâket-i islâmiye icâbı gizlice yemek yemeleri edebe daha uygundur.

يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمْ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمْ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ  
وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَيْكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

“Zîrâ Allah teâlâ hasta olduğunuz ve misafir olduğunuz günlerde size oruc tutmamağa müsaade etmekle kolaylık murad eder. Ve hastalıklarınızda ve müsaferetinizde size orucu farz edib de güçlük murâd etmez. Özr-i meşrûnuza binaen orucu terketmiş olduğunuz günlerin adedini ikmâl için farz-ı ayn olan orucun kazâsıyla ve aded-i eyyâma riâyetle emrolundunuz ve muztar zamanınızda yemeğe tâzim ve tekbir için zarûret zamanında terk ve son-

ra kaza etmekle emrolundunuz ve me'mul ki siz şükredersiniz. Çünkü bu nîmetlere şükürünüz vacibdir."<sup>22</sup>

İşte Cenâb-ı Hakk'ın kullarına muzâyaka zamanında orucu vakt-i âhara te'hîrine müsâade buyurmuş olması pek büyük nîmet-i ilâhî olduğundan o nîmetin şükürünü edâ etmek elbette vâcibdir.



Hadîs-i şerîflerde buyurulmuştur ki:

إِذَا دَخَلَ شَهْرُ رَمَضَانَ فَتُفْتَحُ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ وَتُغْلَقُ أَبْوَابُ جَهَنَّمَ  
وَسُلِّتَ الشَّيَاطِينُ

"Ramazân-ı şerîfin duhûlüyle rahmet-i ilâhiyenin nüzülü için cennet kapıları açılır ve menhiyâtta ictinâb sebebiyle cehennem kapıları kapandığı gibi şeytanlar da zincirle bağlı olarak hapsolunurlar. Şu kadar ki nefsine esir ve mağlûb olanlar şeytanın mahbûsiyetinden istifâde edip de mazhar-ı hayr olamazlar."<sup>23</sup>

"Ramazan-ı şerîfde sıdk u yakîn ile oruç tutanlar namazlarını terk etmeksizin teravîh namazını da edâ etseler günah-ı sağâiri mağfûr olur."<sup>24</sup>

"Oruç nâra karşı bir kalkandır. Oruçluyu nefsâni ihtiraslardan muhâfaza eder. Oruçlu kimse, câhilâne fenâ söz söylemek isteyen kimseye iki defâ: Ben oruçlu-

22. Bakara Sûresi / 185

23. El-Câmiu's-Sağîr

24. Tirmizî

*yum, desin. Rûhum yed-i kudretinde olan Cenâb-ı Allah'a yemin ederim ki: Oruçlunun ağzının açlık kokusu Allah teâlâ hazretleri indinde misk kokusundan daha etyab ve temizdir.*"<sup>25</sup>

Cenâb-ı Hak buyurmuştur ki: "Oruçlu kimse benim rızâm için yemesini içmesini ve cinsî arzusunu bırakmıştır. Oruç doğrudan doğruya bana edilen ve riyâ karışmayan bir ibâdettir. Onun sayısız ecrini de doğrudan doğruya ben veririm. Halbuki başka ibâdetlerin hepsi on misli ile ödenmektedir."<sup>26</sup> buyurmuştur.



Hadîs-i şerîfde:

"Sâim, oruçlu için iki ferahlık, sevinç, sūrûr vardır: Birisi iftar vaktindedir. Diğeri de Rabbisine mülâkî olduğu vakittir." buyuruldu.



**Sehl bin Sa'd** -radıyallahu anh-'den Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir:

"Cennette Reyyân denilen bir kapı vardır. Bu kapıdan kıyamet gününde cennete yalnız oruçlular girerler, onlardan başka hiçbir kimse girmez. Kıyamet gününde "Oruçlular nerededir?" diye ilân edilir. Oruçlular kalkıp giderler. Bunlardan başka hiçbir kimse buradan gire-

25. Buhârî

26. Buhârî

mez. Oruçlular girdikten sonra da kapı kapanır, artık kimse giremez.<sup>27</sup>

**Ebû Hüreyre** -radiyallahu anh'-den rivâyet edilen diğer bir hadîs-i şerîfde buyruluyor ki:

“Cennette bâbü's-salât, bâbü'l-cihâd, bâbü'r-reyyân, bâbü's-sadaka vardır. O kapılardan çağırılır. Kim ki Allah rızâsı için malından iki sığır, iki koyun, iki dirhem sadaka verirse cennet kapılarından: “Ey Allah'ın sevgili kulu buraya gel! Bu kapıda büyük hayır ve bereket vardır.” diye çağırırlar. Çok namaz kılanlar salât kapısından; mücahidler, cihad kapısından, oruçlular, Reyyan kapısından; sadaka sahipleri de sadaka kapısından dâvet edilirler.

**Ebû Bekir** -radiyallahu anh- sordu ki:

- Babam anam sana fedâ olsun yâ Rasûlallah! Bir mü'minin bu kapıların hepsinde dâvet olunması mümkün müdür? Bir kişi bu kapıların hepsinden dâvet olunur mu, diye sordu. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz hazretleri cevâben:

- Evet hepsinden dâvet olunur. Ey Ebû Bekir! Umarım ki sen de bu bahtiyarlardan olasın, buyurdu.<sup>28</sup>



Kezâ **Ebû Hüreyre** -radiyallahu anh'-den rivâyet edilen bir hadîs-i kudsi:

27. Buhârî

28. Buhârî

"Hak celle ve alâ hazretleri "Âdemoğlu'nun işlediği her hayr u ibâdette kendisi için bir hazz u menfaat edişi vardır. Fakat oruç halis benim rızâm için yapılan bir ibâdettir. Onun mükâfatını da ben veririm." buyurduğunu -sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem- efendimiz nakil buyurmuşlardır."<sup>29</sup>



Diğer hadis-i şeriflerde de şöyle buyurulmuştur:

صُمْتُ الصَّائِمِ تَسْبِيحٌ وَتَوَمُّهُ عِبَادَةٌ وَدُعَاؤُهُ مُسْتَجَابَةٌ  
وَعَمَلُهُ مُضَاعَفٌ

"Muharremâtan ictinâb eden sâimin sükûtu tesbih, uykusu ibâdet, duâsı makbul ve ameli, ibâdeti de muzaaf olur."<sup>30</sup>



الصَّائِمُ فِي عِبَادَةِ مَا لَمْ يَغْتَبِ مُسْلِمًا أَوْ يُؤْذِهِ

"Oruç tutan kimse bir mü'mini gıybet etmedikçe veyahut ezâ ve cefâ etmedikçe iftar edinceye kadar ibâdettedir."<sup>31</sup> Bilhassa Ramazanda...



إِنْبَسِطُوا فِي النَّفَقَةِ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ فَإِنَّ النَّفَقَةَ فِيهِ كَالنَّفَقَةِ  
فِي سَبِيلِ اللَّهِ

29. El-Câmiu's-Sağır

30. El-Câmiu's-Sağır

31. El-Câmiu's-Sağır

"Ramazan-ı şerîfde nafakalarınızı vüs'atlandırınız. Zîrâ bu tevsî bol nafaka vermenin, muharebe mevkiinde aç kalan gazileri doyurmak kadar ecr u mükâfatı vardır."<sup>32</sup>



عَجِّلُوا الْإِفْطَارَ وَآخِرُوا السَّحُورَ

"İftarı ta'cîl ediniz. Sahuru da te'hîr ediniz."<sup>33</sup>



تَسَحَّرُوا فَإِنَّ فِي السَّحُورِ بَرَكَةً

"Sahur yemeği yeyiniz. Çünkü sahur yemeğinde bereket vardır."<sup>34</sup> Sahura kalkmamak fazîlet itibariyle muvâfık değildir.



ثَلَاثٌ مِنْ أَحْلَاقِ الْمُرْسَلِينَ تَعْجِيلُ الْإِفْطَارِ وَتَأْخِيرُ  
السَّحُورِ وَالسَّوَاكُ

"Üç şey mürselînin ahlâkındandır: İftarda acele, sahûru te'hîr etmek ve misvak kullanmak."<sup>35</sup>

"Sâim insanlar iftar etmeyi sünnete imtisâl ederek evdikleri (acele ettikleri) ve sahurunu da te'hîr ettikleri müddetce dâima hayır ile yaşarlar."<sup>36</sup>

32. El-Câmiu's-Sağîr

33. El-Câmiu's-Sağîr

34. El-Câmiu's-Sağîr

35. El-Câmiu's-Sağîr

36. Buhârî

**Ebu Hüreyre**'nin Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'den rivâyet ettiği bir hadîs-i kudsîde:

*"Kullarımın en sevimsisi iftarı son derece ta'cil edendir."* buyurmuştur.<sup>37</sup>

*"Oruçlu olan kimse hurma ile iftar etsin. Bulamadığı halde su ile iftar etsin. Zîrâ su tahûrdur."*<sup>38</sup>



**Ebû Hüreyre** -radiyallahu anh-'den Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem-'in şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir:

*"Oruçlu, sâim olan kimse oruçlu olduğunu unutarak yer-içerse sakın orucunu bozmasın, tamamlasın. Çünkü sâime Cenâb-ı Allah yedirmiş-içirmiştir."*<sup>39</sup>

Her amelde güzel niyet ne mühim bir haslettir.

Orucu bilmeyerek yediği ve karnını doyurduğu halde orucu bozulmuyor. Niyetin fazîletine bakınız... Çünkü orucu yemek kasdı yoktur. *"Ameller niyetlere göreler."*



**Ebû Hüreyre** -radiyallahu anh- rivâyet etmiştir:

"Bir defâ Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem-'in huzurunda otururken birisi geldi de:

- Yâ Rasûlallah! Öldüm, mahvoldum, diye halinden şikâyet etti.

37. Tirmizî

38. El-Câmilu's-Sağîr

39. Buhârî

- *Sana ne oldu ki*, diye sordu. O kimse:

- *Yâ Rasûlallah! Oruçlu iken zevceme yaklaştım*, dedi.

- *Azâd edecek bir köle bulabilir misin*, buyurdu.

- *Bulamam*, dedi.

- *Öyle ise iki ay zincirleme oruç tutmağa gücün yeter mi*, diye buyurdu.

- *Gücüm yetmez*, dedi.

- *Altmış yoksulu da doyurmak yolunu bulamaz mısın*, buyurdu.

- *Hayır bulamam*, dedi.

Ebû Hüreyre -radiyallahu anh- rivâyete göre huzur-ı risâlette tevakkuf etti. Biz de ne olacağını intizâr etmekte iken Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz içi hurma dolu bir zenbil (15 sa istiâb eden mikdar-da) getirdi.

- *Hani sâil nerededir*, buyurdu. Adam:

- *Sâil benim*, diye ayağa kalktı.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

- *Bu hurmayı al yoksullara sadaka et*, buyurdu. Sâil:

- *Yâ Rasûlallah! Benden fakir bir yoksula mı vereceğim*, dedi. Allah'a yemin ederim ki Medîne'nin kara taşlı iki nahiyesi arasında benim âilemden daha fakir bir âile yoktur, dedi.

Bunun üzerine Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz hazretleri dişleri görölünceye kadar güldü, sonra da sâile:

- *Haydi bu hurmayı al âilene yedir, buyurdu.*<sup>40</sup>

İşte Rasûlullah -sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem- efendimizin en yüksek bir fazîlet örneği ve muâvenet numûnesi...

تَخَلَّقُوا بِأَخْلَاقِ اللَّهِ وَأَخْلَاقِ رَسُولِ اللَّهِ

"Allah'ın ve Rasûlullah'ın ahlâkını kendinize ahlâk ediniz." buyurulmuştur.

Bir mü'min kardeşinin kusurunu görünce derhal tahtie etmek<sup>41</sup> muktezâ-yı nezâket-i İslâmiyeden değildir. Onun kalbini kırmadan tatyîb-i hâtır ederek îkaz ve tamir etmek lâzımdır.

*Mebus'* da deniliyor ki: Bu fakir âciz adama keffaret derhal vâcib değildir... Sadaka emri tatavvû idi. Haneffî fukahâsına göre bu sâil için keffaret bir borçdur. Zarûret halî keffâreti ıskat etmez. Fakr halî geçdikten sonra hal-i yüsürde bu borcu ödemesi lâzım gelir.



**Câbir bin Abdillah** -radiyallahu anh-'den:

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- ile bir seferde idik ki o halkın izdihamını ve birisinin güneşden

40. Buhârî

41. Hatası olduğunu söylemek ve yüzüne vurmak.

gölgelendiğini gördü ve sordu:

- *Bu adamın zoru nedir?*

Ashâb-ı kiram:

- Oruçludur yâ Rasûlallah, dediler.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem:

- *Seferde böyle meşakkatle oruç tutmak matlub ibâdet cümlesinden değildir, buyurdu.*<sup>42</sup>

**Enes bin Mâlik** -radiyallahu anh-'ın:

"Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- ile berâber biz seferde idik. Oruçlu oruçsuzu ve oruçsuz oruçluyu ayıblamazdı." dediği rivâyet edilmiştir.<sup>43</sup>



Savm-ı visâl: 48 saat oruç tutmak nehiy buyurulmuştur.

**Ebû Said Hudrî** -radiyallahu anh-'den:

*"Bir orucunuzu öbür oruca eklemeyiniz. Hangi biriniz savm-i visâl etmek isterse nihayet sahur vaktine kadar ulaştırın."* buyurmuştur.

Ashab-ı kiram: Yâ Rasûlallah! Ya siz savm-ı visâl ediyorsunuz, demeleri üzerine:

---

42. Buhârî

43. Buhârî

*"Ben sizden hiçbiriniz gibi değilim. Ben Rabbimin indinde gecelerim. Rabbim tarafından it'am ve iska olunurum. Sizin hanginiz bana benzer."* yani, siz beni bu hususda taklid edemezsiniz, buyurdular.



### **Aşûra Orucu:**

**Rübeyyi bint-i Muavviz** -radiyallahu anhâ-'dan rivâyet edilmiştir. Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- Medîne köylerine kuşluk zamanı aşûra günü haber gönderdi: Her kim iftar ederek sabahladı ise günün geri kalanını imsak etsin. Kim ki oruçlu olarak sabahladı ise orucunu tamamlasın.

Rübeyyi -radiyallahu anhâ- da der ki: Biz de ba'de-mâ âşûra gününün orucunu tutardık ve küçük çocuklarımıza da tuttururduk. Ve onlarla mescide giderdik ve oruçlu çocuklarımıza boyalı yün sofdan oyuncak düzerdik ve bunlardan yemek için ağlayan olursa iftar vakti erişinceye kadar ona oyuncak verir eğlendirirdik!<sup>44</sup>

Bakınız zamân-ı saâdette; sadr-ı islâmda müslümanlar evlâdlarına namaz ve oruç gibi ibâdet-i islâmiye-yi tâ küçücükten alıştıрмаğa nasıl dikkat etmişlerdir. Biz de evlatlarımızı çocukluk çağında namaz, oruç, Kur'ân ve sâir terbiye-i dîniyelerinde dikkat etmemiz vâcibdir.

Cumhur-ı ulemâya göre bülûğa ermeyen çocuklara oruç vâcib değildir, müstehabdır.

**İmam Şâfiî'**ye göre; çocuğun oruç tutmağa kudret-i bedeniyyesi olursa alıştırmak için oruç ile emrolunur. Ve yaş haddini de yedi veya on yaş olarak tâyin etmiştir. **İshak'**a göre oruçla emir 12 yaşdır. **Ahmed bin Hanbel'e** göre 10'dur.

**Evzâi** de çocuğun kuvve-i bedeniyyesine zaaf âriz olmaksızın üç gün üst üste oruç tutturulursa müstehab olur, demiştir.

**Buhârî** şârihi ulemâya göre çocuklarımızın ibâde-te alıştırmaları için müstahsen addedilmiştir ve bunun vesîle-i hayr u bereket olacağını kabul etmişlerdir. Şu kadar ki neşv ü nemâ çağında olan çocuğun kuvve-i bedeniyyesine zaaf îrâs etmemekle meşruttur. Çünkü sağlam mükellefe bile, seferde meşakkete binaen iftar ile müsâade edilmiştir. Nitekim:

**“Allah size kolaylık diler, size güçlük istemez.”**<sup>45</sup> buyurulmuştur.



**Abdü'l-Kadir Geylânî** -kuddise sirrûh- doğduğu yıldan itibaren Ramazan-ı şerîf geldiğinde gündüzleri sâim olmuştur. Anasını emmemiştir. Hattâ âilesi Ramazan'ın ilk günü anasını emmediğinden Ramazan-ı şerîf girdiği ve Ramazan'ın son günü de Şevval girmiş olursa anasını emerek onunla da ramazân-ı şerîfin çıktığını kanâat edinirlermiş.

# HÜSNI HULUK

(GÜZEL AHLÂK)

*H*adîs-i şerîfde buyurulmuştur:

الْخَلْقُ عِيَالُ اللَّهِ فَاحْبَبِ الْخَلْقَ إِلَى اللَّهِ مِنْ أَحْسَنِ إِلَى عِيَالِهِ

*"Nâs, Hak teâlâ hazretlerinin ıyâlidir. Allah teâlâ ve tekaddes hazretlerine halkın en ehabbi (sevgilisi) Hakk'ın ıyâline ihsan üzere olan kimsedir."*

Diğer bir hadîs-i şerîfde:

*"Mü'min mü'minin kardeşidir. O'na zulmeylemez ve bir kimse mü'min kardeşinin hâcetinde sa'y ederse Allah teâlâ hazretleri de o kimsenin hâcetini revâ eder. Ve bir kimse bir müslimin bir şiddetini tefric eylese Allah teâlâ dahî onun yevm-i kıyamette şiddetlerinden birini tefric eder. Ve bir müslimi mesrur eden kimseyi Allah teâlâ dahî mesrur eder." buyurulmuştur.<sup>46</sup>*

Kezâ; "Bir kimse mü'min kardeşinin îânetinde oldukça Allah teâlâ dahî onun avnindedir."<sup>47</sup>

Binaenaleyh şükr-i Hudâ azze ve celle hazretlerini edâya gayretle kemer-i himmeti mahlûk-ı Hudâ'nın hâcetlerini edâya gayret edip, Hâlık'ın ıyâli demek olan mü'minlere hizmetkârlıkta bulunmayı ve hüsn-i huluk, tâlâkat-ı vecih ve muâmelâtında rıfk ve suhûlet eylemeyi rızâ-yı mevlâ-yı Hak celle ve alâ için vesîle ve sebab-i necât-ı dâreyn ve vasıta-i terakkî-i derecât bilmek gerektir.

Ve yine hadîs-i şerîfde:

*Îmân-ı kâmil sâhibi o mü'mindir ki hüsn-i huluk sâhibi olup, ehline lutfu ziyâde olur."* buyurulmuştur.

Yine hadîsi şerîfde:

*"Tahkîkan abd (kul) hüsn-i hulki sebebiyle âhirette derece-i azîmeye ve eşref-i menâzile baliğ olur. Halbuki onun ibâdet hali zayıftır. Ve yine abd sû-i hulki sebebiyle derece-i süflâ-yı cehenneme bâliğ olur."* buyurulmuştur.

Diğer hadîs-i şerîflerde:

• *Hüsn-i huluk hatâyı izâle eder, sù kiri izâle eylediği gibi. Sû-i huluk da amelî ifsâd eder, sirkenin balı ifsâd eylediği gibi.*

• *Allah teâlâ refîktir. Her kârda (işde) rıfk eylemek mahbûbudur.*

• *Âgâh olun ki nâra haram olup ve nâr dahî kendi-*

*sine haram olan kimseyi size haber vereyim: Her şahıs ki heyyin ve leyyin ola, ona nâr haramdır.*

• *Tahkîkan abd hilmi sebebiyle sâim ve kâim olan kimsenin derecesini idrâk eder.*

• *Akab-i gadabda hilmeden kimseye Allah teâlânın muhabbeti vacib oldu.*

• *Âgâh olun ki derecâtı ref etmeğe sebep olan eş-yayı size haber vereyim mi? Ashab-ı kiram dahî:*

- *Yâ Rasûlallah! Haber veriniz, dediklerinde.*

- *Mâlûmun olmayan kimseye hilmedip ve sana zulmeden şahsı afvedip ve seni mahrum eden kimseye ata edip ve senden munkatı olan zâta sen sila edesin, yani bu ef'âldir." buyurmuşlardır.*

Mârifet-i Hudâ celle ve alâ ol kimseye harâm olsun ki kendini kâfir-i firenkten bihter bile. Nerde kaldı kendini dîn büyüklerinden üstün bilmek!<sup>48</sup>

Bu tâife indinde mukarrerdir ki, eğer bir sâlik kendini kurt köpeğinden (kelb-i akûr) bihter bilirse bu büyüklerin kemâlâtından muhrumdur.<sup>49</sup>

إِرْحَمُوا مَنْ فِي الْأَرْضِ يَرْحَمَكُم مَّن فِي السَّمَاءِ

*"Yeryüzünde bulunan fukâra ve zuafâya merhamet ediniz ki gökte olan melâike-i kirâm da size merhamet edip hakkınızda hayır dua etsinler."*

48. İmam-ı Rabbânî, 135. Mektub

49. İmam-ı Rabbânî, 129. Mektub

مَنْ لَا يَرْحَمُ النَّاسَ لَا يَرْحَمُهُ اللَّهُ

"Nâsa merhamet etmeyenlere Cenâb-ı Hak merhamet buyurmaz."



مَنْ لَا يَرْحَمُ لَا يُرْحَمُ

"Merhamet etmeyenlere merhamet olunmaz, yani nâsa rahm u şefkat etmeyen kimseye Cenâb-ı Hak merhamet etmez."



مَنْ سَتَرَ عَوْرَةَ أَخِيهِ سَتَرَ اللَّهُ عَوْرَتَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

"Libas giydürerek mü'min kardeşinin avretini setreden kimsenin avretini Allah teâlâ hazretleri yevm-i kıyamette setr eyler."



الْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا

"Mü'min mü'min için duvar gibidir. Birbirinden kuvvet alır. Filhakika ne büyük hikmettir ki mü'minler kemal-i ihlas ile ve muhabbatle yekdiğerine rabt-ı kalb edince maddî ve mânevî zuhûru melhuz olan şürûr-ı azabdan mâsun ve mahfûz olur."



إِنَّ الْمُتَحَابِّينَ فِي اللَّهِ تَحْتَ ظِلِّ الْعَرْشِ

"Tahkikan Cenâb-ı Allah için birbirini sevenler kı-

yamet gününde arş-ı ilâhî gölgesinde istirahatle mahzûz olurlar.”



دَعْ مَا يُرِيْبُكَ إِلَى مَا لَا يُرِيْبُكَ

“Hâl u hurmeti şüpheli olan şeyi terk ve helâl olduğu muhakkak olan şeyleri kabul et.”

Bu hadîs-i şerîf insanın bâtınını haramdan koruması husûsunda kemal-i ihtiyat üzere bulunması lüzumu hakkında buyurulmuş ise de bilcümle ef'âl ve akvâl ve muamelât hakkında tatbik için bir kaide-i külliye tarzında bulunmuştur.

مَنْ يَكُنْ فِي حَاجَةٍ أَخِيهِ يَكُنِ اللَّهُ فِي حَاجَتِهِ

“Bir kimse dîn kardeşinin ihtiyacını def eylerse Cenâb-ı Allah da o kimsenin hâcetlerini görür.”



اللَّهُ فِي عَوْنِ الْعَبْدِ مَا دَامَ الْعَبْدُ فِي عَوْنِ أَخِيهِ الْمُسْلِمِ

“Bir kul dîn kardeşinin muâvenetinde bulundukça Cenâb-ı Allah da o kula muâvenet buyurur.”

مَنْ قَطَعَ رَجَاءَ مَنْ التَّجَأَ إِلَيْهِ قَطَعَ اللَّهُ رَجَاءَهُ

“Kendisine ilticâ edenlerin ricâsını kat eyleyenin ricâsını Cenâb-ı Hak kabul buyurmaz.”



لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ

"Bir kimse kendi nefsi için arzu ettiği hayrı ve ecri ve mesûbâtı dîn kardeşi için de arzu etmedikçe mü'min-i kâmil olamaz."<sup>50</sup>



Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz:

بُعِثْتُ لِأَتَمِّمَ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ

"Ben ancak mekârim-i ahlâkı, insanlık fazîletini tamamlamak için gönderildim." buyurmuştur.

Âyet-i celfilede:

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ  
وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا

"Zât-ı Ulûhiyyetime yemin ederim ki sizin için Allah'ın Rasûlünde iktidâya şâyan muhakkak haslet-i hamîde, ahlâk-ı hasene vardır ki o haslet Allah'ın sevâbını ümîd edip rızâ-i ilâhiyeyi tahsîle sa'y ile âhîret gününe î mân eden ve Allah'ı çok anan (zikreden) kimseler içindir."<sup>51</sup>

Çünkü Rasûl-i ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimizin beşeriyete, insâniyete menfaat verecek sayılmaz derecede güzel hasletleri vardır.

Kur'ân-ı azimü'ş-şânda:

50. Kenzül-İrfan / 184

51. Ahzab Sûresi / 21

وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خَلْقٍ عَظِيمٍ

“Hiç şüphesiz sen büyük bir ahlâk üzerindedin.”<sup>52</sup> fırka-i cemîlesiyle Hak Sübhânehû ve teâlâ hazretleri sevgili Habîb'inin yüksek ahlâkını medh buyurmuştur:

Ümmetine şefaât ve re'fet ve merhameti hakkında ve te vazû ve ahlâk-ı peygamberî hakkında Kur'ân-ı Hakîm'de medh ve vasıfları beyan buyurulduğu gibi hadîs-i şerîf şerhlerinde ve pek çok te'lif edilmiş eserlerde dahî fazâili beyân edilmiştir.

لَا تُطْرُونِي كَمَا أَطْرَىٰ عَيْسَىٰ ابْنَ مَرْيَمَ إِنَّمَا أَنَا عَبْدٌ فَقُولُوا  
عَبْدَ اللَّهِ وَرَسُولَهُ

“Beni medh ü senâda Meryem'in oğlu İsa -aleyhis-selâm- hakkında mübâlağa edildiği gibi haddi aşmayın. Ben ancak bir kulum. O halde bana sadece Allah'ın kulu ve peygamberi deyiniz.” diye buyurmuştur.<sup>53</sup>

**Hazret-i Âişe** -radiyallahu anhâ-'ya Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in ahlâkı sorulduktâ:

“Onun ahlâkı Kur'ân idi.” demiştir.<sup>54</sup>

Rasûl-i ekrem efendimiz:

“Allah'ım' Herhangi bir mü'mine ağır bir söz söylemiş olur isem sen o sözümü kıyamet gününde o

52. Kalem Sûresi / 4

53. Buhârî: 2 / 17

54. Buhârî

*mü'min için sana yakınlık kıl."* buyurmuştur. Yani, Cenâb-ı Allah'a yakınlığa vesile olmuş olsun.<sup>55</sup>

*"Yâ Rabbî! Kime ezâ ettimse o ezâmı o kimseye vesile-i islâh ve rahmet kıl."* buyurmuştur. Bu hadîs-i şerîf ümmetine ta'limdir. Yoksa Rasûl-i ekrem efendimiz hiçbir ümmetine asla ezâ etmiş değildir.<sup>56</sup>

Yine:

*"Yâ Rabbî! Ben bir insanım. Her insan gibi benim de hoş vaktim ve gazablandığım zaman olabilir. Ümmetimden herhangi bir kişiye lââyık olmadığı bir sözle eğer hitab eder isem o sözümü o mü'min için günahında mağfi-  
rete ve sana yakınlığa vesile kıl da kıyamet gününde bu vesile ile divân-ı ilâhiyene o kimse yaklaşınsın."*<sup>57</sup> buyurmuşlardır ki bu hadîs-i sahîh de ümmetine bir nümûne-i imtisâl ve ahlâk-ı haseneyi ümmetine ta'limdir.



### **Mekârim-i ahlâkiye-i İslâm'dan bir numûne:**

Fârûk-ı Âzam, ekâbir-i ashâb ile birlikte idi. Güzel esvablı temiz bir genç yine onun gibi güzel iki delikanlı tarafından tutulmuş olduğu halde- huzûr-ı hilâfetpenâhî-lerine dâhil olarak pîşgâh-ı emîrül-mü'mininde durdular.

Hazret-i Fârûk, evvelâ iki gence sonra diğerine atf-ı nazarla tetkik buyurdu. İki delikanlı şu yolda arz-ı meram ettiler:

55. Tecdîd-i Sarîh Tercemesi 12 / 377

56. Buhârî

57. Müslim

- Biz iki kardeşiz. Mehâsin-i ahlâkiyle kabîlesinin hüs-n-i nazarına mazhar olan pederimiz, bugün bahçesinde gezmekte, kemâle gelmiş meyvelerden iktitâf etmekte iken şu delikanlı tarafından katledilmiştir; ihkakı hak ediniz.

Hazret-i Ömer üçüncü gence hitâben:

- İştittin, ne cevâb vereceksin, dedi.

Bu delikanlı asla alâmet-i havf u endîşe göstermiyordu. Sâbit idi. Dudaklarından yüzüne melâhat verecek bir tebessüm nümâyân olmakta idi. Bir edâ-yı fesâhat ile dedi ki:

- Yâ emîre'l-mü'minîn! Müddeiler sözlerinde sâdıktırlar. Hakîkat-i halden başka bir şey söylemediler. Tafsil-i mâcerâ edeyim. Ne ferman buyurursanız adalet ondandır. Ben ehl-i bâdiyedenim. İyal ve emvâlîmi alarak buralara ziyârete gelmiş idim. Bu sabah şehir kenarına vâsil oldum. Tuttuğumuz yol bizi bahçeler arasına sevk etmişti. Atlarım kısıraklarım berâber idi. İçlerinde endamı gayet münâsib, asîl bir at var idi, ki diğerlerinin ortasında reftâr-ı serefrâzânesini görüp de meftûn olmamak mümkün değildir. Bir ağacın bahçe duvarından sarkmış olan dalı, hayvanın nazar-ı iştihâsını celbetti, boynunu uzattı, daldan kopardı. Ben derhal onu tutup çekmişdim. Bir de duvar kenarından bir ihtiyarın kemal-i tehevvrle gelmekte olduğunu gördüm. Çehresi dürülmüş, kendisi kaplan kadar gazûb, sağ elinde bir taş vardı, taşı ata doğru attı. Gözün bakmaya kıyamadığı o güzel hayvan o ânda bir tarafa yıkılarak bî-rûh kaldı. Ben bu hali görünce ihtiyârım elimden gitmiş, o

taşı aldım, ben de o adama attım. Eceli gelmiş, bir fer-yâd ile ömrü hitam buldu. Kaçmak istemedim değil, fakat bu delikanlılar benden sūr'atlı davrandılar. İşte huzur-ı âlînize getirdiler.

Hazret-i Ömer:

- İtirâf-ı cinâyet ettin, kısas lâzım geldi, buyurdu.

Delikanlı evvelki sekînetinde berdevâm olduğu halde dedi ki:

- Madem ki hükm-i şer'î budur. Sem'an ve tâaten, emîrû'l-mü'mininin emrine itîâat farîza-i zimmettir. Lâkin benim bir küçük kardeşim var, müteveffâ pederimiz ona hayli akça tefrîk etmiş ve küçük birâderimi bana tevdi ile; "Oğlum şu emvâl küçük kardeşinindir. Bunların muhâfazası sana aittir." demiş idi. Ben bu paraları bir yere gömdüm, o mahalli benden başka kimse bilmez. Eğer şimdi kısas emri icrâ olursa o paralar orada kalır. Yetim hakkı zâyî olur. Yarın huzûr-ı Rabbi'l-Âlemîn'de, hak taleb edince ben arz-ı mâzeret ederim, fakat üç gün mü-sâade buyurulursa gider o emâneti emniyetli bir adama teslim eder, ondan sonra döner gelir, teslim-i nefis eyleirim. Bu husûsda bana kefil de bulunur.

Hazret-i Fârûk bir müddet tefekkürden sonra:

- Kim bu delikanlıya zâmin olur, buyurdu. Delikanlı hazır bulunanlara dikkatle bakarak Ebû Zerr hazretlerini işâret ile:

- İşte bu zât, dedi.

Hazreti- Ömer:

- Yâ Ebâ Zerr! Kabûl-i zimân ediyor musun, demesiyle beraber Ebû Zerr:

- Evet, üç güne kadar avdet edeceğine zâminim, cevabını verdi.

Uluvv-i kadriyle ashâb-ı kirâm arasında bile bir mevkî-i imtiyazda bulunan Ebû Zerr hazretlerinin kefâleti bittabî müddeîlerce de kâfî idi.

Üçüncü gün oldu. Müddet-i imhâl hitam buluyordu. Dâvacı gençler huzûr-ı Ömer'e geldiler. Ebû Zerr de hazır, hasım ise daha gelecek.

Müddeîler dediler ki:

- Ey Ebû Zerr kefâlet ettiğin şahıs nerededir? Hiç giden gelir mi? Biz ise sen ifâ-yı nezr etmedikçe yerimizden hareket etmeyiz.

Ebû Zerr:

- Müddet hitam bulsun, delikanlı avdet etmediği halde behakk-ı Hudâ icrâ-yı hükm-i zimâna hazırım, cevâbını verdi.

Hazret-i Fârûk:

- Mücrim avdette teahhur eder ise Cenâb-ı Hak şâhid olsun ki, hükm-i şer-i islâmı elbette infâz ederim, buyurdu.

Ebû Zerr muttasıf olduğu mekârim ile ümmetin

nûr-ı dîde-i fahr u ibtihâcı idi. Bütün ashab ağlıyorlardı. Bir hengâme-i teessür ki târif olunmaz. Kibâr-ı ashab müddeîlere diyet teklif ettikleri halde onlar adem-i tenezzül izhâr ve dâvâ-yı sâbıkada ısrar ediyorlardı.

Huzzârın hayret ve helecânı son dereceye vâsıl olduğu bir zamanda idi ki müddeî aleyh olan genç huzûr-ı emîrû'l-mü'mininde arz-ı vücûd ve îfâ-yı vecâib ve tahiyyât ile yüzünden ter dâneleri dökûlmekte olduğu halde dedi ki:

- Yetimi dayılarıma teslim ettim onun ve benim emvâlimizin bulunduğu mahalli gösterdim. Ancak gelebilirdim. Çünkü görüyorsunuz hava pek sıcak yerimiz hayli uzaktır. Atımın öldüğü de malûmdur.

Halk bu delikanlının vefâ-yı ahd-i emrindeki sebâta taaccüb ettiler. Delikanlı ise şöyle dedi:

- Merd olan sözünde durur, kim ölümden kurtulur?

Haslet-i mümtâze-i merdânesini bu kadar revnaklı bir sûrette isbât eden bu delikanlının âilesi ve kabîlesi hakkında Ebû Zerr hazretlerinden mâlûmât talep olundu. Mekârim-i ahlâkı meyâne-i ashabda dahî darb-ı mesel olan, o büyüklüğüne gâyet tasavvur olunamayan sahâbî-yi âlicenab şu cevâbı verdi:

- Bu delikanlı bildiğim biri değildir. Huzûr-ı Fârûkî'de bir çok ashâb-ı kirâm huzurunda vukû bulan teklîfine redd ile mukâbele etmemi muvâfık-ı mürüvvet bulmadım! "Âlemde fazîlet kalmamış!" mı denilsin?

Müddeî gençler ise o dakîkada dâvalarından vaz

geçtiler. Babalarının diyeti beytülmalдан verilmek arzu buyurulduğu halde:

- Biz de dünyada erbâb-ı kerem kalmadı, denilmek için mücerred rızâ-yı ilâhî kasdıyla dâvamızdan vaz geçdik, deyip onu dahî kabul etmediler.



### TESETTÜR:

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ  
عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ ذَٰلِكَ آدَنَىٰ أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذِينَ  
وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا

**“Ey Nebiy-yi zîşân! Sen zevcelerine ve kerîmelerine vesâir mü’minlerin zevcelerine de ki: Onlar bürgülerini üzerlerine bürünsünler zîra; onların bürgülerini üzerlerine bürünmeleri onların bilinip de eza olunmamalarına ziyâde yakındır. Halbuki Allah teâlâ onlardan evvelce vâkî olan kusurlarını afv edici ve hallerine münasib mesâlihi temşiyetle merhamet buyurucudur.”<sup>58</sup>**

Yani, ey kullarımı irşâd için meb’ûs ve müeyyed-min indillah olan Nebiy-yi Zîşân!

Evvelâ kendi ezvâc-ı mutahharâtına ve kerîmelerine ve sâniyen sâir mü’minlerin haremlerine nasîhat tarikîyle de ki, onlar bürgülerini üzerlerine bürünsünler.

Zîrâ, şu bürgülerini bürünmeleri onların bilinmekle süfehânın taarruzundan kurtulup ezâ olunmamalarına en yakîn bir meslektir.

Halbuki Allah teâlâ bu âyetin nüzûlünden evvel bürgüsüz gezmelerinden dolayı vâkî olan kusurlarını setreder ve hallerine münasib ahkâmı inzâl ile merhamet buyurur.

Şu halde tesettürün meşrûiyetindeki hikmet:

Fitne kapısını kapamak, nesebi zâyî etmekten muhafaza etmek, zevceyi zevcine rabt ile başkasının taarruzundan kurtarmak, âile teşkilatına intizam vermek, evladın terbiyesine ve dünyanın imarına erkek dışarıdan, kadın içeriden çalışmaktır.

Hak teâlâ hazretleri bu âyet-i celîle ile affe olan kadınları, setr sebebiyle süfehânın sû-i zannından ve taarruzlarından mahfuz kılmakla kalblerinin rahat olacağını beyan buyurmuştur.

Hak teâlâ hazretlerinin tesettür emri bütün insanların kalblerinin râhatı ve âile arasında imtizâcın esasını ve bî-gâre çocukların terbiyesini te'min etmekle ve insanların yekdiğerine husûmetten âzâde olmakla âlemin intizam üzere cereyânına büyük bir hâdim ve kanûn-ı dâimdir.

Tesettür, kadınların hürriyetlerini muhâfazaya yegâne hâdimdir. Hâtunlar çocuk getirmekle ve hamli meşakkatleriyle meşgul olduğu cihetle emr-i maîşeti lââyıkıyla te'min edemediğinden behemahal maîşet hususunda bir erkeğin himâyesinde bulunması zarûfidir.

Fıtratta ricâl hâkimdir. Zevc, zevcesinin nafakasını ve kisvesini ve süknâsını te'min etmekle mükellef olduğu gibi; esbâb-ı maîşet yüzünden her türlü mezâhime göğüs germek, gece ve gündüz onların rahatını düşünmek; onların himaye ve muhafazalarını deruhde etmek gibi sayılmaz ve tükenmez meşakkatlerle mükellefdir. İslâmiyette kadının mükellef olduğu şey yalnız zevcinin muhabbetini ihlâl etmemekle kalbini tatmin etmektir.



فِيهِنَّ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ لَمْ يَطْمِئِنَّهُنَّ أَنَسَ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌّ ﴿٥٦﴾  
فَبَايَ الْأَعْرَابِ رَبِّكُمْ تَكْذِبَانِ ﴿٥٧﴾

**“O cennetlerde gözlerini zevclerine hasretmiş, asla başka bir kimseyi nazarından geçirmez kadınlar vardır ki onları zevclerinden evvel ins ü cinden hiçbir kimse mess etmemiştir. Hal böyle olunca Rabbinizin nîmetlerinden hangisini tekzib edersiniz?”<sup>59</sup>**

Yani, ehl-i îmân ve erbâb-ı ibâdet için hazırlanmış olan cennetlerde nazarlarını ancak zevclerine hasretmiş ve zevclerinin gayriyi hatırından geçirmez ve başkalarına bakmaz hâtunlar vardır ki onlar zevclerinden evvel insandan olan hâtunları insden ve cinden olan hatunları cinden hiçbir erkek mess etmemiştir. Binâ-enaleyh; ehl-i cennetin hâtunları gözleriyle zevclerinin gayriye bakmadıkları gibi kalbleriyle dahî zevclerinin gayriye muhabbet etmezler ki zevc ile zevceden her

birinin kalbleri yekdiğerine karşı emîn ve muhabbetleri dâim olur. Şu halde Rabbinizin nîmetlerinden hangisini tekzibe cür'et edersiniz?

Âyet-i celîlede tâife-i nisvânın teşettürü memdûh ve yekdiğerine karşı muhabbetlerinin devâmı ancak teşettürde olduğuna işâret olunmuştur.



Bir kadın kadıya müracaatle zevcinden mehir talep etti. Kadı iki şahid huzurunda yüzünü açıp da hükmedeceğını teklif etti.

Zevci, (kocası) buna hâcet yoktur. Bu zevceme mehir vermeği borcum olarak vaad ediyorum, diyerek zevcesinin yüzünün açılmasına râzı olmadı.

Bunun üzerine zevcesi (karısı) da hâkim ve iki şahid huzurunda yüzünün açılmasına râzı olmadığından ve kendisi de memnun olduğundan dedi ki; şahid olun ben de kocamda, zevcimde olan mehir hakkımdan vazgeçip onu ibrâ eyledim.<sup>60</sup>



## SÂDIK DOST

**Hazret-i Ömer** -radiyallahu anh-'ın şu meâlde bir sözü düstür halinde her müslümanın kalbine nakşolunmalıdır:

60. Rûhu'l-Beyan: 2-179

“Sizden biriniz candan bir arkadaşından sevgi ve samimiyet görünce ona sımsıkı sarılısın. Çünkü bu her zaman ele geçmeyen bir devlettir.”

Kur’ân-ı Hakîm; hayırlı bir dosttan mahrum kalmanın hicran ve hüsrânını şu âyet-i kerîmede ne kadar belîğ olarak beyân buyuruyor:

وَمَا أَضَلَّنَا إِلَّا الْمُجْرِمُونَ ﴿٩٩﴾ فَمَا لَنَا مِن شَافِعِينَ ﴿١٠٠﴾

وَلَا صَدِيقٍ حَمِيمٍ ﴿١٠١﴾

“Kıyamet gününde mücrimler; bizi ancak bizden önceki mücrimler sapıttı, artık bizim için ne şefaathçiler ne de candan bir dost yoktur, diyecekler.”<sup>61</sup> Dünyada mücrimlerle ülfet edip candan dost kazanmayanlar şefaathçi de ümîd etmiyorlar.

Bu âyet-i celîlenin şerhinde, Rûhu’l-Beyân Tefsîrînde şöyle beyân olunur:

Kıyamet gününde bir mü’min muhasebeye getirilir. Hasenâtı seyyiâtına müsavî gelir. Bir haseneye muhtaç olur ki kendisinden bir alacaklı dâvacı olan hasmına verip de onu râzî edebilsin. Allah teâlâ hazretleri buyurur ki:

- Eğer bir hasenen olursa seni cennete koyarım. Bak, nâsdan taleb et; ola ki sana bir hasene hediye eden olur.

Varıyor babasından ve anasından bir hasene istiyor. Diyorlar ki:

- Bu günkü günde biz de bir haseneye muhtacız. Me'yûs olarak yerine avdet ediyor:

- Yâ Rabbî! Bir hasene vermediler, diyor. Allah teâlâ hazretleri buyuruyor ki:

- Ey kulum! Benim rızâm için bir sâdık dostun da mı olmadı?

O zaman kul, sâdık bir dostu hatırlıyor, gidiyor ondan bir hasene istiyor. O sâdık dostu veriyor, avdetle Rabb teâlâyâ haber veriyor. Hak teâlâ hazretleri:

- Kabul ettim, buyuruyor. Muhakkak seni de o sâdık dostunu da afvettim!

İşte bir sâdık dost kazanmanın fazîleti. Dîn kardeşinin kan kardeşinden üstünlüğü zâhir oluyor.

Nitekim şu âyet-i celîle bu fazîleti açıklıyor:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ

**“Ey mü'minler! Allah'dan korkun sâdıklarla beraber olun.”<sup>62</sup>**

Bu âyet-i celîlede Cenâb-ı Hak sâdıklarla ülfet etmenin ehemmiyetine binâen ittikaya mukarin olarak te'kîden doğrularla beraber olmağı kat'î olarak emir buyuruyor. Şu iki hadîs-i şerîf de bu hakîkati îzah ediyor:

Sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem efendimiz buyuruyor:

أَكْثَرُ مِنَ الْأَصْدِقَاءِ فَانْتَهُمْ شُفَعَاءُ

"Sâlih ve sâdik ehîbbâyı çoğalt. Ola ki onlar şefâat ederler."

مِنْ سَعَادَةِ الْمَرْءِ أَنْ يَكُونَ إِخْوَانَهُ صَالِحِينَ

"Sâlih ihvâna sahib olmak insanın saâdet ve selâmetindedir."

Hak teâlâ hazretleri Davûd -aleyhisselâm-a vahy buyurmuş:

- Ey Dâvûd! Ne sebebden seni böyle yalnız olarak görüyorum?

Dâvûd -aleyhisselâm- şu cevâbı vermiş:

-Yâ Rabb! Seni râzı kıldım diye insanları gücendirdim.

Bunun üzerine Allah teâlâ hazretleri şöyle buyurmuş:

- Ey Dâvûd! Kendine gel, sâdik ve candan kardeş bulmağa bak! Yalnız benim rızâmı kasdetmeyen bir sevgi ile sana yaklaşımağa çalışanlarla dost olma. Zîrâ benim muhabbetimden mahrum olan bir kimse sana dost değildir. Senin kalbine kasvet verir ve seni benden uzaklaştırır.



Bir hadîs-i kudsîde meâlen şöyle buyurulmuştur:

"Ancak benim için sevişen, benim için birbirini ziyaret eden, benim için birbirine yardımda bulunan ve sırf benim rızâmı tahsil için insanlarla dost olan kimselelere benim de muhabbetim muhakkak ve kat'îdir."

Eserde vârid olmuştur ki:

*“Ey insanlar sizin Allah tarafından en çok sevileniniz, insanlarla güzel geçineninizdir.”*

**Hazret-i Ömer** -radiyallahu anh-'ın bir kıymetli sözü:

*“Bir kimse gündüz sâim ve gece ibâdetle kâim ol-  
sa, hayr u hasenât yapsa, cihâda gitse, fakat sevdiğini  
Allah için sevip ve sevmediğini Allah rızâsı için sevme-  
dikçe yaptığı ibadetlerden fayda göremez.”*

Hakîki mü'minlerin esaslı vasıflarından, güzel ahlâ-  
kından bazılarını şu hadîs-i şerîf meâlleri bildirmektedir:

*“Mü'min gayet sıcak kanlı, ince ruhlı ve yüksek  
seciye sahibidir. Pek çabuk sevilir ve kendisi ile anlaş-  
mak çok kolay olur. Bu sıfatları hâiz olmayanda hayır  
yoktur.*

*Mü'minleri birbirlerine şefkat ve merhametli olmak-  
ta ve yekdiğerine mânevî kardeşlik hissiyle sevmekte  
sânki tek bir can gibi yekvücûd olarak görürsün. Onla-  
rın herhangi bir âzâsı müteessir olsa diğere âzâları der-  
hal onun teessürüne ve ıztırabına koşarlar.”*

Bazı hikmet ehilleri oğullarına verdikleri öğüdde  
şöyle demişlerdir:

*“Oğlum istediğın kimselerle arkadaş ol, fakat şu  
dört kimseden sakın:*

1- Ahmakla arkadaş olmaktan sakın. Çünkü ah-  
mak sana fayda vereceğim niyetiyle zarar verir.

2- Hırslı, tamahkâr kimse ile arkadaş olma. Çünkü o seni bir lokma ekmeğe, bir yudum suya, bir çekirdeğe satmakta tereddüt etmez.

3- Cimri ile arkadaş olma. Çünkü cimri, kendisine muhtac olduğun bir vakitte seni perişan eder.

4- Korkakla da arkadaş olma. Çünkü o seni de, ana babanı da rüsvây eder, sonunda aldırılmaz bile.”<sup>63</sup>



## SELÂM

**Es-Selâm** ism-i şerîfi her belâ ve âfetten ve her türlü eksiklikten fenâ ve zevalden sâlim ve münezzehtir olan Allah zü'l-celâlin esmâ-ü hüsnâsındandır. Âfetlerden, ayıblardan sâlim ve berî olmak mânâsınadır.

“Es-selâmü aleyküm!” demek müslümanlar üzerine: Her kazâ ve belâdan selâmet üzerinize olsun diye selâmetle duâ ve temennîdir.

Bu ise bir mü'min kardeşi için ne güzel bir duâdır. Âdab-ı islâmiyedendir.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

السَّلَامُ إِسْمٌ مِنْ أَسْمَاءِ اللَّهِ فَأَفْشُوا بَيْنَكُمْ

“Selâm, Allah'ın isimlerinden bir isimdir. Aranızda faş ediniz, yayınız.” buyurmuştur.

Kavl-i esahha göre selâm vermek sünnet ve îade etmek yani (ve aleykümü's-selâm) demek vâcibdir.

مِنْ مُوجِبَاتِ الْمَغْفِرَةِ بَدَلُ السَّلَامِ وَحُسْنُ الْكَلَامِ

"Mü'minlere selâm vermek ve umûr-ı hayriyede dâim güzel söz söylemek Cenâb-ı Hakk'ın afv ü mağfi-retini mûcib olur."



ثَلَاثٌ مَنْ جَمَعَهُنَّ فَقَدْ جَمَعَ الْإِيمَانَ الْأَنْصَافُ مِنْ نَفْسِكَ  
وَبَدَلُ السَّلَامِ لِلْعَالَمِ وَالْإِنْفَاقُ مِنَ الْإِقْتَارِ

"Üç hasleti nefsinde cem eden îmânını da toplamış olur.

1- Nefsine karşı bir menfaat hakkında da olsa in-saf ve adaleti bırakmamak.

2- Bezi-i selâm (selâmi yaymak.)

3- Kendi muhtaç olduğu halde infak etmek."



تَقْرَأُ السَّلَامَ عَلَى مَنْ عَرَفْتَ وَمَنْ لَمْ تَعْرِفْ

"Tanıdığın ve tanımadığına selâm vermekliğin ah-lâk-ı islâmiyedendir."



**Musâfaha**, hakkında ihtilâf edilmeyen bir sünnet-i kadîmedir.

**Taberî'nin Evsat'ında Huzeyfe bin Yemân** -radiyallahu anh-'ın rivâyet ettiği bir hadîs-i şerîfde, Rasûl-i ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz:

*"Mü'min mü'mine mülâki olup ona selâm vererek elini sıktığı zaman her ikisinin günahları ağaç yapraklarının döküldüğü gibi dökülür."* buyurmuştur.



**Müslim hadîslerinden:**

**Ebû Hüreyre** -radiyallahu anh- demiştir ki: Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:

*"Her kim bir mü'minin dünya dertlerinden bir derdini def ederse Allah da onun kıyamet günündeki dertlerinden bir derdini def eder."*

*"Her kim bir müzayakada bulunan bir fakire (veya borçluya) kolaylık gösterirse Cenâb-ı Allah da dünya ve âhirette ona kolaylık gösterir."*

*"Her kim bir müslümanın ayıbını ve çıplak ise bedenini setr ederse Allah da onu dünya ve ahirette setr eder. Bir kul, kardeşinin yardımında oldukça Allah da o kula hep yardım eder durur."*

**Ebû Hüreyre** -radiyallahu anh- demiştir ki; Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:

*"Birbirinize hased etmeyiniz, birbirinize buğz etmeyiniz, birbirine dargın durmayınız. Ey Allah'ın kulları kardeş olunuz. Müslüman müslümanın kardeşidir, ona zulmetmez, onu aldatmaz, ona hor bakmaz."*

"(Üç kere *sadr-ı şerîfine* işaret buyurarak) *takva işte buradadır. Bir kimse müslüman kardeşine hor baktı mı, işte şerr... Bu kadarı ona yeter!*"



## LİSÂNİ MUHAFAZA

**Kenzü'l-Irfân** hadislerinden:

أَحَبُّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ حِفْظُ اللِّسَانِ

"*Cenâb-ı Hakk'ın ziyâde sevdiği amel lisâni, mâlâyânîden husûsiyle kizb ve gıybet, sebb ü şetm gibi menâhîden hıfz etmektir.*"



أَفْضَلُ الصَّدَقَةِ حِفْظُ اللِّسَانِ

"*Sadakanın efdali, mâlâyânî ve haram olan sözlerden lisani hıfz eylemektir.*"



أَكْثَرُ خَطَايَا بَنِي آدَمَ مِنْ لِسَانِهِ

"*Benî Âdem'in başına gelen günahların ekserisi lisanındandır.*"



الْحِكْمَةُ عَشْرَةُ أَجْزَاءٍ تِسْعَةٌ مِنْهَا فِي الْعَزَلَةِ وَوَأَحَدٌ فِي الصُّمْتِ

"*Hikmet ondur, dokuzu uzlette diğer biri de sumt ve sükûttadır. Yani, mâlâyânîden lisanını hıfz eylemektedir.*"

صُمْتُ الصَّائِمِ تَسْبِيحٌ وَتَوَمُّهُ عِبَادَةٌ وَدُعَاؤُهُ مُسْتَجَابٌ  
وَعَمَلُهُ مُضَاعَفٌ

"Muharremâtan ictinâb eden sâimin sükûtu tesbih, uykusu ibâdet, duası makbul, amel ve ibadeti muzaaf olur."



الصُّمْتُ أَرْفَعُ الْعِبَادَاتِ

"Mâlâyânîden sükût ibâdetlerin efdalidir."



الصُّمْتُ زَيْنٌ لِلْعَالِمِ وَسِتْرٌ لِلْجَاهِلِ

"Nutka lüzûm-ı şer'î olmazsa sükût etmek ulemâyı tezyîn eder ve cühelânın aybını örter."

مَنْ صَمَتَ نَجَا

"Mâlâyânîden sükût eden zat mehâlik-i dâreynden necât buldu."



مَنْ أَرَادَ أَنْ يَسْلَمَ فَلْيَحْفَظْ لِسَانَهُ

"Selâmet arzu edenler lisanlarını hıfzetsinler."



مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَسْلَمَ فَلْيُلْزِمِ الصُّمْتَ

"Selâmeti isteyen kimse sumt u sükûtu iltizâm etsin."



مِنْ حُسْنِ إِسْلَامِ الْمَرْءِ تَرْكُهُ مَا لَا يَعْنِيهِ

"Lüzumsuz kaviil ve fiili terk eylemek insanın hüsn-i islâmiyetine delildir."



مَنْ كَثُرَ كَلَامُهُ كَثُرَ سَقَطُهُ وَمَنْ كَثُرَتْ ذُنُوبُهُ وَمَنْ  
كَثُرَتْ ذُنُوبُهُ كَانَتْ النَّارُ أَوْلَىٰ بِهِ

"Çok söyleyenlerin hatâsı çok olur. Hatâsı çok olanların ise günahları çok olur. Günahı çok olanlara da yevm-i kıyâmette lâyük olan azâbdır."



مَنْ عَمِيَ أَخَاهُ بِذَنْبٍ لَمْ يَمُتْ حَتَّىٰ يَعْمَلَهُ

"Dîn kardeşini meâyibden biriyle ta'yib eden kimse o aybı bizzat kendisi yapmadıkça vefat etmez."



إِيَّاكُمْ وَالْغَيْبَةَ فَإِنَّ الْغَيْبَةَ أَشَدُّ مِنَ الزِّنَا

"Gıybetten hazer edin. Zirâ gıybetin bir kısmı zinâdan eşedir."



الْغَيْبَةُ أُخْتُ الزِّنَا وَهِيَ مُضَارِعَتُهُ

"Gıybet zinânın hemşiresi ve onun şebîhesidir."



الْمُعْتَابُ وَالْمُسْتَمِعُ شَرِيكَانِ فِي الْإِثْمِ

"Gıybet edenlerle dinleyenler günahda ortaklardır."



لَيْسَ لِلْفَاسِقِ غَيْبَةٌ

"Fısk u fücûru zâhir olanların fıskını beyan etmek gıybet değildir."



أَعْظَمُ الْخَطَايَا اللِّسَانُ الْكَذُوبُ

"Günahların en büyüğü lisanın kizbidir."



الْمُتَعَبِدُ بِغَيْرِ فِقْهِ كَالْحِمَارِ فِي الظَّاحُونَ

"Ferâiz-i dîniyesini öğrenmeksizin ibâdet edenler değirmen eşiği gibidir." Yani, seyr ü sülûk edip Hakk'a vâsıl olamaz.



أَنْهَأَكُمُ عَنِ الزُّورِ

"Kizb, bühtan gıybet, şehâdet-i zûr gibi kabâyih-den sizi nehyederim."



مَنْ أَلْقَى جِلْبَابَ الْحَيَاءِ فَلَا غَيْبَةَ لَهُ

"Bir kimse hayâ libasını bırakırsa, onu zemmetmek gıybet olmaz."

إِذَا كَذِبَ الْعَبْدُ كَذَبَهُ تَبَاعَدَ عَنْهُ الْمَلَكُ مِيلًا مِنْ تَتَنٍ جَاءَ بِهِ

"İnsan kizbi irtikâb edince kizbin râyiha-i kerîhesiy-  
le muhafızı olan melâike-i kirâm kendisinden bir mil te-  
bâud eder."



إِيَّاكُمْ وَالْكَذِبَ فَإِنَّ الْكَذِبَ مُجَانِبٌ لِلْإِيمَانِ

"Yalandan hazer ediniz zirâ yalan ile îmân cem ol-  
maz."



الْكَذِبُ يُنْقِصُ الرِّزْقَ

"Yalan rızkın bereketini tenkîs eder."



مَلْعُونٌ مَلْعُونٌ مَنْ كَذَبَ

"Yalan söyleyenler te'kidle mel'undurlar."



**Kuss bin Saïde** ile **Eksem bin Sayfî** birleşdikte biri diğere uyûb-ı benî âdemi sordu. Kuss bin Saïde bu ayıbların binden ziyâde olup bunların cümlesini set-redecek bir hasletin de bulunduğunu onun da hıfz-ı li-sân olduğunu söylemiştir.

**Zü'n-Nûn-i Mısırî**'ye sorulmuş ki:

- Nâsın nefsinden en ziyâde mâsun olanı kimdir?

- Lisanına mâlik olandır, demiş.

Hadîs-i şerîfde buyurulmuştur:

*“Cehennem ehlinin ekserîsi lisanından dolayı azâba müstahak olmuş olanlardır.”*

Diğer mâsiyet ehli, nisfî teşkil edemiyor.



### ÂFÂT-I LİSAN:

إِذْ يَتَلَقَّى الْمُتَلَقِّيَانِ عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ قَعِيدٌ ﴿١٧﴾ مَا  
يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ ﴿١٨﴾

“İnsanın sağında ve solunda cânib-i ilâhîden umûm ahvalini gözetmek ve ef’âl ve akvâlinde her ne sâdır olursa onları muntazaman deftere yazmağa me’mur olan iki melek oturucudur. İnsan bir söz söylemez illâ onun huzûrunda hazır bir melek amelini gözeticidir.”<sup>64</sup>

İnsanın sağ tarafında oturup hasenâtını yazan melek seyyiâtı yazan meleğin âmiridir. İnsan bir hasene işledikte sağ tarafında duran melek derhal on sevâb yazar. Ama bir günah işlediğinde sağ tarafındaki melek sol tarafındakine; “Sen yedi saat terk et yazma, belki me’mûldür ki bu adam tevbe ve istiğfar eder de günâha keffâret olur.” demekle seyyiâtın derhal yazılmayıp yedi saat te’hîr olunduğu mervîdir:

64. Kaf Sûresi / 17-18

**Enes b. Mâlik**'den rivâyet olunduğuna göre Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem-:

لَا يَسْتَقِيمُ إِيمَانُ عَبْدٍ حَتَّى يَسْتَقِيمَ قَلْبُهُ وَلَا يَسْتَقِيمُ قَلْبُهُ  
حَتَّى يَسْتَقِيمَ لِسَانُهُ

"Kulun kalbi istikâmette olmadıkça îmânı istikâmette olmaz, lisân istikâmette olmadıkça da kalbi istikâmette olmaz."

Yine Enes b. Mâlik'den rivâyete göre Rasûlallah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

لَا يَبْلُغُ الْعَبْدُ حَقِيقَةَ الْإِيمَانِ حَتَّى يَحْزَنَ لِسَانُهُ

"Kul, dilini muhafaza edemediği müddetçe îmânın hakîkatine ulaşamaz." buyurmuştur.



### UFUK-I MÜBÎN:

**Yezîdü'r-Rakkâşî**'nin naklettiği bir rivâyete göre, **Said bin Müseyyeb** şunları anlatmaktadır:

**Hazret-i Ebû Bekir** -radiyallahu anh-'in hastalığı ağırlaştığında Rasûl-i ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-'in ashâb-ı kirâmından bir kaç kişi ziyâretine gelmişlerdi. Bir aralık kendisine:

- Ey Rasûlullah'ın halîfesi! Bu ağır hastalık sebebiyle âhirete geç edici olduğunu görüyoruz, dediler.

Ebû Bekir -radiyallahu anh- bu söze cevâben:

- Allah teâlâyâ arzolunacak bir takım sözler vardır ki Allah teâlâ sabah ve akşam bu sözleri söyleyen kim-  
senin rûhunu ufuk-ı mübîninde sâkin kılar, dedi.

- Nedir ufuk-ı mübîn, diye sordular.

- Arşın altında bir düzlüktür. Orada bahçeler, ağaç-  
lar ve nehirler vardır. Orayı her gün bin rahmet kaplar.  
Her kim ki o sözleri söyleyerek vefât ederse Allah teâlâ  
onun ruhunu işte o mekâna koyacaktır, dedi. Ve o söz-  
leri şöylece söyledi:

“Yâ ilâhe'l-âlemîn! Mahlûkatı yaradırken elbette ki  
senin ona hiçbir ihtiyacın yoktu. Onu halk edişin Senin  
ona ikramından ibârettir. Sonra mahlûkatının bir kısmı-  
nı cennetlik bir kısmını da cehennemlik olarak iki kıs-  
ma ayırdın. Ey Allah'ım! Beni cehennemlik eyleme  
cennetlik kıl.

Yâ Rabbî! Sen azîmü's-şân insanları yaratmazdan  
evvel onlara çeşitli istikâmetler murâd buyurdun ve on-  
ları muhtelif fırkalara ayırdın. Bazılarını bedbaht, bazıla-  
rını bahtiyar eyledin.<sup>65</sup> Bazılarına doğru yolu, bazılarına  
ise şaşkınlığı nasîb eyledin. Beni, Sen'in tâatın ile bahti-  
yâr eyle. Sana isyân edip de bedbaht olanlarda eyleme.

Yâ İlâhî! Yaratmadan evvel her insanın neler işle-  
yeceğini biliyordun. Hiçbir kimse senin mâlûmun olan  
şeyin hâricine çıkamaz. Beni kendi tâatında isti'mal ey-  
lediğin kullarından eyle.

---

65. Râvî bu adedin bin veya beş yüz olduğunda şekketmektedir.

Yâ Rabbî! Sen azîmü'ş-şan murâd etmedikçe kimse bir şey isteyemez. Murâd buyur da beni Sen azîmü'ş-şan'a yaklaştıracak şeyler isteyeyim.

Ey Allah'ım! Kulların bütün hareketlerini sen takdir buyurdun. Senin iznin olmadan hiçbir şey hareket edemez. Benim bütün hareketlerimi senin takvân üzere eyle.

Yâ Rabb! Hayrı da şerri de Sen halkettin ve kulların bazılarını hayra bazılarını şerre hâdim kıldın. Beni hayra hâdim olanlardan eyle.

Yâ İlâhî! Sen azîmü'ş-şan hem cenneti hem cehennemi halk ettin ve bunlardan her birine ayrı ayrı insanlar ve sâkinler murâd ettin. Beni cennet sâkinlerinden eyle.

Yâ Rabbe'l-âlemîn! Sen azîmü'ş-şan insanların bir kısmına hidâyet bahşederek hidâyetinle gönüllerini ferâhlatıp şâd eyledin. Bir takımlarını ise dalâlet verip şaşkınlık içinde ruh darlığına dûçâr ettin. Benim gönlümü îmân ile ferâhlatıp kalbimi îmânın ziyneti ile nûriandır.

Küfre, taşkınlığa ve isyâna karşı bana nefret ver de doğru yolda yürüyenlerden eyle.

Ey Allah'ım! Bütün işleri Sen takdir buyurdun ve her şey senin murâd-ı ilâhin ile sana avdet edecektir. Vefâtımdan sonrası için de, evveli için de Sen bana makbul bir hayat takdir buyur.

Ve beni Sen azîmü'ş-şan'a son derece yaklaştır.

Yâ Rabbî! Kim itimadını ve ümîdini Sen'den gayri-ye bağlayarak gecesini ve gündüzünü geçirebilir?

Benim yegâne dayanağım ve ümîdim sensin!

Her türlü kuvvet ve kudret ancak aliyyü'l-azîm olan Allah teâlâya bağlanmak sûretiyle husûle gelir.”



### NEFSİN YEDİ SIFATI:

قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّيْهَا ﴿٩﴾ وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّيْهَا ﴿١٠﴾

“Nefsini günahlardan tathîr eden muhakkak necât buldu. Ve o kimse ki günah işlemekte, fücûru ihtiyar etmekte, muhakkak zarar gördü, hâib ve hâsir kaldı.”<sup>66</sup>

### 1 - Nefs-i Emmâre:

وَمَا أُبْرِئُ نَفْسِي ۚ إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ

“Bununla berâber ben nefsimi tebrie etmem. Çünkü Rabbimin merhamet ettiği hariç nefis olanca şiddetiyle kötülüğü emredendir.”<sup>67</sup>

Günah-ı kebîre irtikâbıyla me'lûf olur. Ferâiz-i ilâhiyeyi terkeder. Kalbi nûr-ı ilâhîden mahrum olup zulmette kalır. Kalbine korku, havf-i ilâhî gelmez.

66. Şems Sûresi / 9-10

67. Yûsuf Sûresi / 53

## 2 - Levvâme:

وَلَا أُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ

Hayır, hakîkat öyle değildir. Kezâ, “**kendini alabil-diğine kınayan**” takva husûsundaki taksîrlerinden dolayı kıyâmet günü kendilerini ayıplayacak olan, yahut dünyada ne kadar ibâdet ve tâate çalışsa yine bunları az görüp dâimâ nefsini kınayan insan, yahut nefs-i em-mâreyi tân eden “**nefse yemin ederim ki**” siz öldük-ten sonra mutlaka dirileceksiniz.<sup>68</sup>

Nefsini levmeder. Bir kusuruna nedâmet eder. Bir ibâdet farzını fevtetmeğe nedâmet gelir ve tekâlîf-i ilâ-hiyeye itâata devâm eder. Nefs-i emmârede bu nedâ-met yoktur.

## 3 - Mülhime:

وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّيْتَهَا ﴿٧﴾ فَآلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا ﴿٨﴾

“And olsun, her bir nefse, nefs-i âdemîye ve onu düzenleyen Cenâb-ı Hakk’a, sonra da ona hem kötülüğü, hem (ondan) sakınmayı, hayrı ve şerri, taat ve mâsıyeti ilhâm eden” bu ikisinin hallerini öğ-reten ve bunlardan herhangi birini tutmak hususunda kullarına ihtiyâr veren “Cenâb-ı Hakk’a ki, onu; nefsi-ni günahlardan tertemiz yapan, ilim ile, amelle iyice terbiye eden, salâha, kemâle götüren muhakkak umduğuna ermiştir.”<sup>69</sup>

68. Kiyame Sûresi / 2

69. Şems Sûresi: 7-9

İbâdât ve tâatı artmış ve terakkîye sîreti mâil ve fakat nefsinin lezâizini hâlâ unutmamış ise müilhemdir ki bazen ilhâmlar da kalbine sünûh eder.

#### 4 - Mutmainne:

يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ﴿٢٧﴾ ارجعي إلى ربك راضيةً  
مَرْضِيَّةً ﴿٢٨﴾

“Ey itmi'nâne ermiş, emîn ve mutmain olan nefis dön Rabbine, sen O'ndan râzî, O senden razî olarak.”<sup>70</sup>

Eğer nefsinin müşteheyâtını unutmuş ve rızâ-i ilâhî yolunda mânen tayy-i makam için vakf-i vücûd etmiş ise nefs-i mutmainnedir. (Bu, velâyet-i suğrâ makamıdır.) Onun için hitab-ı ilâhîye muhatabdır.

5-6- Râdiyye ve Merdiyye makamları da nefs-i mutmeinnenin fevkindedir.

Nefsin yedinci sıfatı da kemaldır.

أَعْدَىٰ عَدُوِّكَ نَفْسُكَ الَّتِي بَيْنَ جَنَبَيْكَ

“Senin en azgın düşmanın iki yanın arasındaki nefsendir.”

Bu sebeble:

رَجَعْنَا مِنَ الْجِهَادِ الْأَصْغَرِ إِلَى الْجِهَادِ الْأَكْبَرِ

"Küçük cihaddan büyük cihada döndük." buyurulmuştur.

Bu cihetle hakîkî mücâhid nefsiyle cihad edendir.

Hadîs-i kudsî'de:

عَادَ نَفْسِكَ فَأَنِهَا انْتَصَبَتْ بِمَعَادَاتِي

"Nefsine düşman ol! Çünkü o bana düşman olarak dikilmiştir." buyuruldu. Hadîs-i şerîfde buyurulduğu vechile nefsi o kimsenin en büyük düşmanı oluyor.

نَفْسُكَ مَطِيَّتُكَ فَارْفُقْ بِهَا

"Nefsin senin bineğindir, ona rıfk ile muâmele et." diye buyurulan nefis nefs-i mutmainnedir. Nefis, mutmainne derecesinde olursa rıfk ile muâmeleye lâayık olur. Bundan aşağısı düşmandır.



### ZÂLİMLERE MEYLETMEK

وَلَا تَرْكَبُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُم مِّنْ دُونِ  
اللَّهِ مِنْ أَوْلِيَاءَ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ

"Siz zâlimlere meyil etmeyin ki vücûdunuza ateş yapışmasın. Halbuki Allah'dan gayri sizin dostunuz yoktur. Binâenaleyh zalimlere meyil ettikten sonra hiç kimse tarafından yardım olunmazsınız."<sup>71</sup>

**Fahr-i Râzî, Hâzin ve Kadî'nin beyanları vechile:**

**Rukûn**, azıcık meyil ile kalbinde muhabbet etmek mânâsındır. Veyahut onların zulümlerine rızâ göstermektir. Buna nazaran mânâ-yı nazım:

“Zâlimlere kalbinizle muhabbet eder ve zâlimâne işlerine rızâ gösterirseniz cehennem ateşi sizi yakar. Şu halde, onlara muhabbet etmeyin ki ateş sizi yakmasın. Eğer yakarsa sizi kurtaracak Allah'dan gayri bir dostunuz olmadığı gibi bir kimseden de yardım görmezsiniz.” Demektir. Veyahut onlara müdâhane edip zâlimâne emirlerine itaat etmeyin demektir.

Zulüm bütün dînlerde haramdır. Zirâ cümle insanların nazarında mâkul ve âlemin intizamına hâdim olan adâletin zıddı zulüm olduğu cihetle âlemin harâbiyetine ve milletlerin inkırâzına sebep olduğundan Cenâb-ı Hak zulmetmek şöyle dursun zulmedenlere meyil etmekten dahî nehiy buyurmuştur.

Hulâsa: Zâlimlere velev azıcık olsun bir meyil ile meyil etmek ve onlara iltifat etmek câiz olmadığı ve eğer azıcık bir meyil ile meyil edilirse o meyilin cehennem ateşine sebep olacağı ve o meyilden hâsıl olacak azabdan Allah'dan gayri kurtaracak bir dost bulunmayacağı ve meylettikten sonra meyledenlerin bir kimse tarafından yardım olunmayacakları ve yardım olunmaları pek uzak olduğu ve şu beyân üzere bu âyetin beş mes'ele-i mühimmeyi ihtivâ ettiği bu âyetten müstefâd olan fevâid cümlesindedir.



يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا آبَاءَكُمْ وَإِخْوَانَكُمْ أَوْلِيَاءَ إِن  
 اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْإِيمَانِ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَاُولَئِكَ  
 هُمُ الظَّالِمُونَ

**“Ey mü'minler! Babalarınızı ve kardeşlerinizi eğer onlar küfrü, îmân üzerine tercih ve ihtiyâr ederlerse dost ittihaz etmeyin. Eğer sizden bir kimse onları dost ittihaz ederse işte o dost ittihaz eden kimseler zalimlerdir.”**<sup>72</sup>

Zîrâ kâfirlere mukârenetle nefislerine zulmetmişlerdir. Çünkü yakîn olan kimselere onların küfr ü dalâli sirâyet eder ve bilhassâ akrabânın akrabâyâ te'siri daha ziyâde olur. Şu halde kâfirlerden uzak olmalı ki onların şerrinden mahfuz olmalı.

**Fahr-i Râzî ve Hâzin'in** beyanları vechile âyet-i celîleden maksat mü'minleri kâfirlerden ve münâfıklardan hiçbir ferdle dostluk etmekten nehiydir. Yani, “Hiçbir mü'min hiçbir kâfirî ciddiyetle dost ittihaz etmesin velev ki o kâfir, mü'minin anası, babası ve biraderleri gibi yakın akrabasından olsa bile.” demektir.

**Tefsir-i Taberî'nin** beyânı vechile âyet-i celîle: Babalarına ve kardeşlerine şefkatlerine binâen hicret etmeyenler hakkında nâzil olmuştur. Yahut mü'minlerin kâfirlerden kat'ı alaka etmesine dair berâetlerinin lüzûmuna dâir olan emir îlân olununca ehl-i îmân: “Babadan ve kardeşden ve sâir akrabadan berâet ve kat'ı

alâka nasıl mümkün olur? Bu, sıla-ı rahimi terk etmek olmaz mı?" gibi bir takım şüpheye düşüncü, bu şüphelerini gidermek üzere gerektiğinde, dîn hakkında baba ve kardeşden iftirak vâcib olduğunu beyân etmek üzere bu âyet nâzil olmuştur.

Diğer âyet-i celîlede:

قُلْ إِنْ كَانَ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ  
وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِينُ  
تَرْضَوْنَهَا أَحَبَّ إِلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ  
فَتَرَبُّصُوا حَتَّى يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ

Yâ ekreme'r-rusûl! Akrabasının firkatine dayanamayarak hicretten çekinen kimselere sen de ki: Ey mü'minler! "Eğer sizin babalarınız ve oğullarınız ve kardeşleriniz ve zevceleriniz vesâir akrabanız ve kavm ü kabileniz ve kazanmış olduğunuz mallarınız ve kesâd ârız olmasından korktuğunuz ticâretiniz ve sükânasından râzı olduğunuz evleriniz eğer size Cenâb-ı Allah'dan ve Rasûlünden ve fi-sabilillah düşmanlarınızla muharebeden ziyâde muhabbetli ise hakkınızda emr-i ilâhî gelinceye kadar gözetin ki, emr-i ilâhî geldiğinde ne olacağını bilirsiniz. Tahkik Cenab-ı Allah kavm-i fâsikîne hidayet etmez."<sup>73</sup>

Yani, sizin için pek sevgili olarak şu sayılan şeyler Allah teâlâ ve Rasûlünden daha ziyâde sevgili ise sizin

üzerinize azâbı îcâb eden emr-i ilâhî gelinceye kadar âkibet-i emre intizâr etmek üzerinize vâcibdir.

Bu âyet-i celîle, dîn uğrunda görülecek meşakkate ve dünyaca terettüb edecek bilcümle mazarratlara tahammül etmek lâzım olduğuna delâlet eder. Ve insan için dîni uğrunda her şeyi yani gerek malını ve gerekse canını fedâyâ hazır olmazsa âkibet vehâmetten hâlf olamayacağına dahî bu âyet-i celîlede işâret vardır.

Çünkü Cenâb-ı Hak bu âyette: "Eğer şu umûr-ı dünya size umûr-ı dînden daha ziyâde muhabbetli ise âkibette gelecek belâları gözetin." buyurmuştur. Bu ise umûr-ı dîne riâyet olunmadığı sûrette her türlü tehlike mevcut olduğunu beyân etmektedir.

*Tefsîr-i Taberî*'nin beyânı vechile bu âyet-i celîle babalarına ve kardeşlerine şefkatlerine binâen hicret etmeyenler hakkında nâzil olmuştur.

Binâenaleyh memâlik-i ecnebiyyeden vatanımıza dînleri uğrunda hicret eden kardeşlerimize iâne ve muâvenet eylemek bizim için bir vecibe-i islâmîyedir.

لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ  
وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ  
أُولَئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُم بِرُوحٍ مِنْهُ وَيُدْخِلُهُمْ  
جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ  
وَرَضُوا عَنْهُ أُولَئِكَ حِزْبُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

"Yâ ekreme'r-rusûl! Sen Allah'a ve yevm-i âhi-

rete îmân eden mü'minleri Allah'a ve Rasûlullah'a muhâlefet eden kimselere muhabbet eder bir kavim olarak bulamazsın velev ki o muhâlefet edenler mü'minlerin babaları veya oğulları veya birâderleri veyahut kavim ü kabileleri olsun yine muhabbet etmezler. İşte şu Allah'ın düşmanlarına muhabbet etmeyen mü'minlerin kalblerine îmân yazıldı. Allah teâlâ ehi-i îmânı kendi indinden nûr-ı kalble takviye buyurdu. Allah teâlâ o mü'minleri altından nehirler akan cennetlere idhâl eder. Onlar ebedî cennette kalıcı oldukları halde Allah teâlâ onlardan razı ve onlar da Allah teâlâdan razı olur ki işte o kâfirlere muhabbeti terk eden mü'minler Allah'ın sevgili kulları ve cemaatıdır. Ey mü'minler Allah'ın dostları, cemaatı ancak necat buluculardır."<sup>74</sup>

Diğer mânâ:

"Allah'a ve âhiret gününe îmânda sebât eden hiçbir kavmin Allah ve Rasûlüne muhâlefet eden kimselele -velev ki onlar, bunların babaları, veya oğulları, veya biraderleri, yahud soy soplaları olsun- dostlaşacaklarını görmezsin. Onlar o kimselerdir ki -Allah- îmânı kalblerine yazmış, bunları kendinden bir rûh ile desteklemiştir. Bunları altlarından ırmaklar akar cennetlere koyacaktır. Bunlar orada ebedî kalıcıdırlar. Allah onlardan râzı olmuştur. Onlar da Allah'dan hoşnud olmuşlardır. İşte onlar Allah fırkasıdır. Gözünüzü açın ki Allah fırkası (mensupları) umduklarına erenlerin ta kendileridir."

Cenâb-ı Bâri teâlâ Mûsâ -aleyhisselâm-'a hitâben:

- Hiç benim için amelin var mıdır, buyurdukta Kelf-mullah dahî:

- Yâ Rabbi Salât, sıyâm ve tasadduk ve zikrim senin içindir, dedi.

Hak celle ve alâ hazretleri buyurdu ki:

- Salât sana bürhan, savm kalkan, sadaka gölge ve zikir nûrdur. Bana mahsus amelin nedir?

Mûsâ -aleyhisselâm- dahî:

- Yâ Rabb sana mahsus olan amele delâlet eyle.

Yâ Mûsâ:

هَلْ وَالَيْتَ لِي وَلِيًّا وَعَادَيْتَ لِي عَدُوًّا

- Benim için bir velîye muhabbet ve bir düşmana adâvet eyledin mi, buyurdu.

Mûsâ kelîmullah'ın mâlûmu oldu ki hubb ü buğz ikisi de fillah olmak gerektir. Temmül et...



## RESİM ve HEYKEL

Herhangi canlı bir mahlûk heykelini evde bulundurmak rahmet meleklerinin eve girmesine mânî olacağından Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz nehiy buyurmuşlardır.

لَا تَدْخُلُ الْمَلَائِكَةُ بَيْتًا فِيهِ كَلْبٌ أَوْ صُورَةٌ

"İçinde kelb ve heykel mevcut bulunan haneye rahmet melâikesi girmez." buyurulmuştur.

Kezâ; hadîs-i sahîhde **Hazret-i Âişe** -radiyallahu anhâ- der ki:

- Ben bir yastık satın almıştım. Üzerinde hayvan, kuş resimleri vardı. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- odamın kapısından içeri bakınca bunları gördü. Odama girmekten tevakkuf buyurdular. Mübârek vech-i saâdetinden anladım ki mutlaka bir şeyi kerih gördü. Kabahat ettiğimi anladım. "Yâ Rasûlallah ne günah işledimse tevbe eyledim. Acaba ne kusur eyledim?" dedim. Sonra Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-: "Bu yastıklar nedir?" buyurdu. Ben de: "Yâ Rasûlallah! Mahza efendimizin üzerine oturup dayanması için satın aldım." dedim.

Sonra Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- buyurdular ki:

"Hakkâ ki bu resimlerin, sûretlerin ashâbı muazzeb olacaklardır. Hem de onlara, tasvir ettiğiniz hayvanı ihya ediniz, denir. Bir de sûretler ve resimler olan haneye rahmet melâikesi girmezler." buyurdu.<sup>75</sup>

**Buhârî'nin** diğer sahîh hadîsinde **Abdullah İbn-i Ömer** -radiyallahu anh-'den rivâyeten:

Bir defâ Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- kerîme-i muhteremeleri **Hazret-i Fatîma** -radiyallahu

anhâ-'nın hanesine teşrif buyurdu. Fakat kapıdan geri döndü, eve girmedi. Sonra Hazret-i Fâtîma -radiyallahü anhâ- Hazret-i Ali -kerremallahu vecheh- geldiğinde söyledi. O da Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimize arz eylediğinde:

*"Hakkâ ki ben onun kapısında birtakım sûretler yazılmış kapı perdesi gördüm. Onun için döndüm. Benim ile bu dünya beytinde ne münasebet var!?"* buyurdu. Yani, böyle süslü kapı perdesinin asılması dünya ziyetinine meyil demek olduğundan bunu kendimce kerih gördüm demektir.

Onun üzerine o perdeyi ne yapacaklarını istîzân ile fakr u ihtiyacı olan bir fakire gönderilmesini emir buyurdu da gönderildi.

Eğer alçı veya bakırdan veyahut herhangi bir maddeden müstakil olarak bir heykel yapılmış ise bunun câiz olmayacağı daha sarihdir. Mahlûkâta hayat vermek ve yaratmak ve şekli ü sûret vermek, Hâlık teâlâ hazretlerinin (Hâlık, Muhyî, Musavvir) ism-i celîline ve sıfât-ı ulûhiyyete tealluk ettiğinden dînimizin ahkâmı bu fiil ve hareketi nehiy buyurmuştur.

İşte müşriklerin taptıkları (Lât) ismindeki put da evvelce Lât isminde bir şahsın nâmını yâd için yapılmış iken mürûr-ı zamanla onu ilâh ittihaz ederek tapınmak derecesine müncer olmuştur.



Hâlık teâlâ ve tekaddes hazretleri de Kur'ân-ı Kerîm'inde, fermân-ı sübhânîsinin pek müteaddid yerlerinde:

فَأَيَّيَّ فَعْبُدُونِ

“O halde yalnız bana, bana ibâdet edin.”<sup>76</sup>

لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ

“O Allah ki hakîkaten kendinden başka hiçbir Tanrı yoktur.”<sup>77</sup>

لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ

“Hakîkat şudur ki benden başka hiçbir Tanrı yok. O halde ancak bana ibâdet edin.”<sup>78</sup> gibi âyât-ı celîle ile ancak bana tapınız, benden başka tapacak Tanrı, mâbûd yoktur, buyurmuştur ki kullarını âciz bir mahlûka tapmaktan, taabbüdden, tapınmaktan şiddetle nehiy buyurmuşlardır. Biz mü'minler de en büyük günah olan şirkten ve âciz bir kula taabbüdü andırır fiil ve hareketlerden sakınmaklığımız lâzımdır.

Nitekim söylendiği vechile **Buhârî**'de **Enes** -radi-yallahu anh-'den şöyle rivâyet edilmiştir:

Bir kimse Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'e sordu:

- Biz müslümanlar yolda bir müslümana mülâk olunca ona tâzimen eğilmeli midir?

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

- Hayır eğilmemelidir, buyurdular.

76. Ankebût Süresi / 56

77. Hud Süresi / 14

78. Enbiyâ Süresi / 25

Binâenaleyh bir mü'min hürmet ettiği herhangi bir zâta mülâkî olunca ona karşı eğilmesi (taabbüd) gibi bir tavra benzemiş olacağından câiz değildir.

Gerçi Hâlık teâlâ ve tekaddes hazretleri bütün akval ü ef'al ve ahvâlimize ve kalblerimize nazar buyurarak niyetimize göre sevâb veya ikâb vereceği şüphesizdir. Fakat velev ki kalbimizde yanlış bir hareket ve söz, niyet olmuşsa da yine fiilimizi ve kavlimizi de âdâb ve ahlâk-ı dîniye-i islâmiyemize göre tatbik ederek ona göre tevfik-i hareket etmeliğimiz lâzımdır.

Âdâb-ı dîniye ve terbiye-i ahlâk-ı islâmiyemizin icâbâtı olarak mukaddesât-ı dîniyemize tâzim etmek de lâzımdır. Ümerâya, rüesâyâ, büyüklerimize ve sıfât-ı ilmiyeyi hâiz olan âlim-i âmile de tâzim ve kıyam lâzımdır. Fakat bu tâzim taabbüd şeklinde olmamalıdır.

Meselâ Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Sa'd bin Muaz -radiyallahu anh- meclisine geldiğinde:

قُومُوا إِلَى سَيِّدِكُمْ

"Seyyidinize, ulunuza, kalkınız!" buyurmuştur.

Fakat bu kıyam meşicde değildir. Meşicde ibâdetle meşgul iken veya Kur'ân-ı azîmü'ş-şan okunurken kalkmak câiz değildir.



## HESABA ÇEKİLMEK

Hazret-i Âişe -radiyallahu anhâ-'dan:

Nebiy-yi Muhterem -sallallahu aleyhi ve sellem-:

- *Kim hesaba çekilirse azâb edilmiş olur, buyurdu.*

Âişe der ki:

- Allah teâlâ, **“Kolayca bir hesâb ile muhasebe edilecek o...”**<sup>79</sup> buyurmuyor mu, dedim de:

- *Bu senin dediğın arzdır, yoksa her kim ince hesaba çekilirse helâk olur, buyurdu.*

Âyet-i kerîmede: **“... İşte böylesi kolay bir hesaba çekilir.”** buyrulur. Vallahü a’lem.

“Arz” dan maksat amellerin tartılmak üzere nâsın mizâna, yahut amellerin sahiblerine arz olunmasıdır ki yevm-i arzdeki hesap, ashab-ı yemin denilen sâdâ hakkında pek âsân geçeceği nass-ı kitâb ile mâlumdur. Ashâb-ı yemin muhasebeye mârûz kaldıkları gün gufran ile mübeşşer ve amellerinin kendilerine arzında taksiratlarıyla berâber nâil oldukları niam-i uzmâyâ muttalî olacaklardır. Beşâret-i gufrâna makrûn olmayan muhâsebe ise ağırdır. Hesâbâtta zannolunan nice a’ mâlin karîn-i kabul olmadığı münâkaşa-i hesap esnâsında tebeyyün edeceğinden bu münâkaşa azâba müeddî, yahud başa baş menzil-i selâmete erişilse de bizat münakaşa azâb olmuş olur.<sup>80</sup>



79. İncikak Sûresi / 8

80. Tecrîd-i Sarîh Tercemesi 1 / 84

## RAHMET ve MERHAMET

"Allah teâlâ hazretleri ibtidâ rahmetini halk buyurduğunda yüz cüz halk buyurdu. Bu yüz rahmetinden doksan dokuz cüzünü ind-i ilâhîde alıyordu. Yalnız bir cüzünü bilcümle mahlûkâtına irsâl ve ihsan buyurdu. Eğer bir kâfir Allah teâlâ hazretlerinin indindeki rahmetinin vüs'atini bilmiş olsa idi cennetten ümîdini kesmezdi. Ve eğer bir mü'min de Allah teâlâ hazretlerinin indindeki azâbı bilmiş olsa idi cehennemden, azâbından emîn olamazdı." Yani, mü'minler dâima iki kanat mesâbesinde olan (beyne'l-havf ve'r-recâ) da bulunmalıdırlar.

لَمَّا قَضَى اللَّهُ الْخَلْقَ كَتَبَ فِي كِتَابِهِ فَهُوَ عِنْدَهُ فَوْقَ الْعَرْشِ  
 إِنَّ رَحْمَتِي غَلَبَتْ غَضَبِي

"Cenâb-ı Allah halkı yaratınca levhine -ki Allah indinde o arşdan üstündür- "Rahmetim intikamıma galibdir." diye yazmasını kaleme emretti."<sup>81</sup>

Allah teâlâ mahlûkatı yarattığı ve onların mukadderâtını tâyin buyurduğu zaman zât-ı ulûhiyyetine ahd ü misâkı hâvî olan şu mektubu da kendi arşına koydu ki mazmun-ı şerîfi: "Benim rahmetim gazabıma galibdir."<sup>82</sup>

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- buyuruyor ki:

أَحَبُّ عِبَادِ اللَّهِ أَحْسَنُهُمْ خَلْقًا

81. Bahârî: 9 / 9

82. Tecdîd-i Sarîh Tercemesi 12 / 453

"İndellâh ibâdın en ziyâde sevgilisi ahlâk-ı hamîdeye mâlik olandır."

الرَّاحِمُونَ يَرْحَمُهُمُ الرَّحْمَنُ

"Fukarâ ve zuafâya merhamet edenlere Cenab-ı Hak merhamet eder."<sup>83</sup>



الرِّفْقُ رَأْسُ الْحِكْمَةِ

"Rıfk u şefkat yani nâsa mülâyemetle lütuf ve merhamet eylemek akıl ve hikmetin başıdır."



لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يَرْحَمْ صَغِيرَنَا وَلَمْ يُوقِرْ كَبِيرَنَا

"Küçüğümüze merhamet etmeyen ve büyüğümüze hürmet ve itâat etmeyenler kâmil ümmetimizden değildir."



وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلَّا الرَّحِيمُ

"Cenâb-ı Allah'a kasem ederim ki bir kimse bilâ-azâb cennete giremez illâ ki rahîm olsun."



مَنْ لَا يَرْحَمْ النَّاسَ لَا يَرْحَمُهُ اللَّهُ

"Nâsa merhamet etmeyenlere Cenâb-ı Hak merhamet buyurmaz."

مَنْ قَطَعَ رَجَاءَ مَنْ التَّجَأَ إِلَيْهِ قَطَعَ اللَّهُ رَجَاءَهُ

"Kendisine ilticâ edenlerin ricasını kat' eyleyenlerin ricasını Cenâb-ı Allah kabul buyurmaz."<sup>84</sup>



مَنْ عَفَا عِنْدَ الْقُدْرَةِ عَمَّا اللَّهُ عَنْهُ يَوْمَ الْعُسْرَةِ

"Haksızlık yapan kimseyi hakkını almağa kâdir olduğu halde afvedeni Cenâb-ı Allah da kıyamet gününde afveder."



Mûsâ -aleyhisselâm-: "Yâ Rabb! Senin ind-i ulûhiyyetinde eazz ibâdın kimdir, diye suâl ettikte Hak te-âlâ hazretleri: "Kendisine ezâ edenin cezâsını vermeğe kudreti olduğu halde afveyleyendir." buyurdu.

"Müslim kardeşinin çıplak olduğunu görüp de setir ile âlemde rüsvay etmeyen kimsenin Cenâb-ı Allah Kıyamet gününde ayıplarını setreder." buyurulmuştur.



# TIB İLMİNİN ZARÛRETİ

İnsanın, bedenine zarar verecek şeylerden sakınacak kadar tıp ilminden bilmesi müstehabdır. Çünkü tıp ilmi bedenin sıhhatini muhâfazaya yardımcıdır. Dînî ve dünyevî ilimlerin tahsîli de ancak sıhhat olduğu vakit mümkün olur.

Bu hususda demişlerdir ki, ilim iki kısımdır: İlm-i ebdân, ilm-i edyân. Çünkü hastalıktan ve fesâddan sâlim olmadıkça kalblerde huzûr, gönüllerde sürûr olmaz. Ve kalb, hastalıkların mihnet ve elemleriyle teşvişe müstağrak bir durumda iken kendini Allah'a ibâdete veremez. Nebî -sallallahu aleyhi ve selem-:

*"Huzûr-ı kalb olmadıkça namaz olmaz."* buyurmuşlardır ki, kâmil ve Allah'a arz olunmağa lâîk bir namaz olmaz demektir. Namazın tamam olması için kalbin huzur içinde ve huzûr halinde, gönlün de tertemiz bir halde bulunması lâzımdır.

Nasıl ki, insanın dîninde dosdoğru amel edebilmesi için dînini bilmesi gerekiyorsa, bedeninin sıhhatini muhafaza edebilecek kadar da tıb ilminden nasibini alması gerekir. İnsanın, zararlı şeylerden ictinâb etmesi lazımdır. Bedenine zarar verecek şeylerden sakınmak mürüvvetin tâ kendisidir.

Bütün tabibler ittifak etmişlerdir ki; insanın sıhhatini koruması için tıb ilmini bilmesi kadar faydalı bir şey yoktur.

Bazı hukemâ da; hastalık mideyi doldurmaktan, şifâ da sıhhat esaslarına riâyat etmektendir. Kim bunlara riâyat ederse tabiblerden müstağnî kalır, demişlerdir.



Bazı sahâbeden rivâyet olunduğuna göre bir sahabî diğeri:

- Sana çok zaman tabiblerin bile dikkatinden kaçan bir tıbbı, çok zaman âlimlerin bile bilemediği bir ilmi, çok yerde hukemânın gâfil bulunduğu bir hikmeti öğreteyim mi dedikde, karşısındaki:

- Öğret, dedi. Bunun üzerine:

- Çok zaman tabiblerin bile dikkatinden kaçan tıb kaidesi: Sofraya muhakkak sûrette aç iken otur. Çok zaman âlimlerin fevt ettikleri ilim kaidesi: Sana bilmediğin bir şey sual edildiği vakit, Allah bilir, de. Çok zaman hukemânın fevt ettikleri hikmet kaidesi: Tanımadığın bir topluluk içinde bulunduğun zaman eğer hayır söylerlerse onlara iştirak et, şer söylerlerse ikaz edebileceksen et, edemeyeceksen orayı terk et.

Allâme Cârullah **ez-Zemahşerî**, *el-Keşşâf* da nakleder:

Hârûn er-Reşid'in nasrânî bir tabîb-i hâzıkı, yani mâhir bir tabibi vardı. Bu, bir gün Ali bin Hüseyin bin Vâkîd'a:

- Sizin Kitâbınızda ilm-i tıbbî aîr bir şey yok. Halbuki ilim, ilm-i ebdân ve ilm-i edyân olmak üzere iki kısımdır.

Ali bin Hüseyin cevâben:

- Allah teâlâ bir âyetin sadece yarısında bütün tıbbî ilmini cem etmiştir, dedi. Nasrânî tabib:

- O nedir, dedikde:

- **"Yiyiniz, içiniz fakat aşırı gitmeyiniz."** meâlindeki âyettir, dedi. Bunun üzerine nasrânî:

- Pekî, Rasûlünüz'den tıbbî husûsunda bir şey rivâyet edilmiş midir, dedikde cevâben:

- Rasûlullah da tıbbî birkaç kelimedede cem etmiştir. Şöyle ki: *"Mide bütün hastalıkların evidir, perhiz (az ve ölçülü yemek) ise bütün devâların başıdır."* buyurmuştur. Vücûdun tabîî ihtiyâcını ver, fazlasından sakın. Bunun üzerine nasrânî şöyle dedi:

- Kitâbınız ve Peygamber'iniz Galinos'a tıbbî üzerinde söz hakkı bırakmamış.



### Tabib kelâmîlarından:

Cümle tabibler ve hekimler bütün hastalıkların ve belâların altı şeyden meydana geldiğinde ittifak etmişlerdir:

- Gündüz çok uyumak,
- Gece çok uyumak,
- Gece bir hareketten sonra su içmek,
- Tok karnına yemek,
- Kesret-i cimâ,
- Bevlini tutmak.



Eskilerden yaşlı bir adama:

- Mâşâallah, ömrün ne kadar uzun, dediklerinde adam:

- Biz yemeği pişirdiğimiz zaman güzelce pişiririz, ağzımıza aldığımız zaman iyice çiğneriz, midemizi doldurmuyoruz, çok fazla da acıktırmayız, dedi.



Eskiler derler ki:

"Bir insan için sabah kahvaltısından sonra en faydalı şey biraz istirahat etmek, akşam yemeğinden sonra en faydalı şey de bir miktar hareket etmek, yürümektir." Bu sebeple, sabah kahvaltısından sonra bir koyunun sırtında bile olsa uyu, akşam yemeğinden sonra da muhakkak sûrette bir miktar yürü. Meselde de, yemekten sonra bir adım da olsa yürüyün, meniden sonra bir damla da olsa bevledin, denilmiştir.

**İbn-i Sinâ** demiştir ki:

“Bütün ilm-i tıbbî iki beyitte cem ettim:

Yediğin zaman az ye!

Bir defa yedikten sonra üzerine yemekten sakın.

Şifâ yediğini hazm edebilmektedir. Bir mide için yemek üzerine yemek sokmaktan daha zor gelen bir şey yoktur.”



Hikâye olunduğuna göre İran padişâhlarından birinin hâzık bir tabibi vardı. Tabibini Hazret-i Mustafâ -sallallahu aleyhi ve sellem-'e hizmet etmek üzere Arab diyârına gönderdi. Adam, Arab diyârında bir sene kadar zaman geçirdi, kendisine görünmeğe gelen olmadı. Kimse gelip de kendisinden tedâvi sormadı. Tabib daha fazla eğlenmeyerek Hazret-i Peygamber'in huzuruna çıktı ve durumunu arzetti:

- Beni senin ve ashâbının gerektiğinde tedâvileriniz için gönderdiler, bu kadar müddet memleketinizde kaldım, kimse gelip muâyene olmadı, benim de kimseye bir faydam dokunmadı, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- buyurdu ki:

- *Benim ashâbımın âdetleri şu vechiledir ki; iyice iştihâları olmadan yemek yemezler, daha yemeğe, iştihâları var iken sofradan kalkarlar.*” yani doymadan kalkarlar. Bunun üzerine hekim:

- İşte bu sıhhatli bulunmanın esasıdır. Burası da benim yerim değilmiş, dedi ve memleketine döndü.



Hikâye olunduğuna göre Erdeşir, bir Arab hekimi-ne rastladığında sordu ki:

- Günde kaç dirhem yemek lâzımdır, hekim:
- Yüz dirhem kadar kifâyet eder, dedi. Bunun üzerine:
- Bu kadarı insana ne kuvvet verir ki, dediklerinde:
- Bu miktar seni taşımağa kifâyet eder, bundan fazla yersen sen onu taşırsın.



Büyükler dediler ki: "İnsan az yerse vücûdu sıhhatli, hıfzı kuvvetli, temiz anlayışlı, az uykulu ve hafif cisimli olur."



Rivâyet olunduğuna göre analar dörttür: Devâların anası, edeblerin anası, emniyetlerin anası, ibadetlerin anası. Bütün devâların anası az yemek, bütün edeblerin anası az konuşmak, bütün emniyetlerin anası sabır, bütün ibâdetlerin anası da günahları terk etmektir.

# ORUÇ VE AÇLIĞIN FEZÂİLİ

*Â*limler demişlerdir ki: Oruç ve açlıkta on güzel haslet vardır:

1- Açlıkta kalb safâsı, gönlün hakka inkiyâdı, göz keskinliği vardır.

Tokluk ise aptallık ve tenbellik verir, basîreti kör eder. Dimağda buharı fazlalaştırır, bu sebeble kalbde bir ağırlık olur. Söylenen fikirlere intikal ve intibak edemez, esrârı anlayamaz.

2- Açlıkta rikkat-i kalb olur. Kalb safâsı da insanı münâcâtın lezzetini idrâk etmeye hazırlar, zikrinin ve sâir ibâdetlerinin tesirini görür.

3- Kalbde zill ü inkisâr olur, şımarıklık gider. Cenâb-ı Hak da hadîs-i kudsîde: "*Ben, benim rızâm için kalbi münkesir olanlarla beraberim.*" buyurmuştur. Lüzumsuz ferâh ve tuğyanın başlangıcı olan, aynı zamanda büyük mahrûmiyetlerin sebebi olan iftihar ve

böbürlenme duygusu gider. Nefis açlıkla kırıldığı kadar hiçbir şeyle kırılmaz.

4- İnsan açlıkta belâları unutmaz, zararlara ve âfetlere dūçâr olanları unutmaz. Tok olan açları unuttur, aç olanlar ise açlığın ve belâların elemelerini bilirler. Elemeleri, fakirleri ve zayıfları unutmazlar.

5- Açlık bütün mâsiyet arzularını kırar, devamlı kötülüğü emreden nefsin (nefs-i emmâre) üzerine basar.

6- Açlık, insana betâet ve hamâkat veren fazla uykuyu def eder, çok yiyen ise çok içer, çok içen çok uyur, çok uyuyanın gafleti artar. Kimin gafleti artarsa hüsrâna uğrar ve nedâmeti artar.

Bu sebeble meşâyih-i kirâm müridlere: "Çok yemeyiniz, çok içmeyiniz, bu sebeble çok uyursunuz ve hüsrâna uğrarsınız." diye buyurmuşlardır.

7- Açlıkta ibâdete devâm kolaylaşır. Toklukta ise ibâdet zorlaşır, ibâdete devâm ise daha güçleşir.

8- Açlıkta bedenler ve uzuvlar sıhhatli olur, hastalıklar def olur. Çünkü umûmiyetle hastalıkların sebebi çok yemek, çok içmek, çok uyumak, kan fazlalığıdır. Hastalık ibâdetlere mânî olur, kalbi huzursuz eder, ibâdet şevkini kırar.

9- Gayet sade bir hayat sürer, sıkıntısı olmaz. Az yemeği îtiyad edinen az mala kanaat eder. Bu sebeble Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-: "*İktisada riayet eden fakra dūçâr olmaz.*" yani mâişetinde orta yolu tutan fakir olmaz buyurmuşlardır.

10- Açlıkta sadakasını gönül huzuru ile verebilir, yemeğinin fazlasını yetimlere, miskinlere dağıtır, kıyamette de sadakası altında gölgelenir.<sup>85</sup>

**Muhammed bin el-Hâris** -radiyallahu anh- der ki: Beş zümreye beş şeyi sordum, hepsi de aynı cevâbı verdiler:

1- Tabiblere; devâların en şifâlisini sual ettim: "Açlıktır ve az yemektir." dediler.

2- Hikmet ehillerine; Allah'a ibâdete en fazla yardımcı olan nedir, diye sual ettim, "Açlıktır ve az yemektir." dediler.

3- Zâhidlere; zühde en fazla kuvvet kazandıran nedir, diye sual ettim, "Açlıktır ve az yemektir." dediler.

5- Sultanlara; her vakit dikkatli bulunmanın çaresi ve en güzel, en lezzetli taam nedir, diye suâl ettim, "Açlıktır ve az yemektir." dediler.



**Yahya bin Muaz** -radiyallahu anh- der ki: "Eğer açlık çarşıda satılır bir şey olsa idi âhiret tâlibine gereken şey, çarşıdan açlıktan başka bir şey satın almak olurdu.

Hikmet nûru açlıkla elde edilir. Tokluk insanı Allah'dan uzaklaştırır. Miskinleri, fakirleri sevmek ve onlara yardım etmek insanı Allah'a yaklaştırır. Tok bulunmayınız, yoksa kalbinizdeki mârifet nûru söner."<sup>86</sup>

85. Riyadü'n-Nâsihîn / 309. Aynı mâlumat İsabe'de de vardır.

86. Riyadü'n-Nâsihîn / 210

**Ibn-i Ömer** -radiyallahu anh'den rivâyet olunduğuna göre Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- buyuruyor:

*"Muhakkak ki mü'min bir bağırsakla yer, kâfir veya münâfik da -hangisini dedi bilemiyorum- yedi bağırsakla yer."*<sup>87</sup>

**Ebû Hüreyre** -radiyallahu anh'-den rivâyet olunduğuna göre: Bir adam her vakit çok yerdî. Müslüman oldu, az yemeğe başladı. Bu hal Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-e arz olununca Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

إِنَّ الْمُؤْمِنَ يَأْكُلُ فِي مَعَى وَوَاحِدٍ وَالْكَافِرُ يَأْكُلُ فِي سَبْعَةِ أَمْعَاءَ

*"Muhakkak ki mü'min bir bağırsağı doluncaya kadar yer, kâfir ise yedi bağırsağı doluncaya kadar yer."* buyurdular. <sup>88</sup>

**Âişe** -radiyallahu anhâ'-dan rivâyet olunduğuna göre şöyle demiştir:

"Muhammed'in âilesi Medîne'ye geldiklerinden beri üç gün<sup>89</sup> üst üste buğday ekmeğiyle doymamışlardır... Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bu haliyle vefât ettiler."<sup>90</sup>



**Ebû Hüreyre** -radiyallahu anh'-den rivâyet olunduğuna göre şöyle anlatılır:

87. Buhârî, Kitabü'l-Et'ime

88. Buhârî, Kitabü'l-Et'ime

89. Gecesi de dahil.

90. Buhârî, Kitabü'l-Et'ime

“Âl-i Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem-, ve fâtılarına kadar herhangi bir yemekle üç gün üst üste doymamışlardı.”



**Ebû Hâzim**, Ebû Hüreyre'nin şöyle anlattığını rivâyet eder:

“Bir gün son derece acıkmışdım. Yolda Ömer İbn-i Hattab -radiyallahu anh-'e kavuştum. Âl-i İmrân Sûresi'nden bir âyet-i celîle okuyarak istifade etmecliğimi ricâ ettim, maksadım karnımı doyurmaktı. Fakat Hazret-i Ömer anlamadı. Yanından ayrıldım, uzak gitmeden şiddetli açlıktan yüz üstü yere düştüm. Bu baygınlık sırasında Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- baş ucu- ma geldi. Bana:

- *Yâ Ebâ Hüreyre*, diye seslendi. Ben de:

- Buyur ya Rasûlallah! Lebbeyk ve sa'deyk, dedim.

Elimi tuttu, beni yerden kaldırdı. Hâlimi anladı, beni evine götürdü. Hemen büyük bir bardak süt içmemi emir buyurdu. İçtim. “*Tekrar iç ya Ebâ Hüreyre!*” buyurdu. Bir bardak daha içtim. Sonra bir daha süt emretti, ben de tekrar içtim. Artık karnımın vaziyeti düzeldi, rahatlaştım, burak gibi dümdüz oldum.

Bir müddet sonra Ömer -radiyallahu anh-'e kavuştum. Başımдан geçen vakâyı anlatarak:

- *Yâ Ömer!* Cenâb-ı Allah benim karnımı doyurmağa senden daha lâyık Rasûl-i ekremi me'mûr etti. Val-

lahi ben senden bir âyet okumanı ricâ etmiştim, halbuki ben o âyeti senden daha düzgün okurdum, dedim. Bunun üzerine Ömer -radiyallahu anh-:

- Vallahi ya Ebâ Hüreyre! Seni evime koyub doyurmak benim için kızıl develer misâli kıymetli dünyalığa mâlik olmaktan daha sevimlidir, dedi.

Hazret-i Ömer -radiyallahu anh- onu doyuracak taamin hânesinde bulunmadığına işâret etmişti. Hakikaten Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimizin Ebû Hüreyre -radiyallahu anh-'e bu iltifâtları, Hazret-i Ömer'in takdir buyurdukları gibi, dünya ve mâfihâdan hayırlıdır.<sup>91</sup>



### Oruçdaki Fezâil:

Kalbe safâ verir. Açlıkta hâfıza kuvvetli olur. Kalbe rikkat verir, kalbde zill ü inkisâr husûle gelir. Oruç şehveti kesreder. Açlık uyanıklık verir, ibâdâta devâma vesile olur. Oruç bedene sıhhat verir. Kalbe huzûr ve sevk verir ve bendene hafiflik ve ferâhlik verir.

Hadîs-i şerîfde:

لِكُلِّ شَيْءٍ زَكَاةٌ وَزَكَاةُ الْجَسَدِ الصَّوْمُ وَالصَّوْمُ نِصْفُ الصَّبْرِ

"Her şeyin bir zekâtı vardır. Cesedin zekâtı da oructur. Oruç sabrın yarısıdır." buyrulur.

Lokman -aleyhisselâm- oğluna nasihat etti:

91. Buhârî, Kitabü'l-İt'ime

إِذَا مَلِئْتَ الْمَعِدَةَ نَامَتِ الْفِكْرَةُ وَقَعَدَتِ الْأَعْضَاءُ عَنِ الْعِبَادَةِ

“Mide dolarsa tefekkür uykuya varır, âzâlar da ibadetten kalır.”

Helâl lokma ile beslenen kalb ve cesedden sâlih ameller sudûr eder. Haram lokma da kanı bulandırdığı gibi âzâları da ifsâd eder.

أَيُّمَا لَحْمٍ نَبَتَ مِنْ حَرَامٍ فَالِنَّارُ أَوْلَىٰ بِهِ

“Haram lokmadan neşv ü nemâ bulan insanın vücûduna cehennem ateşi evlâdır.”

الْحَلَالُ بَيْنُ وَالْحَرَامُ بَيْنُ وَبَيْنَهُمَا مُشَبَّهَاتٌ لَا يَعْلَمُهَا كَثِيرٌ  
مِنَ النَّاسِ فَمَنْ اتَّقَى الشُّبُهَاتِ فَقَدِ اسْتَبْرَأَ لِدِينِهِ وَعِرْضِهِ  
وَمَنْ وَقَعَ فِي الشُّبُهَاتِ كَرَاعٍ يَرْعَى حَوْلَ الْحِمَى يُوشِكُ  
أَنْ يُوقِعَهُ أَلَا وَإِنَّ لِكُلِّ مَلِكٍ حِمَى أَلَا وَإِنَّ اللَّهَ مَحَارِمُهُ  
أَلَا وَإِنَّ فِي الْجَسَدِ مُضْغَةً إِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ  
وَإِذَا فَسَدَتْ فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ أَلَا وَهِيَ الْقَلْبُ

“Helâl olan şeyler sarâhat-ı Kur’âniye ile âşikar, bellidir, haram dahî âşikardır. Fakat ikisinin arasında bir takım şüpheli şeyler vardır ki çok kimseler onu bilmezler.

Her kim ki şüpheli şeylerden sakınıyorsa dînini ve ırzını kurtarmış olur. Ve her kim ki şüpheli şeylere dalarsa mutlaka haram vâkî olur. Onun halî şu çobana benzer ki beylik korunun yanında koyunlarını otlatır,

*çok sürmez koyunları ekine, koruya girer. Cenâb-ı Alah'ın da yeryüzünde korusu haram ettiği şeylerdir.*

*Harama yakın şüpheli şeylerden sakınmayan tıpkı çobanın sakınmayıp da ekin yanında koyunlarını otlatıldığında koyunlar ekini yiyerek haram vâkî olduğu gibi haramdan sakınmayana da öylece haram isabet etmiş olur. İnsanın cesedinde bir et parçası vardır. O sâlih olursa cesed de sâlih olur, o fâsid olursa cesed de fâsid olur. O et parçası kalbdır.”*

İnsanın bedeninde günah işlemeğe sebep olan başlıca cismânî hastalıklar: Haram lokma ile bulanana kalb, günah-ı kebâir ve sagâirle kararan kalbdır. Rûhânî hastalıklar: Riyâ gadab, şâhvet, hubb-i mal, hubb-i riyâset, kin ve ucubdur.

Kalbin büründüğü fazla yağ, et ve kan da kalbin nûrâniyetine perde olacağından ibâdete tenbellik ve gaflet de verir. Hadîs-i şerîfde:

*“Midenin üçte biri taam, üçte biri su ile dolmalı ve üçte biri de boş kalmalıdır.”* buyurulmuştur.



**Hazret-i Ali** -radiyallahu anh- **Ebû Bekir** -radiyallahu anh-'a suâl ediyor: Amel ve mücâhedede dâima bize tekaddüm ettiğine sebep hangi amelindir, diye sorunca; beş şeyde, diyor:

1- İnsanları iki kısım gördüm. Bir kısmı dünyayı ister, bir kısmı ukbâyı; Ben Mevlâ'yı istedim.

2- İslâm'a girdiğim günden beri doyasıya yemek, yemedim. Mârifetullah (Allah'ı bilmek ve düşünmek) zevki ve lezzeti bana dünya taamından daha lezzetli geldi.

3- İslâm'a girdiğim günden beri kanasıya su ve şerbetlerden içmedim. Muhabbetullah zevki bana dünya şerbetlerinden daha lezzetli geldi.

4- İslâm'a dahil olduğumdan beri karşılaştığım iki amelden yani dünya ve âhiret amellerinden, evvelâ âhiret amelini tercih ettim.

5- Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'e mülâzemet ettim. Ondaki bir saat bile ayrılmamağa gayret eyledim. Hicret-i seniyyede "Sevr" mağarasında berâber bulundum. Elhamdülillah!

أَيُّمَا لَحْمٍ نَبَتَ مِنْ حَرَامٍ فَالِنَارُ أَوْلَى بِهِ

"Haram lokmadan neşv ü nemâ bulan insan vücûduna cehennem ateşi evlâdır."<sup>92</sup>

Haram lokma kalbi ve kanı bulandırdığı gibi âzâları da ifsâd eder. Fenâ amel işlettir. Helâl lokma ile beslenen kalb ve ceseden sâlih ameller sudûr eder. Nitekim temiz ve münbit topraktan bereketli mahsul alınıp, çorak ve fenâ topraktan iyi mahsul alınamadığı gibi. Haram lokmadan da fenâ amel işlenir.

وَالْبَلَدُ الطَّيِّبُ يَخْرِجُ نَبَاتَهُ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَالَّذِي حَبَتَ لَا يَخْرِجُ

الْأَنْكِدَاتُ كَذَلِكَ تُصَرِّفُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَشْكُرُونَ

**“Toprağı verimli güzel memleketin nebati, Rabbinin izniyle bol çıkar. Fena olandan ise faydası pek az bir şeyden başkası çıkmaz. İşte şükrecek bir kavim için ayetleri böyle çeşitli olarak açıklarız.”<sup>93</sup>**

Toprağı verimli olan güzel memleket mü'minin misâlidir ki o, hak sözü işitince kalbi onu kabul ederek faydalanır, fenâ topraklı yer de münâfıkın benzeridir ki, o hak sözü işittiği halde kalbi onu kabul etmez ve bina-enaleyh onunla faydalanmaz.



### **Maraz-ı kalbin bir misâll**

Safra hastalığına mübtelâ olan kimse taamin lezzetini tatmaktan mahrum olduğu gibi maraz-ı kalbîsi olan kimse de îmân-ı hakîkî zevkini idrakten mahrum olacağından zevk-ı rûhânîye nâil olması, maraz-ı kalbîsinin zâil olmasına mütevakkıfıdır. Bu sebeble tezkiye-i nefis zarûrî olup nefis müzekkâ olmadıkça o kimsenin îmânında yakîn husûlü de pek güç olur.

Nefs-î mutmainne olmadıkça mü'minin hakîkî îmân-ı sûrî olmuş olur. Bu, “kalb-î merîd”in idrakine akl-ı meâd -yani âhîret akli- olmak lâzımdır. Akl-ı meâşî ise dünyevî umûrunu müdriktir. Onun endişesi dünyadır.

Maraz-ı kalbîsinin âfetini, tehlikesini idrak edip de ehemmiyet vermemekten onun ıslahından gâfil olup bu

sebeble evâmir-i ilâhiyeye imtisâlden, ibâdât ve tâattan mahrum kalmış olur.

Kalbin hastalıkları hakkında âyet-i celfiler:

فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ  
بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ

“Kalblerinde bir maraz vardır onların. Allah da marazlarını artırdı. Yalan söylemekte oldukları için de onlara acıklı bir azab vardır.”<sup>94</sup>

كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ

“Hayır hakikat öyle değil, bilakis, onların irtikâb ede geldikleri mâsiyetler kalblerini yenmiş, paşlandırmıştır.”<sup>95</sup>

ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً  
وَإِنْ مِنَ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْأَنْهَارُ وَإِنْ مِنْهَا لَمَا يَشَقَّقُ  
فَيَخْرُجُ مِنْهُ الْمَاءُ وَإِنْ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ وَمَا اللَّهُ  
بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ

“Sonra, bunun arkasından yine kalbleri katılaştı. Şimdi o, taş gibi, yahut daha da katı. Çünkü taşın öylesi vardır ki ondan ırmaklar kaynar, öylesi vardır ki yarılıp ondan su fıskırır, öylesi de vardır ki

94. Bakara Sûresi / 10

95. Mutaffifîn Sûresi / 14

**Allah korkusuyla yukarıdan aşağı düşer. Allah ne yaparsanız hiçbirinden gâfil değildir.”<sup>96</sup>**

Ehl-i hakikat; kalb beş kısımdır, demiştir: Ölü kalb, hasta kalb, gâfil kalb, uyanık kalb, diri kalb.

Hikmet ehli, gönlün ağarması, nûrlanması on şey ile olur demiştir: Namaz kılmak, oruç tutmak, aç kalmak, Kur’ân okumak, zikretmek, salâh ehliyle oturmak, seherde istiğfâr, tazarru, niyâz ve ağlamaktır.

Kalbin halâsı ahlâk-ı haseneye delâlet eder:



Âkıl olan seher vakitlerinde fârzı fevt etmeden istiğfâr eder, zikrullah yapar.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştur.

*Üç ses vardır ki Allah teâlâ sever:*

*1- Horoz sesi: Gece horozun ötmesinde duâlar müstecab olur.*

*2- Kur’ân okuyan mü'minin sesi.*

*3- Seherlerde istiğfâr eden mü'minlerin sesi: Zîrâ seher vaktinde kalb dünya meşgûliyetinden fâriğ olup âlem-i kudse huzurla teveccüh eder.*

Bir şâir ne güzel söylemiştir:

Nîmetim ve hayırımla müstağrak olmuşsun,  
Sen sağır mısın, işitmiyor musun?

“Gecenin ziyâde karanlığında güvercinler ötüşüyorlardı. Gece yarısında ben de uykuda idim. Nefsime dedim ki: Ey nefis! Allah’a karşı aşkını ve muhabbetini iddiâ ediyorsun! Ve rızâsını taleb ediyorsun! Yalancısın! Beytullah hakkı için yalancısın! Eğer sen Allah’ı sevse idin açılmakta seni güvercinler geçmeyeceklerdi. İtikad ederim ki ben akılsız ve şaşkın bir kimseyim. Bir serseri mecnûnum. Hayvânât ağıyorken ben Rab-bim için ağlamıyorum, vah banal Yazık bana!”



**İmam Gazâlî’den:**

Ey Oğul! Ben İncil’de gördüm, İsâ -aleyhisselâm- buyurdu ki: Meyyiti tabutun üstüne (içine) koyup kabrin kenarına koyuncaya kadar Cenâb-ı Hak azamet-i ilâhiyesiyle meyyite kırk suâl sorar. Evvelki suâl şudur:

- Senelerce halkın gördüğü âzâlarını tathîr ettin. Sen, Ben’im nazargâhım olan kalbini bir saat temiz etmedin. Halbuki Ben her gün kalbine nazar ederim.

Cenâb-ı Hak yine buyurur:

- Ey kulum! Ben’den gayriye ne işlersin? Amelin Ben’im için olsun. Zîrâ Ben’im nîmetime gark olmuşsun. Senin için Ben’den gayri bir kimseden nîmet yoktur. Sen Ben’im nîmetim ve hayırımla müstağrak olmuşsun. Sen sağır mısın, işitmiyor musun?

Bilmiyor musun ki senin üzerinde bu kadar nimetlerim vardır. Neye mûcibiyle amel etmiyorsun da hilâfına amel ediyorsun?



Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuşlardır:

إِعْمَلْ لِدُنْيَاكَ بِقَدْرِ بَقَاءِكَ فِيهَا وَاعْمَلْ لِآخِرَتِكَ بِقَدْرِ بَقَاءِكَ فِيهَا وَاعْمَلْ لِلَّهِ بِقَدْرِ حَاجَتِكَ إِلَيْهِ وَاعْمَلْ لِلنَّارِ بِقَدْرِ صَبْرِكَ عَلَيْهَا

*"Dünyada ne kadar kalacak isen dünyanın için o kadar amel et. Âhirette ne kadar kalacak isen âhiretin için o kadar amel et. Allah'a ne kadar ihtiyacın varsa O'nun için o kadar amel et. Ateşe ne kadar tahammül edebileceksen o kadar günah işle."*

Ey Oğul! Gece teheccüde kalk! Seherlerde istiğfâr et! Bu, Allah'ın kullarına emridir. Bu emir ihtiyârî değil vücûbîdir.



# ZARARLI VE FAYDALI ŞEYLER

**Ő**bn-l Abbas -radiyallahu anhümâ- Şöyle de-  
miştir:

Beş Şey unutkanlığı artırır:

- 1- EkŐi elma yemek.
- 2- Durgun suya bevletmek.
- 3- Ense tarafından kan aldirmek.
- 4- Karıncaları toprak içine gömmek.
- 5- Kabir levhalarını çok okumak.



Beş Şey göz nûrunu artırır:

- 1- Mushafa bakmak (okumak).
- 2- Âlimlerin yüzüne bakmak.
- 3- Dostların yüzüne bakmak.
- 4- YeŐilliklere ve akarsuya bakmak.
- 5- Ana, baba yüzüne bakmak.

Beş şey bedenın kuvvetını artırır:

- 1- Az yemek ve az uyumak.
- 2- Güzel koku sürünmek.
- 3- Killet-i cimâ.
- 4- Temiz elbise giymek.
- 5- Kur'ân okumak.



Beş şey hâfızayı kuvvetlendirir:

- 1- Tatlı yemek.
- 2- Et yemek.
- 3- Mercimek yemek.
- 4- Soğuk ekmek yemek.
- 5- Âyet'el-Kürsî'yi çok okumak.



On şey ömrü uzatır:

- 1- Sadaka vermek.
- 2- Çok duâ etmek.
- 3- Ana, babaya itâat etmek.
- 4- Gece namazına devâm etmek.
- 5- Seher vaktinde istiğfâr etmek.
- 6- Kuşluk namazına devâm etmek.
- 7- Kur'ân okumak.
- 8- Allah'ı çok zikretmek.
- 9- Başını gül suyu ile yıkamak.
- 10- Hazret-i Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem-'e salavât getirmek.



On şey çabuk ihtiyarlatır:

- 1- Ayakta su içmek.
- 2- Gece yarısı su içmek.
- 3- Yenlerini sıvamadan yüz yıkamak.
- 4- Kesret-i cimâ.
- 5- Muhâsama esnâsında konuşmak.
- 6- Avret yerine bakmak.
- 7- Gündüz çok uyumak.
- 8- Ölüye bakmak.
- 9- İçki mübtelâsı olmak.
- 10- Asılmış adama bakmak.



İmam **Fahreddîn Râzî** Tefsir-i Kebir'inde naklettiği bir hadîs-i şerîfde Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem:-  
"Sirvâlin<sup>97</sup> ayakta, sarığını oturarak giyene Allah devâ-  
sız dert verir." buyurmuştur.

Emîrû'l-mü'minîn **Ali** -kerremallahu vecheh- şid-  
detli bir hastalığa tutulduğu vakit:

"Vallahi ben koyunu sürüsünden ayırmadım, sirvâ-  
limi de ayakta giymedim, kalem yongası üzerine de  
oturmadım, ya Rabbî bu elem bana nasıl geldi?" de-  
miştir.



**İbn-i Abbas** -radiyallahu anhümâ-'dan rivâyet

97. Sirval (Cemisi: Seravil): Ayağa giyilen şey demek olup pantolon ve şalvar için kullanılır.

olduğuna göre Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuşlardır:

*"Misvak kullanmağa devâm ediniz. Çünkü onda on haslet vardır:*

1- Ağzı temizler.

2- Rabbin rızâsını kazandırır.

3- Melekleri ferahlandırır.

4- Gözleri kuvvetlendirir.

5- Dişleri beyazlatır.

6- Diş etlerini sertleştirir.

7- Dişle diş etleri arasındaki pasları giderir.

8- Yemeğin hazmını kolaylaştırır.

9- Balgamı keser.

10- Melekler misvak kullanan kimsenin yanından ayrılmazlar ve namazının ecri kat kat verilir.



**Ali kerremallahu vecheh- demiştir ki:**

Uzun ömürlü olmak isteyen sabah yemeğini erken yesin, akşamı da iyice acıkınca yesin, fazla ağır elbise giymesin. Hem sıhhatli olur, hem borcu az olur.



Râsûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- buyuruyor:

*"Hak teâlâ hazretleri dört şeyin hikmetini dört şeyde gizledi:*

1- İlimin bereketini üstâda tâzimde,

2- İmânın bekasını evâmîr-i ilâhiyeye tâzimde,

- 3- Hayatın dirlik ve lezzetini vâlideyne ihsan ve itaatta,  
4- Nârdan necâtı da halka ezâyı terkte gizlemiştir.”

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- buyuruyor:

“Dünyanın kıvâmı dört şeyledir:

- 1- Âlimlerin ilmi.
- 2- Sultanların adli.
- 3- Ağniyânın sehâveti.
- 4- Fukarânın duâsı.



Şunlar ubûdiyyet alâmetlerindendir:

- 1- Mânâya sarılıp dâvâyı terk etmek.
- 2- Mevlâ'ya mahabbet etmek.
- 3- Hudûdları muhafaza etmek.
- 4- Ahidlere vefâlı olmak.
- 5- Mihnetten şikâyet etmemek.
- 6- Nîmete erdiğinde mâsiyete düşmemek.
- 7- İbâdetlerinde gafleti terk etmek.<sup>98</sup>



Hadîs-i kudsîde şöyle buyurulmuştur:

“Yâ İsa! Melâike-i mukarrebûnun evsâfına sâhib  
olmak ister misin?

Şefkat ve merhamette güneş gibi,  
Ayıpları örtmekte gece gibi,

*Tevâzu ve mahviyyette yeryüzü gibi,  
Hilimde meyyit gibi,  
Cömertlikte nehirler gibi ol.*<sup>99</sup>



**Ebû Bekri's-siddîk** -radiyallahu anh- şöyle demiştir:

Karanlıklar beştir. Bunlara karşılık beş de sirâc (kandil) vardır:

- 1- Dünya muhabbeti bir karanlık, Allah'a ibâdet ise o karanlıktan kurtulmanın sirâcıdır.
- 2- Günâh bir karanlık, tevbe ise sirâcıdır.
- 3- Kabir bir karanlıktır, kelime-i tevhîd ise sirâcıdır.
- 4- Âhiret karanlıktır, sâlih ameller ise sirâcıdır.
- 5- Sırat karanlıktır, yakîn ise sirâcıdır.



**Ömerü'l-Fâruk** -radiyallahu anh- der ki: Kendisinin de beş haslet bulunan kimse saâddir:

- 1- Her an Cenâb-ı Hakk'ı zikreden kimse,
- 2- Bir belâyâ duçâr kılındığı vakit cân ü gönülden;

إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ط

diyebilen kimse,

- 3- Bir nîmete nâil kılındığı vakit:

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ط diyen kimse,

4- Bir şeye başlarken:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

diyen kimse,

5- Kendisinden bir günah sâdir olduğu vakit:

"İşlediğim bütün günahlardan Allah'a istiğfar ederim." diyen kimse saâddir.



**Osman Zi'n-nûreyn** -radiyallahu anh- şöyle demiştir:

İbâdetin tadını dört şeyde buldum:

- 1- Allah'ın farz kıldıklarını edâda.
- 2- Allah'ın haram kıldıklarından ictinâbda.
- 3- Allah'ın rızâsını gözeterek emr-i bi'l-ma'rûf yapmakta.
- 4- Allah'ın gazabından sakınarak nehy-i ani'l-münker yapmakta.

Yine Osman -radiyallahu anh-; dört şey vardır ki, bunların zâhirleri fazîlet, bâtınları farîzadır. Bunlar:

- 1- Sâlihlerle berâber olmak fazîlet, onlara iktidâ farîzadır.
- 2- Kur'ân okumak fazîlet, onunla amel farîzadır.
- 3- Kabir ziyâreti fazîlet, oraya hazırlanmak farîzadır.
- 4- Hasta ziyâreti fazîlet, vasiyet etmek de farîzadır.<sup>100</sup>

100. Yahud, sabrı tavsiye etmek.

**Ömerü'l-Fârûk** -radiyallahu anh- der ki:

1- Bütün dostlara baktım, içlerinde dilini tutmaktan efdal dost görmedim,

2- Bütün libâslara baktım, içlerinde verâdan<sup>101</sup> güzel libâs bulamadım,

3- Bütün mallara baktım, içlerinde kanâatten efdalini göremedim,

4- Bütün taamları tattım, içlerinde sabırdan tatlısını bulamadım.



Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuşlardır:

*"Hastaya istediğini vermekten sakınmayınız, belki şifası o istediği şeydedir."*

Yine: *"Hastalarınızı yeyip içmeye zorlamayınız. Allah onları yedirir ve içirir."*<sup>102</sup>



---

101. Haramlardan çok sakınmak.  
102. el-Câmiu's-Sağir

# DÖRT MEVSİMİN HUSÛSÎYETLERİ

*S*ılbaharın tabîatı sıcak ve rutubetlidir. O mevsimde kan fazla olur, ihtilâtlar hareketlenir, emrâz-ı demeyiye çoğalı.

Yazın tabîatı sıcak ve kurudur. O mevsimde sâfra fazla olur ve safravî hastalıklar artar.

Sonbaharın tabîatı soğuk ve kurudur. Bu mevsimde sevdâ çok olur ve sevdâvî hastalıklar artar.<sup>103</sup>

Kışın tabîatı da soğuk ve rutûbetlidir. Bu mevsimde balgani ve buna bağılı hastalıklar artar.

Sonbaharda ve kışın, beden yemeğe tahammüllüdür, çünkü mide bu mevsimlerde kızgın bulunur ve yemeği hazmeder.

---

103. Bu nefsanî bir hastalık olup kişiyi hüzünlü zamanlarında kötü şeylere sürükleyen bir illetir.

İlkbaharda ve yazın ise mide üşür, soğukluktan dolayı zayıflar ve çoğu yemekleri kaldırmaz. Bundan dolayı da kuvveti az olur.

Yaz günlerinde soğuk su içmenin zararı daha az, kış günlerinde ise daha fazladır.

Gece yarısı uyku arasında su içmek son derece zararlıdır. Eğer insanda hummâ varsa ve hararet fazla ise çok zararı yoktur.

Tok karnına uyumak durumunda ise sünnete uy-  
mak için evvelâ sağ tarafına yatıp uyumalıdır. Sonra  
da sol tarafına dönebilir. Böyle olursa yemeği kolay  
hazmeder, hastalıklara karşı da faydalı olur.

Bir özürlü olmadıkça karnı üzerine yatmamalıdır.

Rivâyet olduğuna göre Rasûlullah -sallallahu  
aleyhi ve sellâm- yüz üstü yatmış birini gördü. Onun  
ayağına dokunup uyararak:

*"Böyle yatma! Muhakkak ki bu Allah'ın sevmediği  
bir yatış şeklidir."* buyurdu.

Bir kimse bir yere yaslanarak oturup karın ağrısın-  
dan şikâyet ederse karnına bir yastık koyup üzerinde  
uyumasında bir beis yoktur. Çünkü bu hal özür halidir,  
zarûretler de haramları mübah kılar.<sup>104</sup>

# YEME İÇME ÂDÂBI

ehl-i tıb demişlerdir ki: Herkes kendi vücûdunun hekimi olmalıdır. Ve isti'mal eylediği devâ ve gıdaların tabîatlarını ve menfaatlerini bilmelidir. Tâ ki vücûdu sıhhat üzere kalmalıdır.

Yemekten evvel soğuk su içmek midenin hararetini söndürür. Yemekten sonra su içmek ise mideyi kızdırır ve bedeni ısıtır.

Elma, kayısı, üzüm gibi meyveleri yedikten sonra su içmekten sakınmalıdır. Çünkü bunların üzerine su mideyi ifsâd eder. Eğer su içmek istiyorsa bir veya iki saat sonra içmelidir. Bunun zararı daha azdır.

Sıcak pilâv yahut sıcak tatlı (helva gibi) yedikten sonra soğuk su içmemelidir. Çünkü bu dişlere zarar verir. Eğer su isterse birkaç lokma ekmek yedikten sonra içmelidir, bunun zararı daha azdır.

İnsan her rastgeldiği yerde yememelidir. Belirli bir yemek vakti olmalıdır. Eğer kısa aralıklarla azar azar dahî yese birinci hazmolunmadan yemiş olacağı için bu, mideyi bozar ve zayıflatır.

Büyükler demişlerdir ki:

Dört şey ancak sonu belli olunca medholunur:

- 1- Yemek hazmolunduktan sonra.
- 2- Savaştan döndükten sonra.
- 3- Ekin büyüdükten sonra.
- 4- Kadın öldükten sonra.



Tok karnına yaş ceviz yemek hazımsızlık verir. Kırmızı dutu aç karnına yemek bir zarar vermez, tok karnına yemek hasta eder. Hurma, kuru üzüm vesâir tatlıları çok yemek diş etlerini bozar ve dişlere zarar verir.

Çok tuzlu yemek göze zarar verir. Çok soğan yemek balgamı artırır ve göz karaması olur.

Kâfi miktarda yağlı şeyler yemelidir. Akla faydası vardır. Kifâyet miktarı tatlı hilmi artırır, kifâyet miktarı mercimek kalbe rikkat verir ve kanı inceltir, fazlası zardır. Balkabağı da dimağı kuvvetlendirir.

**Hazret-i Ali** -kerremallahu vecheh- demiştir ki:

"Yemeğe tuzla başlayan ve tuzla bitireni Allah te-âla yetmiş türlü hastalıktan temizler. Yedi gün sabah vakitlerinde yirmi bir tane kızıl üzüm (kuru) yerse bedeninde sevmediği bir şey kalmaz."

Güzel koku dimağı kuvvetlendirir, gözü kuvvetlendirir. Fakat çok kullanmak kerihlidir. Kâfur ve gül suyundan başka kokular kuruluk verir.

Fazla sürür insanı çökertmesi bakımından hüznünden daha şiddetlidir. Çünkü sürürün tabiatı soğuk olduğundan sıcaktan daha çabuk helâk eder. Hüznün tabiatında ise hararet vardır. Çünkü o karaciğerden meydana gelir. Karaciğer hararetlidir. Eğer bedendeki bu hararet hiç gitmese idi insanlar fâni olmazlardı.



## ŞÜKÜR

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا لِلَّهِ  
إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ

**“Ey ehl-i îmân! Sizi merzûk kıldığımız rızkın güzellerinden yiyin ve o nîmet mukabilinde Allah teâlâyâ şükredin. Eğer Allah’a ibâdet ederseniz, ubûdiyyetinizi eda ediyorsanız...”<sup>105</sup> buyuruyor.**

Hak teâlâ hazretleri yeryüzünde mevcut olan rızıklardan yemeği insanlara mübah kılmıştır. Ve bilhassa rızıkların tayyib olanını arayıp onunla mütenâim olmalarını, istifâdelerini mü'minlere emretmiştir.



**Fahr-i Râzî'nin beyânı vechile taam yemekte hüküm dördtür:**

1- Nefsini ölümden kurtarmak için yerse farzdır.

2- Nefsini zâfiyet gibi zarardan muhafaza için yerse vâcibdir.

3- Misafirin utanmaması için misâfirle birlikte yerse menbuddur.

4- Bunlardan sâlim ve ârî olarak yerse mübâhdır.

Cenâb-ı Allah'a ibâdet etmek ancak şükürle tamam olacağına işaret için; **“Eğer ibâdet eden kimselerseniz Cenâb-ı Allah'a şükür ediniz.”** buyurmuştur.

Şükrün üç kısmı vardır:

1- Kalble şükürdür ki nîmeti ihsân eden hakîkî Mün'im'i bilmektir.

2- Lisân ile şükürdür ki kalbinde olan Mün'imi-i hakîkî'ye olan mârifetini lisâniyle izhâr edip Rezzâk-ı hakîkî olan velf nîmetini hamd ü senâ etmektir.

3- Âzâ-yı cevârihle şükürdür.

Yine Sûre-i Bakara'da:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا وَلَا تَتَّبِعُوا  
خُطُواتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ

**“Ey nâs! Sizin için yeryüzünde halk olunan nîmetlerden helâl ve tayyib olarak yeyin ve rızkınızı kesbederken şeytanın vesvesesine ittibâ etmeyin.**

**Zîrâ şeytan sizin için açık bir düşmandır.”<sup>106</sup> buyurulmuştur.**

Şeytan helâli haram ve haramı da helâl göstermek sûretiyle insanı hevâ ve hevesine sevk eder ve bâtili hak göstermekle idlâl eder.

شُطْرَانِ الشَّيْطَانِ ile murâd; şeytanın vesvese ve de-sîseleriyle insanı aldatmak için kurduğu tuzaktır.

إِنَّمَا يَأْمُرُكُمْ بِالسُّوِّ وَالْفَحْشَاءِ وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ

**“O, size ancak kötülüğü, hayâsızlığı ve Allah’a karşı bilmediğiniz şeyleri söylemenizi emreder.”<sup>107</sup>**

Şükür üç şekilde yapılır:

1- **Şükür-i akvâi:** Kendi kendisiyle gizlice konuşurken tahdîs-i nîmet edip her ân Rabbine muhtaç olduğunu itiraf eder:

وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ

**“Rabbinin nîmetine gelince, onu şükür için söyle.”<sup>108</sup> buyurulmuştur.**

2- **Şükür-i a’mâl:** Bir nîmete karşılık hayırlı amel işlemekle yapılır.

إِعْمَلُوا آلَ دَاوُدَ شُكْرًا

**“Ey Dâvud zürriyeti! Şükür ameli işleyiniz.”<sup>109</sup>**

106. Bakara Sûresi / 168

107. Bakara Sûresi / 169

108. Duhâ Sûresi / 11

109. Sebe Sûresi / 13

3- **Şükr-i ahvâl:** Nîmet veren Rabb teâlâ hazretlerinin şekûriyet sıfatıyla kulun sırrında tecellî etmesidir ki, kul nîmette ancak nîmet vereni görür, başka bir şey göremez.<sup>110</sup>



### YEMEKTEKİN SONRA AĞIZ VE DİŞ TEMİZLİĞİ

**Süveyd bin Nûman**'ın rivâyet ettiğine göre, şöyle der:

“Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- ile Hayber'e çıkmıştık. Sohba'ya gelince yiyecek bir şey istedi. Getirdikleri şey de ancak sevik<sup>111</sup> idi. Berâberce yedik. Sonra Rasûlullah namaza kalktı, ağzını iyice yıkadı, biz de yıkadık.”<sup>112</sup>

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bir sût içtikleri ve namaza kalkacakları vakit umûmiyetle ağızlarını yıkarlardı. Ve: “*Onun yağı vardır.*” buyururlardı.<sup>113</sup>

**Ebû Ümâme** -radiyallahu anh-den rivâyet olduğuna göre Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- sofraya kaldırıldığı esnâda şöyle duâ ederlerdi:<sup>114</sup>

الْحَمْدُ لِلَّهِ كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ غَيْرَ مَكْفِيٍّ وَلَا مُودِعٍ  
وَلَا مُسْتَغْنَاءَ عَنْهُ رَبَّنَا

110. Rûhu'l-Beyan: 1 / 93

111. Unun kavrulmasıyla yapılan bir yiyecek.

112. Buhârî, Kitâbü'l-et'ime

113. Sünen-i Ebû Davud ve Sünen-i Tirmizî, Kitâbü't-Tahâre

114. Buhârî, Kitâbü't-Tib

## ALTIN VE GÜMÜŞ KAPLARDAN YİYİP İÇMEK

**Abdurrahman İbn-i Ebî Leylâ'** anlatıyor:

Bir gün **Huzeyfe**'nin yanında idik. Hizmetçisinden su istedi. Mecûsi olan kölesi ona su getirdi. Bardağı eline verince Huzeyfe onu atıverdi ve:

- Bâri seni bundan nehyetmemiş olsaydım zararı yok idi. Hem sana bundan içmem dediğim bir değil, iki değil, Ben Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'den işitmişim; şöyle buyuruyordu:

*"İpek ve hâlis ipek kumaş giymeyiniz! Altın ve gümüş kaptan içmeyiniz ve altın gümüş kaplardan yemeyiniz. Bunlar dünyada onlara (kâfir ve münâfiklara) ahirette de bizedir."*<sup>115</sup>



**Ebû Cuhayfe** -radiyallahu anh-'den rivâyet olduğuna göre Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

*"Ben asla arkama dayanarak yemem."* buyurmuşlardır.<sup>116</sup>

Bir başka hadîs-i şerîfde:

*"Ben bir kulum, kul gibi oturur, kul gibi yerim."* buyurmuşlardır.



115. Buhârî, Kitâbü'l-Et'ime

116. Buhârî, Kitâbü'l-Et'ime

## BAZI YİYECEK - İÇECEKLER

**Ebû Hüreyre** -radiyallahu anh-'den rivâyet olunduğuna göre:

مَا عَابَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ طَعَامًا قَطُّ إِنْ اشْتَهَاهُ  
أَكَلَهُ وَإِنْ كَرِهَهُ تَرَكَهُ

"Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- hiçbir sûrette hiçbir yemeği asla ayıplamamıştı. İsterse onu yemiş, istemezse bırakmıştı."

Cibril -aleyhisselâm- Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimize gece namazı için beline kuvvet vermesi için un helvası yemesini emrettiği rivâyet olunur.

**Âişe** -radiyallahu anhâ-'dan rivâyet olduğuna göre şöyle söylemiştir:

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- hiçbir taama onun kadar sevinmezdi. Onu sever ve kendisine arz olduğu vakit yüzünde ferah eseri görülürdü. Yine çok sevdiği bir taam da kabak idi. Çünkü o zikrullah esnâsında kalbe rikkat verir.

Mercimek çorbası ve arpa ekmeği enbiyâ -aleyhimü's-selâm-'ın taamlarından olup mübâreklerdir.

Et; işitme, görme, dimağ kuvvetini kat kat artırır. Etin en güzel tarafı sırt tarafıdır.

Un bulamacı da hazırlanması kolay bir taamdır. Hüzünlünün hüznünü giderir, gönlün hastalığını giderir, kalbi ferahlatır.

## SİRKE HAKKINDA

**Müslim'de Câbir** -radiyallahu anh-'ın rivâyet ettiğine göre Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem-:

*"Sirke ne güzel katıktır."* buyurmuşlardır.

Câbir -radiyallahu anh- der ki: Bir defâsında Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem ehline, evde bir katık bulunup bulunmadığını sual ettiğinde kendisine: "Evde ancak sirke vardır." denildi. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- onu isteyip:

*"Sirke ne güzel katıktır."* diye yemeğe başladı.

Câbir -radiyallahu anh- "Rasûlullah'dan bunu işi-deli beri sirkeyi severim." demiştir.

**Tuleyha bin Nâfi** de: "Câbir'den bunu işittiğim vaktten beri sirkeyi severim." demiştir.

**Hattabî** der ki: Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in; *"Sirke ne güzel katıktır."* buyurması, yeme hususunda iktisadı medh ve nefsi lezzetli yiyeceklerden men içindir. Halbuki O, Allah'ın nîmetlerine lâyıkiyla şükreden ve rızıklarını lâyıkiyla medh edendir.

Bir kimse, "Ben katık yemeyeceğim!" diye yemin etse de ekmeği sirke ile yese yemininde yalancı olmuş olur.

Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem-'in ve ehlinin katıkları umûmiyetle sirke idi.

Sirke, en faydalı katıklardandır. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

"Sirke ne güzel katıktır." buyurmuşlardır. Yine:

"İçinde sirke olan eve şeytan yaklaşmaz." buyurduğu mervîdir.

Hurma katık, üzüm de katık ve meyvedir. Bunlara devam etmek sünnettir. Bu da üzümü ekmekle berâber yemektir. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-: "Üzümü ekmekle berâber de yiyiniz, çünkü ehl-i cennet böyle yaparlar." buyurduğu mervîdir...



Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'e tatlı veya koku ikram edildiğinde geri çevirmez, bir tane de olsa birinden alıp, bir kere de olsa diğerinden koklamadıkça edemezdi.



Yine Rasûlullah'ın şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir:

مَنْ تَصَبَّحَ كُلَّ يَوْمٍ سَبْعَ تَمْرَاتٍ عَجْوَةٍ لَمْ يَضُرَّهُ فِي ذَلِكَ  
الْيَوْمِ سَمٌّ وَلَا سِحْرٌ

"Kim her sabah yaş hurmadan<sup>117</sup> yedi adet yerse o gün ona zehir yahut sihir zarar vermez."<sup>118</sup>

Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- hurmayı tek adetli yerdî ve çekirdeğini baş ve orta parmaklarıyla tutar ve atardı. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sel-

117. Şerhu'l-Meşânk

118. Medîne-i Münevvereh'in en iyi hurması.

lem- "her sabah" buyurmakla sabah, yemek vakti hiç bir şey yemeden hurma ile başlanmasını tavsiye etmiştir.

Hurmanın bu nev'inde zehri ve sihri def edici bir husûsiyet bulunduğu muhtemeldir. Ve Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- hurmanın bu nev'inin bereketine duâ ettiği rivâyet olunur. Yaşına da kurusuna da, üzümün yaşına da kurusuna da, bademin ve cevizin yaşlarının da kurularının da bereketine duâ etti.

Ayrıca zehre ve sihre şifa olması için de duâ buyurdular. Hurmanın yaşını kurusuyla yemek de sünnettir.



Bal ile bütün hastalıklara şifâ olmak üzere devâ hazırlanır. Çünkü yetmiş peygamber onun bereketine duâ etmeleri sebebiyle mübârekdir.

Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem-'den rivâyet olduğuna göre her ay üç gün bal yiyen kimse felç hastalığından uzak kalır.



**Hazret-i Ali** -kerremallahu vecheh- şöyle demiştir: Şiddetli bir hastalığa tutulan kimse zevcesinin mehrinden bir dirhem alıp onunla bal satın alırsa ve onu gökten indirilen su (yağmur suyu) ile karıştırarak içerse ona bi-iznillah şifâ olur. Cenâb-ı Hak mehir hakkında: **"Zevcelerinizin rızası dâhilinde onu afiyetle yi-**

niz.”<sup>119</sup> buyurmuştur. Bal hakkında: “**Onda insanlar için şifâ vardır.**”<sup>120</sup> buyurmuştur.

Yağmur suyu hakkında da: “**Biz semadan mübarek bir su indirdik.**”<sup>121</sup> buyurmuştur.



*Tıbbu'n-Nebî*'de zikrolunduğuna göre; Peygamber'imizin en sevdiği meyve yaş hurma ve karpuz idi. Oğlağın ön tarafını severdi. Çünkü devâya en yakın, ezâdan en uzak yeri ön tarafıdır. Elin en sevdiği yeri boyun ve kol, içeceklerden en sevdiği tatlı ve soğuk olanı idi. Her ay üç sabah bal yalayan bir kimseye büyük bir hastalık gelmez, piriç yiyeceği esnâda Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem-'e çok salavat getirenlere de büyük bir hastalık gelmez. Çünkü o, içine Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem-'in nûrundan nûr konulmuş cevherdendir. Nûr ondan ayrılınca yarılar ve rengi değişir, parçalanır, tane tane olur.

Yine rivâyete göre Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuşlardır:

*“Allah teâlânın ilk yarattığı benim nûrumdur. Âdem'in yaratılışından iki bin sene evvel benim nûrumu yarattı. Ben arşın etrafında tavaf eden bir cevher idim. Allah teâlâ bana nazar etti, ondan hayâ ederek terledim ve benden altı nokta düştü. Allah teâlâ birinci noktadan Ebû Bekir'i, ikinci noktadan Ömer'i, üçüncü*

119. Buhârî, Kitabü'l-Et'ime ve Kitabü't-Tib

120. Nisâ Süresi / 4

121. Nahl Süresi / 69

*noktadan Osman'ı, dördüncü noktadan Ali'yi, beşinci noktadan pirinci, altıncı noktadan da gülü yarattı."*

Hadîsde:

*"Kim baklayı kabuğuyla berâber yerse Allah ondan yediği kadar hastalığı çıkarır."* buyurulmuştur.



Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- hurmayı salatalıkla berâber yerlerdi.<sup>122</sup>

Salatalığın tuzla, cevizin hurma ile yenmesi ve salatalığın alt tarafından yenmeğe başlanması sünnettir. Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- *"Salatalık yediğiniz zaman onu alt tarafından (kök tarafından) yeyiniz."* buyurmuştur.



Bir kimseye turfanda bir meyve getirildiği vakit sünnet olan onu ağzına ve gözlerine koyup onun için duâ etmesi ve yanındaki çocukların en küçüğüne vermesi ve turfanda zamanında yiyeceği kadar yemesi, mevsimi bitmeğe başladığı vakitlerde yemekten sakınmasıdır. Meyveyi tek adetle yemesi lâzımdır. Böyle yaparsa zarar vermez. Çünkü tekde hayır vardır. Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem-:

إِنَّ اللَّهَ وَتَرْتُحِبُّ الْوَتْرَ

*"Allah tekdir, teki sever."* buyurmuştur.<sup>123</sup>

122. Kaf Sûresi / 9

123. Buhârî, Kitabü'l-Et'ime

Enes bin Mâlik -radiyallahu anh-'den rivâyet olunduğuna göre, elbise diken bir kölesine gitmiş orada da Rasûlullah'a ikrâmen kabak getirilmişdi. Rasûlullah onu yemeğe başladı.

Enes der ki: "Ben Rasûlullah'ın onu yediğini gördüğüm günden beri kabağı sever oldum."<sup>124</sup>

*Sahih-i Müslim*'de **Câbir** -radiyallahu anh- Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem-'den rivâyet ettiğine göre şöyle buyurmuşlardır:

*"Kim soğan, sarımsak ve pırasa yerse bizim mes-cidimize yaklaşmasın. Çünkü Âdem oğullarının ekseri-sinin ezâ duyduğu şeylerden melekler de ezâ duyar-lar."*<sup>125</sup>

*Buhârî*<sup>126</sup> ve *Müslim*'in ittifak ettikleri bir hadîs-i şe-rîfde ise Câbir -radiyallahu anh-'den rivâyet olunduğuna göre Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem-:

*"Sarımsak ve soğan yiyen bizden uzak dursun, mescidimize de yaklaşmasın, evinde otursun."* buyur-muştur.



Hadîsde vârid olduğuna göre, bir kimseye reyhan sunulursa onu reddetmemelidir. Çünkü yükü hafif ko-kusu güzeldir, koklamalıdır.

124. Tirmizî

125. Buhârî, Kitabü'l-et'ime

126. Riyâdû'n-Nasihîn / 57

Yine hadîsde vârid olduğuna göre; "Kırmızı bir gülü koklayıp da bana salavât getirmeyen bana cefâ etmiş olur."

**Ebû Mûsâ el-Eşarî** -radiyallahu anh-'ın **Enes bin Mâlik** -radiyallahu anh-'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuşlardır:

مَثَلُ الْمُؤْمِنِ الَّذِي يَقْرَأُ الْقُرْآنَ كَمَثَلِ الْأُتْرُجَةِ رِيحُهَا طِيبٌ  
وَوَطْعُهَا حُلْوٌ وَمَثَلُ الْمُؤْمِنِ الَّذِي لَا يَقْرَأُ الْقُرْآنَ كَمَثَلِ التَّمْرَةِ  
لَا رِيحَ لَهَا وَوَطْعُهَا حُلْوٌ وَمَثَلُ الْمُتَنَفِّقِ الَّذِي يَقْرَأُ الْقُرْآنَ كَمَثَلِ  
الرَّيْحَانَةِ رِيحُهَا طِيبٌ وَوَطْعُهَا مُرٌّ وَمَثَلُ الْمُتَنَفِّقِ الَّذِي لَا يَقْرَأُ  
الْقُرْآنَ كَمَثَلِ الْحَنْظَلَةِ لَيْسَ لَهَا رِيحٌ وَوَطْعُهَا مُرٌّ

"Kur'ân okuyan mü'min portakala benzer. Hem kokusu güzeldir, hem de tadı güzeldir.

Kur'ân okumayan mü'min hurmaya benzer, kokusu yoktur, tadı güzeldir.

Kur'ân okuyan münâfık fesleğen çiçeği gibidir, kokusu güzeldir fakat tadı acıdır.

Kur'ân okumayan münâfık da Ebû Cehil karpuzu gibidir, hem kokusu yoktur, hem de tadı acıdır."<sup>127</sup>



Yine hadîsde vârid olduğuna göre üç şey vücûdu ferahlatır ve ferahı artırır:

127. Buhârî, Kitabü'l-İ'tîme

*"Güzel koku, yumuşak libas, bal şerbeti."*



Bir şey içilirken riâyet edilecek şeyler cümlesinden olarak içtiği şeyin konulduğu kaba dikkat etmektir. Kapların efdali çanaktır, toprak cinsinden yapılanıdır. Sonra ağaçdan yapılanıdır. Çünkü bunlar tevazua daha elverişlidir.

**İbn-i Abbas** -radiyallahu anhümâ- cam bardaktan içmeği severdi. Çünkü içindeki dışından görünür.

Mü'min, altın ve gümüş ve sarı kapları kullanmaktan sakınmalıdır.

Kabın ağzının örtülü olması sünnettir. İnsan nehre ağzını dayayıp içmemelidir. Kabın kırık yerinden, gedik yerinden içmemelidir. Orası pislik toplanan yerdir. Kul-pundan da içmemelidir.

Akşam olunca kapların üstleri örtülür, mataraların, testilerin ağzı kapatılır, kapılar vurulur, ışıklar söndürülür. Çocuklar kat'î sûrette dışarıya salınmaz. Çünkü bu vakit cinlerin ve haşarâtın yeryüzüne yayıldığı vakittir.

Su içecek kap bulamayan avucuyla içsin. Kap bulduysa sağ eline alsın, Allah'ın emriyle Allah'ın ismini anarak bereketle içsin ve onu içinde temizlik, hayât ve bereket kılması için Allah'a duâ etsin.

Suyu üç nefeste içmelidir. Birincide Allah'ın bu nîmetine şükür eder. İkinci nefesde kovulmuş şeytanın şerrinden Allah'a sığınır, böylece şeytan suya ortak ol-

maz. Üçüncüde onu Allah'ın şifâ kılması için duâ eder ve her defâsında Allah'a hamd eder. Kim suyu böyle içerse su onun karnında tesbih eder.

Ayakta su içmemelidir. Çünkü bu istifrâyı istemek demektir. Fakat zemzemin ayakta içilmesinde bir beis yoktur.

Aç karnına su içmemelidir. Çünkü bu kuvvetten düşürür. Suyu az az içmelidir, ağır ağır içmelidir. Sûratle içmemelidir. Çünkü bu karaciğerde ağrı yapar. İçtiği suya solumamalıdır. Soluyacağı vakit bardağı ağzından uzaklaştırmalıdır. Suyu bir defâda içmemelidir. Bu dört ayaklıların âdetidir. Üç defâda ve besmele, istiâze ve hamdele ile içmelidir. Hastalıktan uzak olan, şifâ bulunan ve susuzluğu kesen şekli budur.

Müslüman, müslüman kardeşinin artığıyla teberrük etmelidir. Husûsiyle ulemâ ve evliyânın büyüklerinin artıklarıyla teberrük edilir. Bir cemâate su dağıtılırken evvelâ büyüklerine verilir, sonra diğerlerine verilir. Su dağıtan ise en sonra içer.

Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- hâne-i saâdetlerinde su dağıttığı vakit en sonra kendisi içerdi. "*Kavmin efendisi onlara hizmet edendir.*" hadîs-i şerîfini böyle bir vakitte söylemiştir. Su bardağı sağdan başlanarak dolaştırılır. Sağdakinin sağındaki müsaade etmedikçe soldakine verilmez.

Güzel koku reddolunmadığı gibi zemzem de ikrâm olunduğu vakit reddolunmaz.

Suyu içtikten sonra: "Suyu rahmetiyle tatlı, soğuk ve temiz kılan, günahlarımıza bakıp da tuzlu ve acı kılmayan Allah'a hamdolsun." demelidir.

Hadîsde vârid olduğuna göre:

*"Kimin günahları çok ise su dağıtsın. Allah teâlâ onu insanların rahmet duâları sayesinde afveder."*<sup>128</sup>



### **Telbîne ve Tirid:**

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in zevcesi **Âişe** -radiyallahu anhâ-'dan rivâyet olduğuna göre şöyle anlatır:

Bir evden bir kimse öldüğü vakit kadınlar tâziye için toplanırlar, sonra yakın akrabalarından ve ev halkından başkaları dağılırdı. Yine böyle bir durum olduğunda Âişe -radiyallahu anhâ- bir kap istedi ve telbîne yapılmasını emretti. Sonra tirid yapıldı, telbîne onun üzerine ağır ağır döküldü. Âişe -radiyallahu anhâ- dedi ki:

- Bundan yiyiniz! Ben Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'den işittim, şöyle buyuruyordu:

*"Telbîne, hastanın gönlünü dinlendirir, tesellî eder, hüznünün bir kısmını giderir."*<sup>129</sup>

### **Çörek Otu:**

Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz:

128. Buhârî, Kitabü'l-et'ime

129. Riyâdü'n-Nasihin / 59

إِنَّ هَذِهِ الْحَبَّةَ السُّودَاءَ شِفَاءٌ مِنْ كُلِّ دَاءٍ إِلَّا مِنَ السَّامِ قُلْتُ  
وَمَا السَّامُ قَالَ: الْمَوْتُ

“Çörek otu ölümden başka her hastalığa şifâdir.”  
130 buyurmuşlardır. Ölüm geldiği vakit onun devâsı yoktur. Soğuktan mütevellid hastalıklara bilhassa iyi gelir. Çünkü tabiatı hararetilidir.

Faydaları çoktur. Sûsuzluktan mütevellid yanmayı giderir. Karındaki ağrıları giderir, göze âriz olan suyu izâle eder, kavrulup mavi bir beze konularak bir müddet koklanırsa nezleye iyi gelir, baş dönmesine iyi gelir. Boğazdaki pürüzleri giderir, sesi açar. Sirke ile yenildiğinde balgamın sebep olduğu hastalıklara iyi gelir, diş ağrıları için sirke ile mazmaza edilirse ağrıları keser, idrar söktürür, sūdü güzelleştirir, inceltir. Çörek otunun yağı, ihtiyarlığı geciktirir. Sakal bitmesini çabuklaştırır, bir miskal içmek kelebek sokmasına karşı faydalıdır.<sup>131</sup>

**Şeyh-i Ekber Muhyi'd-dîn bin Arabî Fütûhât-ı Mekkiye'sinde der ki:**

Halkın ileri gelenlerinden birisi cūzzâm hastalığına tutuldu. Allah'a sığınırız. Bütün tabibler bunu görünce hep birden dediler ki: Bu adamda bu illet yerleşmiş, bunun devâsı ne olabilir? Devâsı yoktur bu hastalığın.

130. Buhârî, Kitabü'l-Et'ime

131. Riyâd'n-Nasihîn, Meşârik ve Nesayih Şerhlerinde de aynı malumat vardır.

Bu hastayı ehl-i hadîsden **Said es-Suûd** denilen bir zât gördü. Bu zâtın hadîse çok kuvvetli bir bağılılığı ve büyük bir îtikadı vardı. Ona dedi ki:

- Ey Âdem! Niçin kendini tedâviye çalışmazsın?  
Adam dedi ki:

- Tabibler bana, "Bu hastalığın devâsı yoktur." dediler. Said es-Suûd dedi ki:

- Tabibler yalan söylemişler. Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz hepsinden hâzıktır. O çörek otu hakkında: *"Ölümden başka her hastalığa şifâdır."* buyurmuştur. Senin bu hastalığında bu cümledendir. Sen şimdi çörek otunu döverek bal ile karıştır. Başından ayaklarına kadar her tarafına sür. Bir saat kadar böylece bekle, sonra bedenini yıka.

Adam, kendisine söylendiği şekilde yaptı. Derisini döktü, altından yeni bir deri bitti. Saçları da aynı şekilde çıktı ve hastalıktan tamamen kurtuldu. Eski haline döndü.

Bunu gören tabibler taaccüb ettiler, insanlar da o zâtın hadîs-i Rasûlullah'a olan imâmının kuvvetine şaşkırdılar. Saîd es-Suûd -rahimehu'llah- çörek otunu her hastalık için kullanırdı. Hatta göz ağrısına bile. Gözlerinin dermanı kesildiği vakit onunla sürmelerdi ve o saatte Allah'ın izniyle iyileşirdi.<sup>132</sup>

**Halid bin Said** -radiyallahu anh- rivâyet ediyor:

132. Aynı malumat Şir'atü'l-İslâm Şerhi'nde de vardır.

Bir sefere çıkmıştık. Berâberimizde Halid bin Ebcir de vardı. Yolda hastalandı. Medîne'ye döndüğümüzde kendisi ziyâde hasta idi. İbn-i Atik onu ziyârete geldi ve:

"Bizim size tavsiye edeceğimiz şey şu siyâh tane-  
ciktir. Yani, çörek otudur. Ondan beş yahut yedi tane  
alınız. Onu kûl haline gelinceye kadar dövünüz. Sonra  
zeytin yağıyla karıştırarak burnunun bir bu deliğine, bir  
öteki deliğine damlatınız. Çünkü bana Âişe -radiyalla-  
hu anhâ- söyledi idi. O da Rasûlullah -sallallahu aleyhi  
ve sellem-'den işitmiş: *"Muhakkak ki şu siyâh tane (çö-  
rek otu) sâ'm'dan başka her derde devâdır."* Sâ'm nedir  
ya Rasûlallah, dedim. "Ölümdür!" diye buyurdu.<sup>133</sup>



# BAL, ARI VE KUR'ÂN ŞİFÂSİ

عناب-ı Hak Nahl sûresinde buyuruyor ki:

وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنْ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ ﴿٦٨﴾ ثُمَّ كُلِي مِن كُلِّ الثَّمَرَاتِ فَاسْلُكِي سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلًا ۗ يَخْرُجُ مِنْ بَطُونِهَا شَرَابٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ ۗ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٦٩﴾

Rabb'in bal arısına: "Bazen dağlarda, bazen ağaçlarda ve insanların hazırladıkları kovanlarda kendine yuva edin. Sonra her türlü meyveden ye. Sonra da Rabb'in emrine münkâd olarak O'nun hazırladığı yollara koyul." diye vahyetti. Onların batinlarından renkleri türlü türlü bir içecek çıkar ki onda insanlar için şifâ vardır. Muhakkak ki bunlarda tefekkür eden bir cemâat için âyetler vardır."<sup>134</sup>

Âyet-i kerîmede, **“bazen dağlarda”** ve **“bazen ağaçlarda yuva kur”** diye buyurulmuştur. Çünkü arı, her dağda ve her ağaçda barınmaz. Her evde de barınmadığı için, **“insanların hazırladıkları bazı yerlerde”** diye buyurulmuştur. Arıdaki ince ve güzel sanata ve evlerinde işledikleri işin inceliğine işâretle insanların binalarına teşbih olunmuştur. Çünkü arının hazırladığı petekleri o kadar îtina ve incelikle nice usta mühendisler bile çok zaman yapamazlar. Çok ince ve hassas âletler lâzımdır.

Yine arıya her türlü meyveden, acısından, tatlısından yemesi vahyolunmuştur. Yiyeceklerini de Rabbinin kendine müyesser ya müsahhar kıldığı gözelere yerleştirmesi emrolunmuştur.

Arıların yaptıkları balın renklerinin muhtelif olmasının sebebi de arının başlarının muhtelif olması ve değişik mevsimlerin tesiri bulunmasıdır.

Bu kadar ince sanatların arıya verildiğini düşünen bir kimse onu halkeden, takdir eden bir Kâdir-i Hakîm'in ona ilhâm ettiğini anlayabilir.

**İbn-i Mes'ûd** -radiyallahu anh- der ki; Bal her derde şifâdır, Kur'ân da sadırlardaki her derde şifâdır. Bu iki şifâyı iyi ihtimam edin.

Cenab-ı Hak İsrâ sûresinde:

وَتُنَزَّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَاهُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ وَلَا يَزِيدُ

الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا

"Biz Kur'ân'dan mü'minler için şifâ ve rahmet olanı tedricen indiriyoruz. Kur'ân zalimlerin ancak hüsrânını artırır."<sup>135</sup>

Kur'ân'da şifâ âyetleri:

وَشِفَاءٌ لِّمَا فِي الصُّدُورِ<sup>136</sup>

وَيَشْفِ صُدُورَ قَوْمٍ مُّؤْمِنِينَ<sup>137</sup>

يَخْرُجُ مِنْ بَطُونِهَا شَرَابٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ<sup>138</sup>

وَتُنزَّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ<sup>139</sup>

وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ<sup>140</sup>

قُلْ هُوَ الَّذِي أَمَّنَّا هُدًى وَشِفَاءً<sup>141</sup>

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- buyuruyor

"Şifâ üç şeydedir:

- 1- Bal şerbetinde,
- 2- Hacamat neşterinde,
- 3- Dağlamakta.

Fakat ben ümmetimi dağlamak sûretiyle tedavi usûlünden nehyediyorum"<sup>142</sup>

135. İsrâ Sûresi / 82

136. Yunus Sûresi / 57

137. Tevbe Sûresi / 14

138. Nahl Sûresi / 69

139. İsrâ Sûresi / 82

140. Şuarâ Sûresi / 80

141. Fussilet Sûresi / 44

142. Buhârî, Kitâbü't-Tib

**Ebû Saîd el-Hudrî**, -radiyallahu anh-'den rivâyet olunduğuna göre bir adam Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimize gelip kardeşinin karnından, mi-desinden şikâyet etti. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Ona:

- *Bal şerbeti içir*, buyurdu. Adam kardeşinin şikâyetini tekrar getirdi. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- yine:

- *Ona bal şerbeti içir*, buyurdu. Adam kardeşinin şikâyetini üçüncü defa getirdiğinde Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- yine:

- *Bal şerbeti içir*, diye buyurdular. Sonra adam gelip:

- Buyurduğunuzu yaptım, yâ Rasûlullah! Fakat bir faydası olmadı, deyince Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

- *Allah muhakkak sûrette doğru buyurmuştur. Fakat kardeşinin karnı yalan söylemektedir. Git ona tekrar bal şerbeti içir*, buyurdular.

Adam gidip içirdi ve onun hastalığı geçti.<sup>143</sup>



**Haram ile tedâvi nehyolunmuştur:**

**Ebû Hüreyre** -radiyallahu anh-'den rivâyet olunduğuna göre:

143. Buhârî, Kitâbü't-Tib

نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الدَّوَاءِ الخَبِيثِ

“Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- habis devâ ile tedâvi olmaktan nehyetmiştir.”<sup>144</sup>

**Târik bin Süveyd** -radiyallahu anh-'ın rivâyetine göre Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem-e birisi hamri sordu. Rasûlullah da onu men etti. Adam tekrar sordu: Rasûlullah tekrar men etti. Adam dedi ki: “Yâ Nebiyyallah, o bir devâdır.” Bunun üzerine Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

- *Hayır o devâ değil ancak hastalıktır,*<sup>145</sup> buyurdu.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz hamr hakkında:

كُلُّ مُسْكِرٍ خَمْرٌ وَكُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ

“Sekir veren her şey hamirdir ve her sekir veren de haramdır.” buyurmuşlardır.

Yine Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

وَأَيَّاكُمْ وَكُلُّ مُسْكِرٍ وَأَتَّقُوا كُلَّ مُسْكِرٍ وَاجْتَنِبُوا كُلَّ مُسْكِرٍ  
وَلَا تَشْرَبُوا كُلَّ مُسْكِرٍ

“Müskir olan şey ne olursa olsun yaklaşmayın, müsekkir olan her şeyden korunun, müsekkir olan her şeyden sakının ve müsekkir olduktan sonra hiçbir şeyi içmeyin!” buyurmuşlardır.

144. Bahârî, Kitabü't-Tib

145. Sünen-i Ebû Dâvud, Kitabü't-Tib

**Ebû'd-Derdâ** -radiyallahu anh-'den rivâyet olunduğuna göre Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

إِنَّ اللَّهَ جَعَلَ لِكُلِّ دَاءٍ دَوَاءً فَتَدَاوُوا وَلَا تَدَاوُوا بِحَرَامٍ

"Allah teâlâ muhakkak ki derdi ve devâyı indirmiştir. Ve her bir derde bir devâ yaratmıştır. Siz de tedâvi olunuz, yani tutulduğunuz hastalığın devâsını arayınız. Fakat haram ile tedâvi olmayınız."<sup>146</sup>

**Ebû Hüreyre** -radiyallahu anh-'den rivâyet olunduğuna göre Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem-:

"Bizde advâ yoktur, tıyera yoktur, hâme yoktur, saferde yoktur. Arslandan kaçtığı gibi cüzzamlıdan kaç." buyurmuştur.<sup>147</sup>

**Advâ:** Herhangi bir kimseden kendine hastalık bulaştırmak demektir ki, bu hadîs-i şerîfle nehyolunmuştur.

**Tıyera:** Sana gelen bir hastalığı uğursuzluk, şumluk saymak demektir ki, hadîs-i şerîfle bu da nehyolunmuştur. Çünkü Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

مَا يُصِيبُ الْمُسْلِمَ مِنْ نَصَبٍ وَلَا وَصَبٍ وَلَا وَهْمٍ وَلَا حَزَنٍ وَلَا أذى وَلَا غَمٍّ حَتَّى الشُّوْكَةِ يُشَاكُهَا إِلَّا كَفَّرَ اللَّهُ بِهَا مِنْ خَطَايَاهُ

"Müslümana batıp onu inciten bir dikene varınca ya kadar hiçbir yorgunluk, ağrı, hastalık, düşünce,

146. Buhârî, Kitâbü't-Tib

147. Buhârî, Kitâbü't-Tib

*üzüntü, ezâ ve gam yoktur ki, Allah teâlâ onu bunlar sebebiyle hatâlarından temizlemiş olmasın."* buyurmuşlardır.<sup>148</sup>

**Hâme:** Bir kuş ismidir ki Arablardan birinin evinin üzerine konduğu vakit kendilerinden yahut ev halkından birinde bir uğursuzluk sayarlar ve: "Öldürülen bir kimsenin intikamı alınmadığı zaman onun rûhu bir kuş şeklinde gelir ve evin damına konar ve öterek, bana su verin, der. Ve intikamı alınınca uçar gider" derlerdi. İşte böyle şeylerin bâtil olup aslı olmadığı bu hadîs-i şerifte beyân buyurulmuştur.

**Safer:** Câhiliye Arablarının zanlarına göre her bir insanın karnında "safr" dedikleri bir yılan bulunup insan acıktığı vakit ona ezâ verirmiş. İşte bu gibi şeylerin de bâtil olduğu bu hadîs-i şerifte "Böyle bir şey yoktur." buyurularak beyân olunmuştur.<sup>149</sup>



**Ubeydullah bin Abdullah'**ın rivâyetine göre: Mih-san kızı Ümm-i Kays ki Rasûlullah'a bey'at eden mü'minelerden ve ilk hicret eden müslüman kadınlardandır. Aynı zamanda Ukkaşe bin Mihsan'ın da kardeşidir. Ubeydullah şöyle anlatmış:

Bir defâsında Rasûlullah bir çocuğun hastalığını vesile yaparak ziyârete gelmişti. Rasûlullah -şallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz:

148. Buhârî, Kitâbü'l-Merdâ ve'l-Tib

149. Buhârî, Kitâbü'l-Tib

"Çocuğunuzu bu ağrılarla, sıkıntılarla azâba sokmaktan Allah'dan korkun! Siz gidip ûd-i hindî ile tedâvî ediniz. Onda yedi türlü şifa vardır. O zâtülcenbe şifâdır." buyurdular.<sup>150</sup>

**Üsâme bin Zeyd, Sa'd bin Ebi Vakkas'a** tahdis ederken **İbrâhim bin Sa'd** ondan işittiğini ve Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in şöyle buyurduğunu rivâyet ediyor:

"Bir beldede tâûn bulunduğunu işittiğiniz zaman oraya girmeyiniz, sizin bulunduğunuz beldede zuhûr ederse de oradan çıkmayınız."<sup>151</sup>



**Abdullah bin Kâ'b** babasından, o da Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem-'den rivâyetle şöyle buyurmuşlardır:

مَثَلُ الْمُؤْمِنِ كَالْحَامَةِ مِنَ الزَّرْعِ تُفِيئُهَا الرِّيحُ مَرَّةً وَتَعْدِلُهَا  
مَرَّةً وَمَثَلُ الْمُنَافِقِ كَالْأُرْزَةِ لَا تَزَالُ حَتَّى يَكُونَ أَنْجِعَافُهَا  
مَرَّةً وَاحِدَةً

"Mü'min taze ekin gibidir. Rüzgâr onu birincide yarıtırır. İkincide doğrultur. Fakat münâfık çam ağacına benzer. Rüzgara bir müddet karşı koyar ama bir kere yıkılınca bir daha kalkamaz."



150. Kastalanî ve Aynî

151. Buhârî, Kitâbü't-Tîb

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz Cenâb-ı Hakk'a şunlardan istiâze ederdi ki, bunlardan temizlenmek insana sıhhatinin esası mesâbesindedir. Rûhî ve bedenî hastalıklar birbirlerine bağlı bulunmakla mü'min zâhirî ve batınî tedbirlerini ihmal etmemelidir. Ve her işinde Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in sünnetlerini yaşamağa ihtimam etmelidir. Cenâb-ı Hakk'ın verdiği nîmete şükür de ancak bu şekilde olur.

*"Allah'ım!*

*Bir faydası olmayan ilimden, ürpermeyen kalbden, kabul edilmeyen duâdan, doymayan nefisten sana sığınırım."*



### **GÖZ AĞRISI:**

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- buyurmuşlardır ki:

*"Mantar kudret helvasından ma'dûddur ve suyu göze şifâdır."*

Bu mantar aslında kıvıla mâil ak mantardır ki başı yumru ve değirmi olur, yaprağı ve sâkı olmaz, yaz günlerinde çok olur.

İsmid ve kühl göz için şifâdırlar.

Kühl, sürme demek olup ismid ise sürme taşı demektir.

Her gün sabahleyin iki başparmağının tırnakları üzerine yedi defâ:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَاءَكَ فَبَصَرُكَ  
 الْیَوْمَ حَدِیدٌ وَصَلَّى اللّٰهُ عَلَی سَیِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَی اٰلِهِ  
 وَصَحْبِهِ وَسَلَّمَ

okuyup üfleyerek gözlerini mesheden kimsenin bi-  
 iznillahi teâlâ göz nûru artar ve gözlerine ağrı ve zarar  
 arız olmaz.



Gözü ağrıyan ve hatta hastalığın tesiriyle göremez  
 dereceye gelen bir kimse ellerini kaldırıp Sûre-i Ha-  
 dîd'in evvelindeki dört âyet-i kerîme ile Sûre-i Haşr'in  
 âhirindeki üç âyet-i kerîmeyi okuduktan sonra:

اللّٰهُمَّ اشفِ اَنْتَ الشّافِی اَللّٰهُمَّ عَافِ اَنْتَ الْمُعَافِی

diyerek gözlerini meshederse Cenâb-ı Hak azze  
 ve celle hazretleri onun gözlerindeki hastalığı şifâyâb  
 eyler, nûr-ı basarıyyesi biiznillahi teâlâ artar.

Bir de sabah namazının sünneti ile farzı arasında:

رَبَّنَا اَتَمِّمْ لَنَا نُورَنَا وَاغْفِرْ لَنَا اِنَّكَ عَلٰی كُلِّ شَیْءٍ قَدِیْرٌ

derse biiznillahi teâlâ şifâ hali devâm eder.



Basîret körlüğünün sebepleri üçtür:

1- Âzâ-yı cevârihi Allah'a isyanda kendi haline sa-  
 livermek.

2- Allah'a ibâdeti insanlara göstermelik olarak yapmak.

3- Allah'ın mahlûkatına tamah edip elindeki ile ka-nâat etmemek.<sup>152</sup>

### **Allah'dan şifa gelmediği takdirde tabiblerin ac-zini beyân hakkında:**

Câlinos ağız kokusu illetine tutulduğu vakit:

- Bu derdine yine bir devâ bulamazsın, denildiğin-de cevâben:

- Hastalık semâdan, yani Allah'dan gelince devâ bâtil olur. Rabbin takdîri nâzil olunca merbûbun (kulun) tedbiri bâtil olur, demiştir.

Câlinos gibi nice hekimler, öyle vakitler oldu ki hik-metleriyle yaptıkları ilâçlarla tutuldukları hastalıklardan kurtulamadılar.

İbrâhim -aleyhisselâm-:

وَإِذَا مَرَضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ

**“Ben hasta olduğum zaman şifâyı O verir.”<sup>153</sup>**  
Yani, bana ilâçsız şifâ verir, demiştir.

Peygamber'imiz -sallallahu aleyhi ve sellem-:  
**“Hastalığı indiren devayı da indirmiştir.”** buyurdular.

Yine buyurdular ki: **“Hastalarınızı yemek ve içmek husûsunda zorlamayınız. Allah onlara yedirir ve içirir.”**

152. Rûhu'l-Beyan, 1 / 112

153. Şuarâ Sûresi / 80

Hükemâdan birisi dedi ki: (Nazmen tercümesi)

Felce derman bulmadı Bukrat<sup>154</sup> oldu ömrü hatm  
Mersem<sup>155</sup> iken kendi Eflâtun dünyada iken.  
Hem Aristâlis Meslûs<sup>156</sup> idi fevt oldu dem<sup>157</sup>  
Kâdir olmadı ilâca verdi bu derd ile can  
Öldü Câlinos derd-i batn ile ma'lûl iken  
Sad hezâran hikmetiyle şöhreti varken ayan  
Derde derman ide mi insan bu zaaf u acz ile  
Derde derman ol Hudânındır ki ol der: Kün, fekân<sup>158</sup>  
Hakdan iste ey Mecîdî Merd isen dermanı sen  
Ko etibbâ kapısın derman Hudânındır heman  
Çün kaza Hakdan gele ol dem tabib ebleh olur,  
Ol ilâç ve ol devâlar cümlesi gümrâh olur.



Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem-'den rivâyet olunduğuna göre şöyle buyurmuşlardır:

*"Allah bir kulun hayrını murad ettiği zaman onu melik kapılarıyla tabib kapılarından muhâfaza eder."* Yani, ona sıhhat ve kanâat verir ve onlara muhtâc etmez.



**Ebû Ali Sînâ** der ki: (Nazmen tercümesi)

Her ki ol sūr'at ile âb içe,  
Hafakâni- yürek olubdur bedevâm

154. Yunan hekimlerinden Hipokrat.

155. Bir nevî hastalık.

156. İdrarını tutamayan.

157. Dem: Nefes, an, zaman, kan.

158. Kün: Ol.

Her ki isterse olmaya ma'lûl  
 Vermesin ark atâ be der hammâm  
 Gerd ü dûd-i çerâğ, her ikisi<sup>159</sup>  
 Oldu bâis<sup>160</sup> be-illet-i sersâm<sup>161</sup>  
 Az ye, az mücâmeat eyle,  
 Bulasın tâ ki sıhhat ile devâm  
 Pendini Mecidinin tutasın,  
 Süresin ıyş-i<sup>162</sup> sıhhat ile müdâm  
 Sakın bir mat'am üstesin etme bir taam idhâl  
 Ki yemek üstüne bir dahî yiyen nâdimdir  
 Eğer bir mat'amın madğında<sup>163</sup> ger dendân<sup>164</sup> ola caiz  
 Sakın sen onu tutma kim ger ol şerr-i metâimdir  
 Hemen bevi ile gât<sup>165</sup> iktizâ eylesen hapsetme  
 Ki kable'n-nevm anın ifrağ<sup>166</sup> bir -akvâ-yı lâzımdır  
 Giderme kanı cisminden ki demdir hâfız-ı ebdân  
 Anınla ten bulur kuvvet ki cisme ol deâimdir<sup>167</sup>  
 Dahî her haftada bir kerre istifrâyı âdet et.  
 Ki vardır anda bil emn ü emân defî belâğımdır.<sup>168</sup>  
 Dahî sen her iki günde varıb hammâma gir bir kez.  
 Çıkarır kâr-ı tende hıltı hamamdâr sâlimdir.  
 Bu pend ile nesâyih kim Mecidi eyledi ilâm,  
 Ki erer hayr ile nef'a şu kim buna müdâvimdir.

### Mervîdir:

159. Toz ve tütün.  
 160. Sebeb.  
 161. Başı dönmek, sekir halî.  
 162. Hayat.  
 163. Çiğnemek, gevme.  
 164. Diş.  
 165. Büyük abdest.  
 166. Boşaltmak.  
 167. Ayakta tutan sebebler.  
 168. Balgamlar.

**Nûşirevân-ı Âdil** ki, kemâl-i adl ile kâmil ve vüfûr-ı akl ile fâzıl idi. Nesâyih-i ukalâya ve mevâz-i hükemâya o kadar râgıb ve tâlib idi ki nesâyih güherlerini yazdırıp başı üstünde götürür idi. O öğüdler şunlardır:

- \* Sözü doğru ve yakîn üzere söyleyesin.
- \* Herkes ile küstahlık eyleme.
- \* Borçlu adamları yâr tutma.
- \* Kendi düşmanını hor ve hakîr görme.
- \* Dostlarına varmaktan ayakların imtinâ etmesin.
- \* Söylenmedik sözü söyleme.
- \* İyi dostlardan göz ve gönlü döndürme.
- \* Belâ nâzil olmuş yere varma.
- \* Yapılmayacak işi yapma.
- \* Taleb olunmayacak nesneyi taleb etme.
- \* İşlerinde acele eyleme, teennî ile davran.
- \* İşlerini vaktinden te'hîr eyleme.
- \* Tecrübe olunmuşu tecrübe olunmuşsa verme.
- \* Eli her kimsenin kuşağına verme.
- \* Fayda ve ziyâna cism ü cânını fedâ eyleme.
- \* Mal ve cânını fedâ-yı dîn eyle.
- \* İyi nam ile anılmağa himmet eyle.
- \* Az incitip yük götürücü ol.
- \* Belâlara sabredici olmağı sanat eyle.
- \* Hiç sıhhat ve âfiyetten iyi nesne bilme.
- \* Zamanlarını câhillik ile geçirme.
- \* Bir kimseye gam ârız olunca şâdimân olma.
- \* Diğerlerinin başına gelenden ibret al.
- \* Hiç kimse ile alay etme.
- \* Öğullarına iyi sanatlar öğret.
- \* Ayağını endâzeden dışarı basma.
- \* Kimse ile cenk etmeği satın alma.

- \* Harcını endâze ile eyle.
- \* Makbul olmayanı yukarı kaldırma.
- \* Gözünü, elini, dilini, ayağını hıfzıyla, nâsezâ yerlerden sakla.
- \* Kendini töhmet makamından ırak eyle.
- \* Ekâbir ile komşu ol, hemsâye olma.
- \* Yoldaşsız sefere gitme.
- \* Lâf vurucu kimse ile ihtilât etme.
- \* Çorak olan yere tohum ekme.
- \* Şâkird ve gulâm ile oynama ve cenk ve cidâl eyleme.
- \* Kendini nâdan ve ednâlar ile berâber ve yeksân görme.
- \* Şöi kimse ki kendine hiç faydası olmaya ondan uzak dur.
- \* Dîvâne, serhoş ve mağrûr olanlara nasihat eyleme.
- \* Kimsenin ihsanına tamah eyleme.
- \* Kendi amel ettiğini ve kendi sözünü söyle.
- \* Avret ile meşveret eyleme.
- \* Pîr u zenânı<sup>169</sup> kendi hânenize girmekten meneyle.
- \* Kadınların hayr u şerlerinden emîn olma.
- \* Kendi hâcetini ednâdan isteme.
- \* Atanızın, ananızın ve üstâdınızın rızâlarını gözet.
- \* İnsanların mâl ü câhına, nîmet ve devletine hased eyleme.
- \* Dâvet olunmayan yere varma.
- \* Kötü arkadaştan sakın.
- \* Kardeşinin işine kendi işinden artık sa'y eyle.
- \* Avret ve er, üstad ve şakird ve hoca ile gulâm arasında aracı olma.
- \* Kötülerle musahabe eyleme.
- \* Devlet sâhiblerine düşmanlık eyleme.

---

169. İhtiyarları ve kadınları.

- \* Tamahkâr kimseden sakın.
- \* Hüner öğrenmekten âr eyleme.
- \* Uluların önünde kendinden bahsetme.
- \* Şâirlerin dilinden sakın.
- \* Âşıklara sözü gizli söyle.
- \* Babanın sözüne karşılık verme ve muâraza eyleme.
- \* Bildiğin sanatı işlemekten ferâgat eyleme.
- \* Güftârınızı girdârınızdan yani sözünü işinden taşra ve ziyâde eyleme.
- \* Şol nesne ki dilin söyler, ancak gönlünde olanı söylesin.
- \* Her kimsenin sözüne îtimad eyleme.
- \* İyi sözü kimden duyarsan duy, kabul et.
- \* And içmede pehlivan olma.
- \* Pîrler kârını civanlık zamanında eyle, pîrlik vak-tinde civanlıktan vefâ umma.
- \* Yeni keselilerden, yani taze yetmişlerden borç edinme.
- \* İnsanlarla sohbeti kendi tenhandan iyi tut.
- \* Çok söylemeyi âdet edinme, tâ ki gam yemeden necât bulasın.



Nûşirevân'ın fehm ü idrâkine âferin ki, pend-i hü-kemâyı başına tâc edip dünyada iken âhireti tedârik ve ilâç eylerdi. O sebebden derler ki; İmâni yok idi ki cen-nete gire, ve zulmü yok idi ki cehenneme gire. Makamı ukbâda a'râf olup mazhar-ı ihsân ü iltifat ola. En doğrusunu Allah bilir.

# KALBİN DEVÂSI

*K*albin devâsı beştir:

- 1- Kur'ân'ı mânâsını düşünerek okumak.
- 2- Açlığa riâyet etmek.
- 3- Allah'ı çok zikretmek.
- 4- Seher vaktinde Allah'a tazarrû ve niyâzda bulunmak. Gece ibâdet etmek.
- 5- Sâlihlerle oturmak.

Bunlara riâyet eden kalb hastalığına dûçâr olmaz. Mü'min, kalb hastalarına bunları tavsiye etmeli ve mezmûm sıfatlardan kurtulmaya sa'y etmelidir.<sup>170</sup>



Bilesin ki nîmet, kadrini bilmeyenin ve şûkrünü edâ etmeyenin elinden alınır.

Akıllı olan; her haline dikkat edip içinde bulunduğu zamanı değerlendirmeye sa'y eden ve tûl-i emeli terk edendir. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem:-

*"Zekî insan nefsine hâkim olan ve ölümden sonrası için çalışandır. Fâcîr ise nefsini hevâsına tâbî kılandır."* buyurmuşlardır.<sup>171</sup>

Hadîsde vârid olmuştur ki:

*"Beş şeyden evvel beş şeyin kıymetini bil:*

- 1- İhtiyarlamadan evvel gençliğin kıymetini bil.*
- 2- Hastalanmadan evvel sıhhatinin kıymetini bil.*
- 3- Meşgûliyetten evvel boş vaktinin kıymetini bil.*
- 4- Fakr u zarûrete düşmeden evvel elindekinin kıymetini bil.*
- 5- Ölmeden evvel hayatının kıymetini bil."*<sup>172</sup>



Rivâyet olunur ki Câlinos arkadaşlarına fındık büyüklüğünde iki şey verip vasiyet eyledi ki: Bunlardan birini ben öldükten sonra demircilerin işlediği demirin üzerine koyun, diğerini de su ile dolu bir kuyunun içine atın, sonra kuyuyu kırın, dedi. Dediği gibi yaptılar, o tanelerden birini üzerine koydukları demir su gibi eridi, yerde kayboldu, bir eserini bulamadılar, kuyu da dondu.

Bunu gören hukemâ dediler ki: Câlinos bununla bi-

171. Rûhu'l-Beyan, 2 / 727

172. Rûhu'l-Beyân, 1 / 569

ze demek istemiştir ki: "Ben cemâdatı eritmeğe ve tab'ı akıcılık olan suyu ayakta tutmağa gücüm yetti, lâkin ölüme bir çare bulamadım."



Rasûlullah'ın şu hadîsi üzerinde düşün:

*"Beş şey, beş şeyin bedelidir:*

1- Fâiz yenilmesi çoğaldığı vakit âfetler ve zelzeleler artar.

2- Hâkimler zulmettikleri vakit yağmurlar azalır, kahtlık olur.

3- Zinâ çoğaldığı vakit ölüm artar.

4- Zekât verilmediği vakit hayvanlar helâk olur.

5- Zimmîlere zulmedildiği vakit devlet onların eline geçer."<sup>173</sup>

Allah teâlâ **Yûsâ bin Nûn** -aleyhisselâm-'a vahyetti ki:

- Ben kavminin hayırlılarından kırk bin, şerlilerinden altmış bin kişiyi helâk edeceğim.

Yûsâ -aleyhisselâm-:

- Yâ Rabbî, şerlileri anladım, fakat hayırlıları niçin helâk edeceksin, dediğinde Allah teâlâ cevâben:

- Onlar benim gadabımdan dolayı gadab etmediler, onlarla beraber oturup yediler, onlarla beraber oturup içtiler, buyurdu.<sup>174</sup>



**Zü'n-nûn-i Mısırî** demiştir ki:

İnsanların arasına fesâd altı şeyden girmiştir:

- 1- Âhiret ameline niyetin zayıflığından.
- 2- Bedenlerinin şehvetlerine rehin olmasından.
- 3- Ecelleri yakın olduğu halde emellerinin uzun olmasından.
- 4- Mahlûkların rızâsını Hâlık'ın rızâsına tercih ettiklerinden.
- 5- Kendi hevâlarına tâbî olup Peygamberler'inin sünnetlerini arkaya atmalarından.
- 6- Selefin küçük zellelerini yaşayış şekillerine hüccet alıp onların asıl her zamanki hayatlarını örnek edinmediklerinden.<sup>175</sup>



**İmâm-ı Şafii** demiştir ki:

Tâûn'un en güzel tedâvi usulü Cenâb-ı Hakk'ı tesbih etmektir. Kul hatâ ve günâhlarını itiraf ederek istiğ-

174. Rûhu'l-Beyân, 1 / 505

175. Rûhu'l-Beyân, 1 / 226

far, tesbih ve zikir ile meşgul olur. Çünkü Cenâb-ı Hak Yûnus -aleyhisselâm- hakkında:

فَلَوْ لَا أَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِينَ ﴿١٤٣﴾ لَلَّيْتُ فِي بَطْنِهِ  
إِلَى يَوْمٍ يُبْعَثُونَ ﴿١٤٤﴾

**“Eğer o tesbih edicilerden olmasa İdi balığın karnında ölümler diriltilinceye kadar kalacaktı.”**<sup>176</sup> yani o sıkıntısı ve hastalığı devâm edecekti, buyurmuştur.

Aynı şekilde hastanın, Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimize çok çok salavât-ı şerîfe getirmesi lâzımdır.

Fakat bu gibi tedâviler kulun zâhiriyle bâtını muvâ-fakat halinde bulunduğu takdirde, yani kul tam inana-rak yaptığı takdirde müessir olur.<sup>177</sup>



Bu hastalığa tutulmakla ölümün temennî edilme-sinden Allah ve Rasûlü men etmişlerdir. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

*“Sizden birinize bir hastalık geldiği vakit ölümü te-mennî etmesin. Şayet muhakkak bir şey demesi lâzım gelirse ancak; “Allah’ım, hakkımda hayat hayırlı ola-caksa beni yaşat, vefat hayırlı olduğu vakit de vefat et-tir.” desin.”*<sup>178</sup> buyurmuştur.

176. Saffât Sûresi / 143-144

177. Rûhu'l-Beyân 1 / 99

178. Buhârî, Kitâbü'l-maraz ve't-Tib

İşte akıl sâhiplerine gereken, ilim, vaaz u nasihat meclislerine devâm ederek kalbini kasvetten kurtarmak ve zikrullahâ devâm ile kalbini öğütlerden istifade edecek hale getirmek ve sünnet-i seniyyeye tam sarılmaktır. Ölümü de çok hatırlamalıdır. Çünkü ölümü hatırlamak lezzetleri giderir ve insanı dünyada her şeye esef etmekten kurtarır, âhiret tedârikine sevk eder. İşte bize gereken kalblerimizi ve bedenimizi hakîkî hayata ehil hale getirmeğe çalışmaktır.



Hasta olan kimsenin şu beş şeyi iyice düşünerek kendisine istikâmet vermesi lâzımdır:

1- Nefsini mâsiyetlerden men etmelidir. Cenâb-ı Hak: **"Nefsini hevâsından nehyedenin gideceği yer cennetin tâ kendisidir."**<sup>179</sup> buyurmuştur.

2- Dünyadan aza kanâât edip râzı olmalıdır.

3- İbâdetlere harîs olmalıdır.

4- Sâlihlerle muhabbet etmelidir.

5- Duâyı çok yapmalı ve her muradını Allah'dan istemelidir.<sup>180</sup>



Rivâyet olunur ki bir adam bir fakîrin elinden bir balığı gasbetti. Evine getirip pişirdi. Yerken elini ısırdı,

179. Nâziat Sûresi 40 - 41

180. Rûhu'l-Beyan, 1 / 405, 452

bir müddet sonra çıban çıktı. Tabib o parmağın kesilmesini emretti, sonra hastalık ilerledi. Birer birer bütün parmakları kesildi. Kolu da kesildi. Koltuğuna kadar geldi. Sonra bu adam bir ağacın altına oturup ağlamağa başladı. Ona dediler ki:

- Senin için gidip mazlûmu râzı etmekten başka çâre yoktur.

O da gidip mazlûmu râzı edince Allah da onun kesilen kolunu ve parmaklarını geri verdi.<sup>181</sup>

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve selam- buyurmuştur ki:

*"Allah teâlâ fâiz yiyene de, yedirene de, şahidine de, katibine de lânet eder."*

Bilesin ki fâiz dünyaya karşı hırsı artırır.

Nebî -sallallahu aleyhi ve selam- yine: *"Eğer Âdemoğlu'nun iki vadi dolusu altını olsa üçüncüsünü ister. Muhakkak ki onun karnını topraktan başka bir şey doldurmaz."* buyurmuşlardır.<sup>182</sup>



"Kim edebi terk etme belâsına tutulursa sünnetleri terk eder. Sünnetleri terk eden farzları terkeder. Farzları terkeden Şeriatı istihkâr eder. Böyle bir belâyâ tutulan da küfre düşer."<sup>183</sup>

181. Rûhu'l-Beyân, 1 / 433

182. Rûhu'l-Beyân, 1 / 366

183. Rûhu'l-Beyân, 1 / 357

Esbâb-ı Hıfz:

- 1- Ma'siyetleri terke devâm etmek.
- 2- Misvak kullanmak.
- 3- Az uyumak.
- 4- Gece namaz kılmak.
- 5- Kur'ân'ı yüzünden okumak.
- 6- Bal şerbeti içmek.
- 7- Günlüğü şekerle yemek.
- 8- Her gün sabahleyin aç karınına 21 adet kırmızı üzüm yemek.



Şu duâya devâm eden âfetlerden mâsun kalır:

اللَّهُمَّ احْرُسْنَا بِعَيْنَيْكَ الَّتِي لَاتَنَامُ واحْفَظْنَا بِرَأْفَتِكَ الَّتِي  
لَاتُرَامُ وارْحَمْنَا بِقُدْرَتِكَ عَلَيْنَا فَلَا تَهْلِكْ وَاَنْتَ ثِقَتُنَا  
وَرَجَاؤُنَا يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ وَيَا اَكْرَمَ الْاَكْرَمِينَ

Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimizden rivâyet olduğuna göre; Her kim beş şeyi hakîr görür, kıymetini bilmezse beş şeyden mahrum olur, buyurmuştur. Bunlar:

1- Her kim ulemâyı hâkir görür kıymetini bilmezse dînden mahrum olur. Zîrâ ulemâ menba-ı şerîattır, muallim-i dîndir.

2- Her kim ümerâyı istihfaf ederse dünyadan mahrum olur. Zîrâ melikler umur-ı dünyayı tertib ederler. Dünyanın zimamı, yani dizgini onların elindedir.

3- Her kim komşularını hakir görürse menâfiden mahrum olur.

4- Her kim akrabayı istihfaf ve istihkâr ederse karşılıklı muhabbetten mâhrum olur.



Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz buyurmuştur ki:

“Cenâb-ı Hak teâlâ hazretleri herhangi bir kimseye beş haslet verirse, bu beş haslet ile berâber beş şeyi de onun için hazırlar:

1- Cenâb-ı Hak her kime nîmete şükretmek verirse nîmet-i mezkûre-i meşkûrenin ziyâdeliğini de îtâ eyler.

Cenâb-ı Hak Kelâm-ı Kadîm’inde:

لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ

“Eğer şükrederseniz ziyâde ederim.” buyurdu.<sup>184</sup>

Nîmete şükür, nîmeti ziyâde eder, nîmete küfür nîmetin elden çıkmasına sebep olur. Şükür nîmeti, şikâyet derdi artırır.

2- Herhangi bir kimseyi duâ etmeğe muvaffak kılsa onun için Cenâb-ı Hak icâbeti, yani kabûlü hazırlamıştır.

Kelâm-ı Kadîm'inde:

أَدْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ

“Bana duâ ediniz ki size icâbet edeyim.”<sup>185</sup> buyurmuştur.

Rivâyet olunduğu üzere Nebiy-i ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ نَفْسًا مُطْمَئِنَّةً تَوْمِنُ بِإِلْقَائِكَ وَتَرْضَى بِقَضَائِكَ وَتَقْنَعُ بِعَطَائِكَ

“Yâ Rabbî! Sana kavuşmağa îmân husûsunda mutmain bir nefis, kazâna rızâ ve atâna kanâat eden bir gönül isterim!” buyurmuştur.<sup>186</sup>

Duânın birinci şartı helâl yemek ve helâl giymektir.

3- Cenâb-ı Hak her kimi istiğfara muvaffak kılar ise onun için gufrân hazırlamıştır.

Cenâb-ı Hak Kelâm-ı Kadîm'inde:

اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا

“Rabbinizden mağfiret isteyin. Muhakkak ki O, çok mağfiret edicidir.”<sup>187</sup> buyurmuştur.

Rivâyet olunduğu üzere Nebiy-yi zîşân -sallallahu aleyhi ve sellem- hazretleri buyurmuşlardır ki:

185. Gâfir Sûresi / 60

186. Tebarani rivâyet etmiştir.

187. Nuh Sûresi / 10

"Siz hatâ etseniz, hattâ sizin hatânız semâyâ vâsıl olsa, sonra tevbe etseniz, Cenâb-ı Hak sizin tevbenizi kabul buyurur."

4- Cenâb-ı Hak her kimi tevbe etmeğe muvaffak kılsa muhakkak onun için kabul hazırlamıştır.

5- Cenâb-ı Hak bir kimseyi sadaka vermeğe muvaffak kılsa onun için kabûlün husûlünü hazırlamıştır.

Rivâyet olduğuna göre Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in; "Yevm-i kıyamette nâsın arasında hüküm verilinceye kadar herkes verdiği sadakasının gölgesindedir." buyurduğunu **İmam-ı Ahmed** rivâyet eyledi.

Yine rivâyet olduğu üzere Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

"Her kim Cenâb-ı Hak'ın rızâsını kasdederek ta-sadduk ederse Cenâb-ı Hak yevm-i kıyâmette: Benim kulum benden ricâ etmiştir. Ben ona haksızlık etmem, onun cesedini ateşe haram kılarım. Cennetin hangi ka-pısından arzu ederse onu cennete idhâl ederim." bu-yurdu.



# ALLAH'A TEFVÎZ-I UMÛR

Allah Teâlâ buyuruyor:

قُلْ لَنْ يُصِيبَنَا إِلَّا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَنَا هُوَ مَوْلَانَا وَعَلَى اللَّهِ  
فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ

“Yâ ekreme'r-rusûl! Münâfıklara de ki: “Elbette bize kötülük dokunmaz ancak Allah'ın bizim için levh-ı mahfûzda yazdığı şey dokunur. Şu halde hayır ve şerr her ne ki isâbet ederse Allah teâlânın takdîri ileddir. Zîrâ Allah teâlâ bizim umûrumuza mütevellî muîn ve nâsırımızdır. Hayat ve memâtımızda bizi hıfzedicidir.”<sup>188</sup>

Binâenaleyh mü'minlerin ancak Allah teâlâyâ mütevekkil olması lâzımdır.

**Fahr-i Râzî** ve **Hâzin**'in beyânları vechile bihakkın tevekkül ancak Allah teâlâya olup Alîh'dan başkasına tevekkül câiz olmadığına işâret için اللّٰه عَلَىٰ لâfzı tevekkül üzerine mukaddem vârid olmuştur.

Mü'minlerin işlerini ancak Cenâb-ı Hakk'a havale etmesini Allah teâlâ emir buyurmuş ve bu âyet-i celîle ile Cenâb-ı Hakk münâfıkların esbâb-ı âdiyede tesir var diyerek îtikadlarını iptal etmiştir.

Hulâsa: İnsanlara iyi ve kötü her ne isâbet ederse Cenâb-ı Allah'ın yazması ve takdiri ile olduğundan mü'minlerin ancak, Allah teâlâya tefvîz-i umûr etmeleri lâzım olduğu bu âyet-i celîleden müstefâd olmuştur.

## TEFVİZNÂME

Hak şerleri hayr eyler  
Zannetme ki gayr eyler  
Ârif âni seyr eyler  
Mevlâ görelim neyler  
Neylerse güzel eyler  
Hakkın olıcak işler  
Boşdur gâm u teşvişler  
O hikmetini işler  
Mevlâ görelim neyler  
Neylerse güzel eyler

Mü'min işi denk olmaz  
Âkil huyu cenk olmaz  
Ârif dili tenk olmaz

Mevlâ görelim neyler  
Neylerse güzel eyler

Gâh kalbini boş eyler  
Gâh hulkunu hoş eyler  
Gâh aşka dûş eyler  
Mevlâ görelim neyler  
Neylerse güzel eyler.

Gel hayrâta dâl bir yol  
Kendin unutup âni bul  
Koy gafleti hâzır ol  
Mevlâ görelim neyler  
Neylerse güzel eyler

Sen Hakk'a tevekkül kıl  
Tefvîz et ve rahat bul  
Sabreyle ve râzî ol  
Mevlâ görelim neyler  
Neylerse güzel eyler

Hep işleri fâiktir  
Birbirine lâyıktır  
Neylerse muvâfıktır  
Mevlâ görelim neyler  
Neylerse güzel eyler

Hoş sabru cemîlimdir  
Takdir kefilimdir  
Allah ki vekilimdir  
Mevlâ görelim neyler  
Neylerse güzel eyler

Gâhi sâde gâhi rengin  
Gâh tab'in eder singin  
Gâh hurrem gâh gamgin  
Mevlâ görelim neyler  
Neylerse güzel eyler

Her sözde nasihat var  
Her sînede ziyet var  
Her işde ganîmet var  
Mevlâ görelim neyler  
Neylerse güzel eyler

Kalbin âna berk eyle  
Tedbîrini terk eyle  
Taktîrini derk eyle  
Mevlâ görelim neyler  
Neylerse güzel eyler

Dilden gamı dūr eyle  
Rabbine huzūr eyle

Tefvîz-i umûr eyle  
Mevlâ görelim neyler  
Neylerse güzel eyler

Hir dilde ânın adı  
Her canda ânın yâdı  
Her kuladır imdâdı  
Mevlâ görelim neyler  
Neylerse güzel eyler

Az ye az uyu az iç  
Ten mezbelesinden geç  
Dil gülşenine gel göç  
Mevlâ görelim neyler  
Neylerse güzel eyler

Hep remz u işârettir  
Hep gamz ü beşârettir  
Hep ayn ü inâyettir  
Mevlâ görelim neyler  
Neylersé güzel eyler

Hallâk u Rahîm oldur  
Razzâkú Kerîm oldur  
Fa'âlü Hakîm oldur  
Mevlâ görelim neyler  
Neylerse güzel eyler

Sen adli zulûm sanma  
Teslim ol, oda yanma  
Sabret sakın usanma  
Mevlâ görelim neyler  
Neylerse güzel eyler

Nâçar kalacak yerde  
Nâgâh açâr ol perde  
Dermân eder ol derde

Mevlâ görelim neyler  
Neylerse güzel eyler

Bu nâs ile yorulma  
Nefsintle dahî kalma  
Kalbinden irak olma  
Mevlâ görelim neyler  
Neylerse güzel eyler

Her söyleyeni dinle  
Ol söyleteni anla  
Hoş eyle kabûl canla  
Mevlâ görelim neyler  
Neylerse güzel eyler

Bil kâdi-i hâcâtî  
Kıl âna münâcâtî  
Terk eyle murâdâtî  
Mevlâ görelim neyler  
Neylerse güzel eyler

Deme şu niçin şöyle  
Yerincedir ol öyle  
Bak sonuna sabreyle  
Mevlâ görelim neyler  
Neylerse güzel eyler

Her kuluna her ânda  
Gâh kahr u gâh ihsânda  
Her ânda o bir şanda  
Mevlâ görelim neyler  
Neylerse güzel eyler

Geçmişle geri kalma  
Müstakbele hem dalma  
Hal ile dahî olma  
Mevlâ görelim neyler  
Neylerse güzel eyler

Bil elsine-i halkı  
Aklâm-ı hak, ey Hakkı  
O gün edeb ü hulki  
Mevlâ görelim neyler  
Neylerse güzel eyler

Bir işi murâd etme  
Olduysa inâd etme  
Hakdandır o reddetme  
Mevlâ görelim neyler  
Neylerse güzel eyler

Hiç kimseye hor bakma  
İncitme gönül yıkma  
Sen nefsine yan çıkma  
Mevlâ görelim neyler  
Neylerse güzel eyler

Gâh abdin eder ârif  
Gâh emîn gâh hâif  
Her kalbi odur sârif  
Mevlâ görelim neyler  
Neylerse güzel eyler

Her dem ânı zikreyle  
Zir gel ki kavî şöyle  
Hayrân-ı Hak ol söyle  
Mevlâ görelim neyler  
Neylerse güzel eyler

Vallahi güzel etmiş  
Billahi güzel etmiş  
Tallahi güzel etmiş  
Allah görelim netmiş  
Ne etmişse güzel etmiş.

**BÂZİ DUÂLAR:**

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنَ النُّعْمَةِ تَمَامِهَا وَمِنَ الْعِصْمَةِ دَوَامِهَا  
وَمِنَ الرَّحْمَةِ شُمُولِهَا وَمِنَ الْعَافِيَةِ حُصُولِهَا وَمِنَ الْعَيْشِ  
أَرْغَدَهُ وَمِنَ الْعُمْرِ أَسْعَدَهُ وَمِنَ الْإِحْسَانِ أَمَمَهُ وَمِنَ  
الْأَنْعَامِ أَعَمَّهُ وَمِنَ الْفَضْلِ أَعَذَّبَهُ وَمِنَ اللَّطْفِ أَنْفَعَهُ

اللَّهُمَّ كُنْ لَنَا وَلَا تَكُنْ عَلَيْنَا اللَّهُمَّ اخْتِمْ بِالسَّعَادَةِ أَجَالَتَنَا  
وَحَقِّقْ بِالرِّيَازَةِ أَمَالَنَا وَاقْرِنْ بِالْعَافِيَةِ عُذُوبَنَا وَأَصَالَنَا وَاجْعَلْ  
إِلَى رَحْمَتِكَ مَصِيرَنَا وَمَالَتَنَا وَصَبَّ سِجَالِ عَفْوِكَ عَلَى ذُنُوبِنَا  
وَمَنْ عَلَيْنَا بِإِصْلَاحِ عُيُوبِنَا وَاجْعَلِ التَّقْوَى زَادَنَا وَفِي  
دِينِكَ اجْتِهَادَنَا وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَاعْتِمَادَنَا وَتَبَتَّنَا عَلَى نَحْجِ  
الْإِسْتِقَامَةِ وَأَعِزَّنَا فِي الدُّنْيَا مِنْ مُوجِبَاتِ النَّدَامَةِ يَوْمَ  
الْقِيَامَةِ وَخَفَّفْ عَنَّا ثِقَلَ الْأَوْزَارِ وَارزُقْنَا عَيْشَةَ الْأَبْرَارِ  
وَاكْفِنَا وَاصْرِفْ عَنَّا شَرَّ الْأَشْرَارِ وَاعْتِقْ رِقَابَنَا وَرِقَابَ آبَاءِنَا  
وَأُمَّهَاتِنَا وَأَوْلَادِنَا وَعَشِيرَتِنَا مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَمِنَ النَّيِّرَانِ  
بِرَحْمَتِكَ يَا عَزِيزُ يَا غَفَّارُ يَا كَرِيمُ يَا سِتَّارُ يَا حَلِيمُ يَا جَبَّارُ  
يَا اللَّهُ يَا اللَّهُ يَا اللَّهُ يَا رَحْمَنَ الدُّنْيَا وَيَا رَحِيمَ الْآخِرَةِ

"Allah'ım! Senden nîmetin tamâmını, ismetin devâmını, rahmetin şumûlünü, âfiyetin husûlünü, yaşayışın huzurlusunu, ömrün mes'ûdunu, ihsânın etemmini, in'âmın umûmisini, fazlın tatlısını, lütfun en faydalısını isterim.

Allah'ım! Bizim lehimize ol, aleyhimize olma. Allah'ım! Ecellerimizi saâdetle hitâma erdir, emellerimizi ziyâde ile hakîkate erdir, sabah akşam âfiyetten ayırma. Yolumuzu, halimizi rahmetine çevir. Günahlarımızı rahmet kovalarınla yıka, ayıplarımızı ıslah ederek bize ihsanda bulun. Takvâyı azıgımız kıl. Sa'y u gayretimizi dînin yolunda, tevekkülümüzü, îtimadımızı ancak sana kıl. Bizi istikâmet tarîkenden ayırma. Kiyâmet gününde nedâmet verecek şeylerden bizi dünyada koru. Üzerimizdeki günah ağırlıklarını hafiflet.

Bizi ebrârın hayatıyla yaşat. Eşrârın şerlerinden bizi koru. Bizi, babalarımızı-analarımızı, evlâdu aşîretimizi kabir azâbından ve ateşten âzâd et. Rahmetinle yâ Azîz! Yâ Gaffâr! Yâ Kerîm! Yâ Settâr! Yâ Hafîm! Yâ Cebbâr! Yâ Allah! Yâ Allah! Yâ Allah! Yâ Rahmân-ı dünya ve yâ Rahîm-i Âhiret!"



### Teheccüd duası:

Teheccüde kalkıldığında teheccüd namazından sonra şu duâ okunur:

اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ قَيِّمُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ  
وَلَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ مَلِكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ  
وَلَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ وَلَكَ  
الْحَمْدُ أَنْتَ الْحَقُّ وَوَعْدُكَ الْحَقُّ وَلِقَاؤُكَ حَقٌّ وَقَوْلُكَ حَقٌّ  
وَالْجَنَّةُ حَقٌّ وَالنَّارُ حَقٌّ وَالنَّبِيُّونَ حَقٌّ وَمُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ  
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَقٌّ وَالسَّاعَةُ حَقٌّ اللَّهُمَّ لَكَ أَسَلْتُ بِكَ

أَمِنْتُ وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْكَ أَنْبَتُ وَبِكَ خَاصَمْتُ وَإِلَيْكَ  
حَاكَمْتُ فَاعْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ وَمَا أَسْرَرْتُ  
وَمَا أَعْلَنْتُ أَنْتَ الْمُقَدِّمُ وَأَنْتَ الْمُؤَخِّرُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ  
وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ

Uykudan uyandıkda okunacak duâ:

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَحْيَانَا بَعْدَ مَا أَمَاتَنَا وَإِلَيْهِ النُّشُورُ سُبْحَانَ  
الَّذِي يُحْيِي الْمَوْتَى وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ الْحَمْدُ لِلَّهِ  
الَّذِي رَدَّ عَلَيَّ رُوحِي وَعَافَانِي جَسَدِي وَأَذِنَ لِي بِذِكْرِهِ



Hür gün sabah ve akşam yedi kere okunacak duâ:

حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ



Sabah namazı kılındığında yedi defâ okunacak duâ:

وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ وَلَا حِيلَةَ وَلَا اِحْتِيَالَ وَلَا مَنَجًا  
وَلَا مَلْجَأَ مِنَ اللَّهِ إِلَّا إِلَيْهِ

Her gün sabah ve akşam üç kere (bazı eserlerde yedi kere) okunacak:

بِسْمِ اللَّهِ الَّذِي لَا يَضُرُّ مَعَ اسْمِهِ شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي  
السَّمَاءِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

Uykudan uyanınca:

-Sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz buyurmuştur ki:

*"Bir kimse gece uykudan uyandıığında:*

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ  
عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ  
وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ

*deyip, sonra da:*

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي

*dese veya başka bir duâ etse müstecâb olur ve  
eğer abdest alıp namaz kılarsa namazı da indellah  
makbul olur.*<sup>189</sup>



Yatarken:

Yatacak oldukça abdest alıp bu duâyı okuyup sağ  
tarafına yat.<sup>190</sup>

اللَّهُمَّ أَسَلَمْتُ وَجْهِي إِلَيْكَ وَفَوَّضْتُ أَمْرِي إِلَيْكَ وَالْجَنَاتُ  
ظَهْرِي إِلَيْكَ رَغْبَةً وَرَهْبَةً إِلَيْكَ وَلَا مَلْجَأَ وَلَا مَنَاجِي مِنْكَ إِلَّا  
إِلَيْكَ اللَّهُمَّ أَمَنْتُ بِكِتَابِكَ الَّذِي أَنْزَلْتَ وَنَبِيِّكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ

Eğer bu duâyı okuduğun gecede sen vefat etmiş  
olsan fitrat-ı islâm üzere ölürsün. Sen bu kelimeleri en  
son söylemiş olduğun söz kıl.

189. Buhârî

190. Buhârî

**Buhârî** şerhinde: Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz hazretleri gece yatağa yattığında mübârek sağ elini sağ yanağının altına vaz' ederek:

اللَّهُمَّ بِاسْمِكَ أَمُوتُ وَأَحْيَا

buyururlardı.

Uyku için yatağa vardığında: Âyetü'l-Kürsî'yi okur isen Allahü azîmü'ş-şân tarafından muhafazan için üzerinde hafaza melâikeleri bulundurulur. Yani, sabaha kadar Allahü azîmü'ş-şân'ın hıfz u emânında bulunursun ve sabaha kadar asla sana şeytan takarrüb edemez.



Uyku için yatağa yatarken evvelâ Fâtîha, sonra ihlâs-ı şerîf okuduğun halde mevttten başka her şeyden emîn olursun.<sup>191</sup>



-Sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz hazretleri Fâtîma -radiyallahu anhâ- vâlidemize tâlim ve tenbih buyurmuşlardır ki, şöylece oku da uykuya öyle yat:

الْحَمْدُ لِلَّهِ الْكَافِي سُبْحَانَ اللَّهِ الْأَعْلَى حَسْبِيَ اللَّهُ وَكْفَى  
مَا شَاءَ اللَّهُ قَضَى سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ دَعَا لَيْسَ مِنَ اللَّهِ مَلْجَأٌ  
وَلَا وَرَاءَ اللَّهِ مُلْتَجِئٌ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ رَبِّي وَرَبِّكُمْ مَا مِنْ  
دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ أَخِذْ بِنَاصِيَتِهَا إِنَّ رَبِّي عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

191. Kenzül'Irfan / M. Es'ad Erbilî

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ وُلْيٌ مِّنَ الذَّلِّ  
وَكَبْرُهُ تَكْبِيرًا

Bunu böylece okuduktan sonra buyurmuşlardır ki:

*“Cin ve şeyâtîn ve zehirli yılan ve akreb gibi ve yırtıcı kurt ve aslan gibi korkunç hayvânât ortasında ya-tarsan dahî asla korkma, dokunamazlar ve zararlı ola-maz.”*<sup>192</sup> buyurmuşlardır.



Gemiye binildiğinde bu âyet-i celîle okunursa bi-iznillahi teâlâ garkdan emîn olunur:

بِسْمِ اللَّهِ مَجْرِيهَا وَمُرْسِيهَا إِنَّ رَبِّي لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ

**“Her duruşunda ve gidişinde Allah’ın ismiyle (besmeleyi söyleyerek) binin gemiye. Gerçekten Rabbim Gafûr’dur, Rahîm’dir.”**<sup>193</sup>

وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ  
وَالسَّمَوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ

**“Müşrikler Allah’ı hak ve lâyük olduğu vech ile takdir etmediler. Halbuki kıyâmet günü kürre-i arz toptan ancak O’nun bir kabzasındadır, O’nun mülk-ü tasarrufundadır. Gökler de O’nun sağ eliyle toplanıp dürülmüşlerdir. (dürüleceklerdir) O, müşrikle-**

192. Deylemî, Alûsî, Rûhu'l-emânî

193. Hûd Sûresi / 41

rin kendisine katmakta devâm ettikleri ortaklardan münezzehtir, çok yücedir."194



Allah'ım!

*Korkaklıktan, cimrilikten, sadr fitnesinden, kabir azâbından Sana sığınırım.*

Allah'ım!

*Kulağımın şerrinden, gözümün şerrinden, dilimin şerrinden Sana sığınırım.*

Allah'ım!

*Korkaklıktan, erzel-i ömre bırakılmaktan, dünya fitnesinden ve kabir azabından Sana sığınırım.*

Allah'ım!

*Âcizlikten, tenbellikten, cimrilikten, maddî ve mânevî çöküntüden, kabir azâbından, hayatın ve ölümün fitnesinden Sana sığınırım.*

Allah'ım!

*Lüzumsuz düşünceden, üzüntüden, âcizlikten, tenbellikten, cimrilikten, korkaklıktan, borçdan ve ricâl galebesinden Sana sığınırım.*

Allah'ım!

*Günah işlenen yerlerde bulunmaktan ve borçlu duruma düşmekten Sana sığınırım.*

*Allah'ım!*

*Azlıktan, fakirlikten, zilletten, zulmetmekten ve bana zulmedilmesinden Sana sığınırım.*

*Allah'ım!*

*Hatâ etmekten, dalâlete düşmekten, zulmetmekten yahut bana zulmedilmesinden, câhillikten ve câhil elinde kalmaktan Sana sığınırım.*

*Allah'ım!*

*Cünûndan, cüzzâmdan, abraşlıktan ve kötü hastalıklardan Sana sığınırım.*

*Allah'ım!*

*Yaptığım ve yapmadığım şeylerin şerrinden Sana sığınırım.*

*Allah'ım!*

*Çöküntüden, gerileyip düşmekten, boğulmaktan, yangından, ölüm esnasında şeytanın beni çarpmasından, Sen'in yolunda Sen'den yüz çevirmiş olarak ölmekten, yılan sokmuş bir şekilde ölmekten Sana sığınırım.*

*Allah'ım! Sen'in gadabından Sen'in rızâna sığınırım.*<sup>195</sup>

---

195. Bu duâlar ve istiazeler, Sünen-i Nesai'nin Kitabı'l-istiaze kısmından ihtisâren alınmıştır.